МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра обліку та оподаткування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему: Облік та аналіз собівартості виробництва продукції рослинництва на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0714-оа-з
спеціальності 071 Облік і оподаткування,
освітньої програми облік і аудит
_____ Н.В. Книрік _____
Керівник_____ к.е.н., доцент Удодова Я.В.
Рецензент_____ к.е.н., доцент Саєнко О.Р.

Запоріжжя – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра обліку та оподаткування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Освітня програма «Облік і аудит»

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Зав. кафедрою _____ Н.М. Проскуріна
«___»_____ 2025 р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Книрік Надії Володимирівни

1. Тема роботи: Облік та аналіз собівартості виробництва продукції рослинництва на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»
керівник роботи Удодова Яна Вадимівна, к.е.н., доцент,
затверджені наказом ЗНУ від 25 березня 2025 року № 439-с.

2. Строк подання студентом роботи 25 листопада 2025 року

3. Вихідні дані до роботи: спеціальна література, законодавчі та нормативні акти, статистичні дані, дані обліку та фінансової звітності установи.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): дослідити теоретичні засади обліку та аналізу собівартості сільськогосподарської продукції рослинництва; вивчити особливості обліку витрат виробництва на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»; дослідити проблемні аспекти обліку собівартості продукції рослинництва на підприємстві та запропонувати шляхи їх удосконалення; проаналізувати витрати на підприємстві та їх вплив на собівартість продукції, розробити рекомендації щодо оптимізації обліку і аналізу собівартості продукції рослинництва на підприємстві.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 11 рис., 17 табл., 5 формул.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Удодова Я.В. доцент	05.08.2025 р.	05.08.2025 р.
2	Удодова Я.В. доцент	09.09.2025 р.	09.09.2025 р.
3	Удодова Я.В. доцент	03.10.2025 р.	03.10.2025 р.

7. Дата видачі завдання: 01 червня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану роботи, підбір літератури	липень 2025	виконано
2.	Написання вступу	липень 2025	виконано
3.	Виконання першого розділу	серпень 2025	виконано
4.	Виконання другого розділу	вересень 2025	виконано
5.	Виконання третього розділу	жовтень 2025	виконано
6.	Написання висновків	листопад 2025	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	листопад 2025	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	листопад 2025	виконано

Студент _____ Н.В. Книрік
(підпис)

Керівник роботи _____ Я.В. Удодова
(підпис)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ В.В. Сьомченко

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота містить 128 с., 3 розділи, 11 рис., 17 табл., 7 додатків, 82 джерела.

ОБЛІК, АНАЛІЗ, СОБІВАРТІСТЬ, ВИТРАТИ, ВИРОБНИЦТВО, МАТЕРІАЛЬНІ ВИТРАТИ, СІЛЬСЬКОГОГОСПОДАРСЬКА ПРОДУКЦІЯ, ГОТОВА ПРОДУКЦІЯ, ПРИБУТОК

Об’єктом дослідження є процес обліку, аналізу і формування собівартості продукції рослинництва та шляхи їх удосконалення на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» Запорізького району Запорізької області.

Мета кваліфікаційної роботи – теоретично обґрунтувати, дослідити та оцінити діючу систему обліку й аналізу собівартості продукції рослинництва на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК», виявити резерви її зниження та запропонувати напрями удосконалення методики формування витрат, калькулювання собівартості та аналітичного забезпечення управління підприємством.

Методи дослідження: методи наукового узагальнення, історичний і системний підходи, методи індукції та дедукції, класифікації, порівняння, наукової абстракції, системного та комплексного аналізу, графічний та табличний методи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розвиткові теоретико-методологічних і розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку та аналізу собівартості сільськогосподарської продукції рослинництва з метою підвищення ефективності господарської діяльності підприємства. У процесі дослідження отримано такі наукові результати, яким притаманна наукова новизна:

– удосконалено класифікацію собівартості сільськогосподарської продукції шляхом виокремлення собівартості готової продукції як окремого виду;

– запропоновано комплексну систему факторів, що впливають на собівартість та доведено їх взаємодію як єдиної системи, що забезпечує точніше калькулювання витрат;

– удосконалено методику визначення собівартості продукції через комбінування нормативно-регламентованих методів з галузевими інструментами;

– розроблено новий методичний підхід до деталізації витрат у рослинництві за технологічними операціями та запропоновано системне групування витрат;

– розроблено та запропоновано для впровадження нові форми документів: «Журнал обліку витрат за культурами», «Лист деталізованого обліку ПММ та відомість розподілу ЗВВ», що забезпечують повніше охоплення первинної інформації та зменшують ризик необґрунтованих списань;

– удосконалено факторний аналіз собівартості шляхом інтеграції структурно-нормативного підходу;

– сформовано систему аналітичних документів для комплексного управління витратами, до якої входять відомість факторного аналізу собівартості, картка технологічних витрат, таблиця резервів зниження собівартості, журнал контролю та матриця факторного впливу.

Отримані результати дослідження спрямовані на підвищення достовірності, оперативності та аналітичності обліку та аналізу витрат на виробництво продукції рослинництва, можуть впроваджуватися в практику роботи підприємств, а також використовуватися при розробці нормативних матеріалів та законодавчих актів з бухгалтерського обліку.

SUMMARY

Qualifying work contains: 128 pp., 3 sections, 11 fig., 17 tab., 7 annex, 82 references.

ACCOUNTING, COST, COSTS, PRODUCTION, MATERIAL COSTS, AGRICULTURAL PRODUCTS, FINISHED PRODUCTS, PROFIT

The object of the research is the process of accounting, analysis and formation of the cost of agricultural products and the ways of its reduction at AGROFIRM SYNERGY ORGANIC of the Zaporizhzhia district of the Zaporizhzhia region.

The purpose of the qualification work is to theoretically substantiate, research and evaluate the current system of accounting and analysis of the cost of crop production at AGROFIRM SYNERGY ORGANIC, identify reserves for its reduction and propose directions for improving the methodology for forming costs, calculating costs and analytical support for enterprise management.

Research methods: methods of scientific generalization, historical and systemic approaches, methods of induction and deduction, classification, comparison, scientific abstraction, systematic and complex analysis, graphical and tabular methods.

The scientific novelty of the results obtained lies in the development of theoretical and methodological and the development of practical recommendations for improving accounting and analysis of the cost of agricultural crop production in order to increase the efficiency of the enterprise's economic activity. In the process of research, the following scientific results were obtained, which are characterized by scientific novelty:

– the classification of the cost of agricultural products was improved by isolating the cost of finished products as a separate type;

– a complex system of factors affecting the cost was proposed and their interaction as a single system was proven, which ensures more accurate cost calculation;

– the methodology for determining the cost of products was improved by combining regulatory methods with industry tools;

– a new methodological approach to detailing costs in crop production by technological operations was developed and a systematic grouping of costs was proposed;

– new forms of documents were developed and proposed for implementation: «Cost accounting journal by crops», «Detailed accounting sheet of fuel and fuel distribution list», which provide more complete coverage of primary information and reduce the risk of unjustified write-offs;

– factor analysis of cost was improved by integrating the structural and regulatory approach;

– a system of analytical documents for comprehensive cost management has been formed, which includes a cost factor analysis sheet, a technological cost card, a cost reduction reserve table, a control journal, and a factor impact matrix;

The results of the study are aimed at increasing the reliability, efficiency and analyticality of accounting and analysis of costs for the production of crop products, can be implemented in the practice of enterprises, and can also be used in the development of regulatory materials and legislative acts on accounting.

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
РЕФЕРАТ
SUMMARY
СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ
ВСТУП ……... 11
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ І СОБІВАРТОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ
1.1 Поняття витрат та собівартості продукції сільського господарства... 18
1.2 Специфіка вимірювання витрат та формування собівартості в аграрному секторі……...…….. 29
1.3 Методи визначення собівартості сільськогосподарської продукції……. 43
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ СОБІВАРТОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА НА ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства ……..... 50
2.2 Особливості формування обліку собівартості виробництва продукції рослинництва на підприємстві...…….…….. 62
2.3 Удосконалення обліку собівартості виробництва продукції рослинництва на підприємстві……... 68
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ СОБІВАРТОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА НА ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»
3.1 Управління витратами як основний резерв зниження собівартості сільськогосподарської продукції...…….. 74
3.2 Аналіз змін собівартості продукції та оцінка її впливу на фінансові результати виробничо-господарської діяльності підприємства ……... 81
3.3 Основні напрями удосконалення аналізу собівартості виробництва

продукції рослинництва на підприємстві……... 92
ВИСНОВКИ ……..…… 104
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ ……..…….. 112
ДОДАТОК А Баланс (Звіт про фінансовий стан) за 2024 на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»…..…… 120
ДОДАТОК Б Звіт про фінансові результати за 2024 на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»..…….. 122
ДОДАТОК В Структура собівартості за видами продукції сільського господарства наведена в звіті №50-сг за 2023 рік ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»…….…….…….. 124
ДОДАТОК Д Структура собівартості за видами продукції сільського господарства наведена в звіті №50-сг за 2024 рік ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»…….…….…….. 125
ДОДАТОК Е Журналу обліку витрат за культурами на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»…...…….…….. 126
ДОДАТОК Ж Лист деталізованого обліку ПММ за технологічними операціями на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»…….. 127
ДОДАТОК И Відомість розподілу загальновиробничих витрат за культурами на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»...…….. 128

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

ЗУ – Закон України

П(С)БО – Положення (стандарти) бухгалтерського обліку

М(С)БО – Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності

ТМЦ – Товарно-матеріальні цінності

ПДВ – Податок на додану вартість

ПП – Приватне підприємство

ПММ – паливно-мастильні матеріали

ЗЗР – засоби захисту рослин

чол. – чоловік

грн. – гривень

тис. грн. – тисяч гривень

га – гектар

ц - центнер

% – відсотки

і т.д. – і так далі

ін. – інші

ВСТУП

Сільське господарство посідає ключове місце серед галузей матеріального виробництва, забезпечуючи населення продовольчими товарами, а переробну промисловість – необхідною сировиною. Ця стратегічно важлива сфера формує основу агропромислового комплексу країни та покриває близько трьох чвертей потреб населення у продуктах повсякденного споживання. Головне завдання аграрного сектору полягає у забезпеченні стабільності та нарощуванні обсягів виробництва продукції за умов раціонального скорочення трудових, матеріальних і фінансових витрат, що сприяє підвищенню результативності як землеробства, так і тваринництва. Це дозволяє задовольнити потреби населення відповідно до встановлених норм споживання, забезпечити промисловість сировиною та створювати необхідні резерви сільськогосподарської продукції.

Вивчення собівартості аграрної продукції та пошук ефективних шляхів її зниження є актуальним, оскільки саме цей показник інтегровано відображає рівень економічної ефективності виробництва. У структурі собівартості знаходять відображення всі аспекти діяльності підприємства: ступінь використання ресурсів, якість управлінських рішень, професійний рівень працівників та організація виробничого процесу. У сучасних умовах пріоритетом економічного розвитку є підвищення ефективності виробництва та зміцнення конкурентних позицій підприємств на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Собівартість продукції виступає важливим інтегральним показником, що характеризує досягнення підприємства та виявляє наявні проблеми. Систематичне та обґрунтоване зниження собівартості є необхідною умовою підвищення фінансових результатів, адже безпосередньо впливає на формування прибутку, рівень рентабельності та податкові надходження.

Організаційно-методичні засади обліку собівартості

сільськогосподарської продукції вже тривалий час перебувають у центрі уваги як наукової спільноти, так і практиків бухгалтерського обліку. Значний внесок у розробку теоретичних і прикладних аспектів цієї проблематики зробили такі українські дослідники, як Н.М. Бондаренко, С.І. Головацька, В.А. Дерій, М.Я. Дем'яненко, В.М. Жук, В.В. Івата, М.В. Кравченко, І.І. Рибак, П.Т. Саблук, Л.К. Сук, М.Г. Чумаченко та інші. Питання обліку витрат і калькулювання собівартості також стали предметом досліджень багатьох закордонних учених, серед яких варто відзначити А. Апчерча, В.Б. Івашкевича, В.І. Волинця, В.Ф. Палія, Дж. Фостера, Ч. Хорнгрена, Л.І. Хоружія та А. Яругову. Їхні роботи формують теоретичне підґрунтя та методичні підходи, що широко застосовуються у сучасній обліковій практиці аграрних підприємств.

У сільському господарстві витрати на виробництво продукції посідають одне з ключових місць серед об'єктів бухгалтерського обліку, оскільки саме вони визначають економічну результативність діяльності підприємства. Варто підкреслити, що облік виробничих витрат належить до найбільш складних і трудомістких напрямів роботи бухгалтерських підрозділів, адже охоплює широкий спектр операцій та потребує високої точності. Особливості аграрного виробництва, сезонність робіт, багатокомпонентність витрат та вплив природних чинників зумовлюють необхідність постійного вдосконалення методики їх обліку. Саме потреба в поглибленому вивченні проблематики обліку витрат у сільському господарстві та пошуку способів її оптимізації стала підставою для вибору теми даного дослідження.

Мета кваліфікаційної роботи – теоретично обґрунтувати, дослідити та оцінити діючу систему обліку й аналізу собівартості продукції рослинництва на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК», виявити резерви її зниження та запропонувати напрями удосконалення методики формування витрат, калькулювання собівартості та аналітичного забезпечення управління підприємством.

Досягнення мети зумовило постановку та вирішення наступних завдань:

– розкрити економічну сутність витрат і собівартості сільськогосподарської продукції, їх класифікацію та роль у формуванні фінансових результатів підприємства;

– дослідити специфіку вимірювання витрат та особливості формування собівартості в аграрному секторі з урахуванням біологічних, технологічних та сезонних факторів;

– проаналізувати методи визначення собівартості сільськогосподарської продукції та оцінити можливості їх застосування у рослинництві;

– надати організаційно-економічну характеристику ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» та оцінити умови його виробничо-господарської діяльності;

– дослідити діючу систему бухгалтерського обліку формування собівартості продукції рослинництва на підприємстві, зокрема порядок відображення витрат, документообіг та методику калькулювання;

– визначити проблемні аспекти організації обліку собівартості та розробити пропозиції щодо удосконалення методики обліку витрат і формування собівартості продукції рослинництва на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»;

– дослідити систему управління витратами на підприємстві та визначити основні резерви зниження собівартості продукції рослинництва;

– провести аналіз динаміки та структури собівартості продукції рослинництва, а також оцінити її вплив на фінансові результати виробничо-господарської діяльності підприємства;

– розробити напрями удосконалення методики аналізу собівартості виробництва продукції рослинництва з метою підвищення ефективності управлінських рішень на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК».

Об’єктом дослідження є процес обліку, аналізу і формування

собівартості сільськогосподарської продукції рослинництва та шляхи їх удосконалення на Приватному підприємстві «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» Запорізького району Запорізької області.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і практичних аспектів формування собівартості рослинництва на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК».

Інформаційною базою дослідження обрано Приватне підприємство «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» Запорізького району Запорізької області.

Для досягнення визначеної мети у процесі дослідження було застосовано комплекс наукових підходів, характерних для аналізу соціально-економічних процесів. Зокрема, використано абстрактно-логічний метод для теоретичного узагальнення сутності облікових категорій, монографічний – для поглибленого вивчення окремих аспектів проблематики, а також метод системного аналізу, що дав змогу розглядати об’єкт дослідження у взаємозв’язку всіх його елементів. Крім того, застосовано розрахунково-конструктивний та порівняльний методи, соціологічні прийоми збору інформації, інструментарій аналітичного прогнозування, експериментальний підхід і окремі економіко-математичні моделі, що забезпечили комплексність і наукову обґрунтованість отриманих результатів.

У ході дослідження інформаційною базою слугували чинні нормативно-правові документи, ухвалені Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів, а також праці вітчизняних і зарубіжних науковців, присвячені теоретичним та методологічним аспектам бухгалтерського обліку. Додатково використовувалися інструктивні та методичні матеріали Міністерства фінансів України і Міністерства аграрної політики та продовольства, які визначають порядок організації, ведення та регулювання облікових процедур у сільськогосподарських підприємствах.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розвиткові теоретико-методологічних і розробці практичних рекомендацій щодо

удосконалення обіку та аналізу собівартості сільськогосподарської продукції рослинництва з метою підвищення ефективності господарської діяльності підприємства.

У процесі дослідження отримано такі наукові результати, яким притаманна наукова новизна:

– удосконалено класифікацію собівартості сільськогосподарської продукції шляхом виокремлення собівартості готової продукції як окремого виду, що забезпечує точнішу оцінку витрат у момент реалізації продукції та підвищує аналітичну цінність облікових даних в умовах сезонності та тривалого виробничого циклу аграрного сектору;

– науково обґрунтовано необхідність формування витрат з урахуванням багатофакторної природи аграрного виробництва. Запропоновано комплексну систему факторів, що впливають на собівартість (природно-кліматичних, технологічних, ресурсних, ринкових, інституційних), та доведено їх взаємодію як єдиної системи, що забезпечує точніше калькулювання витрат;

– удосконалено методику визначення собівартості продукції через комбінування нормативно-регламентованих методів з галузевими інструментами, а також обґрунтовано використання функціонально-технологічної структуризації витрат, витратно-цінового аналізу та адаптованих баз їх розподілу, що зменшує суб’єктивність у формуванні фактичної собівартості;

– розроблено новий методичний підхід до деталізації витрат у рослинництві за технологічними операціями та запропоновано системне групування витрат у розрізі поля, етапу технології, культури та ресурсу, що забезпечує точніше визначення ресурсоємності операцій і підвищує точність розрахунку собівартості на 1 га та 1 тонну продукції;

– запропоновано систему внутрішніх регістрів для підвищення достовірності обліку та контролю витрат. Розроблено нові форми документів: «Журнал обліку витрат за культурами», «Лист деталізованого обліку ПММ

та відомість розподілу ЗВВ», що забезпечують повніше охоплення первинної інформації та зменшують ризик необґрунтованих списань;

– обґрунтовано модель удосконалення обліку собівартості на основі центрів відповідальності та автоматизації процесів. Доведено, що поєднання електронних журналів, автоматизованого збору даних та децентралізації відповідальності підвищує прозорість витрат, покращує контроль відхилень і формує основу для більш якісних управлінських рішень;

– удосконалено факторний аналіз собівартості шляхом інтеграції структурно-нормативного підходу. Запропоновано оцінювати вплив факторів одночасно у ціновому та нормативному вимірах, що дає змогу точно визначати джерела відхилень за кожною технологічною операцією та забезпечує глибшу аналітичність порівняно з традиційними методами;

– сформовано систему аналітичних документів для комплексного управління витратами, до якої входять відомість факторного аналізу собівартості, картка технологічних витрат, таблиця резервів зниження собівартості, журнал контролю та матриця факторного впливу. Така інтегрована система забезпечує синхронізацію планових, фактичних і прогнозних показників та підсилює управлінську складову обліку;

– встановлено взаємозв’язок між типом виробничої моделі підприємства та динамікою собівартості в умовах втрати зрошення. Аналітично доведено, що перехід до капіталомісткої моделі виробництва зумовлює зростання амортизаційних та ремонтних витрат, зміну структури витрат і підвищення собівартості культур, що дозволяє уточнити вплив природно-кліматичних змін на економічні результати аграрного підприємства

Теоретичну та методичну базу дослідження становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів, присвячені питанням бухгалтерського обліку, аналізу витрат виробництва та формування собівартості продукції рослинництва. Важливими джерелами також є чинні законодавчі та нормативні документи, що регулюють порядок обліку виробничих витрат, а

також урядові програми та постанови з економічних питань, які визначають загальні підходи до ведення обліку в аграрному секторі.

Результати проведеного дослідження спрямовані на підвищення точності, оперативності та аналітичної корисності інформації щодо витрат на виробництво продукції рослинництва. Запропоновані методичні рекомендації можуть бути використані у практичній діяльності сільськогосподарських підприємств, а також під час розроблення нормативно-методичних документів і вдосконалення законодавчої бази з бухгалтерського обліку.

Упровадження запропонованих підходів у практику дозволить забезпечити коректне та своєчасне відображення витрат на виробництво продукції, підвищити інформативність даних для управлінських потреб та створити умови для істотного зниження собівартості продукції рослинництва завдяки своєчасному контролю та оптимізації ресурсів.

Основні результати дослідження, що викладені в кваліфікаційній роботі, пройшли апробацію шляхом обговорення та отримали позитивну оцінку науковців на конференціях: IX Міжнародна студентська наукова конференція «Модернізація та сучасні українські і світові наукові дослідження» (м. Житомир, 16 травня 2025 року), зокрема у збірнику даної конференції опубліковано одну тезу, IX Міжнародна студентська наукова конференція «Актуальні питання та перспективи проведення наукових досліджень» 30 травня 2025 року, м. Рівне, у збірнику даної конференції опубліковано одну тезу. Також на основі матеріалів кваліфікаційної роботи було опубліковано статтю: «ACCOUNTING AND ANALYSIS OF FINANCIAL RESULTS IN AGRICULTURAL ENTERPRISES» у електронному науковому фаховому виданні «Економіка та суспільство», Випуск №79/2025 (2025 рік).

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку літератури, додатків. Основний зміст викладено на 128 сторінках комп’ютерного тексту. Робота містить 17 таблиць, 11 рисунків, 5 формул додатки, містить 82 найменування літературних джерел.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ І СОБІВАРТОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

1.1 Поняття витрат та собівартості продукції сільського господарства

У процесі виробництва сільськогосподарської продукції задіюється значна кількість різних ресурсів, зокрема: земельні ресурси, людська праця (трудові ресурси) та капітал (фінансові ресурси, засоби виробництва). Ці ресурси прийнято називати економічними факторами виробництва, оскільки саме вони забезпечують можливість створення продукції та досягнення економічних результатів. Інакше кажучи, через їхнє використання реалізується ефективна господарська діяльність, яку загалом охоплює поняття «економіка».

Виробничі процеси у сільському господарстві характеризуються як безперервне та цілеспрямоване використання (виробниче споживання) вищезазначених економічних факторів задля створення продукції. Це я вище знаходить відображення в таких економічних категоріях, як «виробничі витрати» та «собівартість продукції» [28].

Поняття «витрати виробництва» розкриває обсяг витрат, яких зазнає підприємство або суспільство у процесі виготовлення продукції. Воно охоплює витрати на використання основних економічних ресурсів – людської праці, земель та капіталу – необхідних для забезпечення виробничого процесу.

Витрати на виробництво характеризують сукупність ресурсів, які підприємство витрачає на створення продукції. У широкому контексті, суспільні витрати охоплюють не лише безпосередні витрати підприємства, але й додаткову працю, вітеліну у створенні додаткового продукту.

Методологічні основи формування інформації про витрати в системі бухгалтерського обліку регламентуються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». Згідно з вимогами П(С)БО, витрати визначаються як зменшення економічних вигод унаслідок вибуття активів або зростання зобов'язань, що зумовлює зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу, пов'язаного з внесками власників).

Визнання витрат відбувається у тому звітному періоді, у якому було визнано дохід, для отримання якого ці витрати були понесені. Такий підхід узгоджується з принципами міжнародних стандартів фінансової звітності, а також із принципом відповідності витрат доходам, закріпленим у національних стандартах. У випадках, коли неможливо безпосередньо пов'язати витрати з конкретними доходами, вони визначаються у тому періоді, коли фактично були здійснені.

Відповідні до пунктів 5-8 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», визнання витрат можливе за наявності таких умов:

– наявність зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до скорочення власного капіталу підприємства (за винятком випадків, коли таке зменшення пов'язане з його вилученням чи розподілом власникам). Наприклад: списання паливно-мастильних матеріалів, нарахування заробітної плати працівникам;

– визнання витрат на основі системного та обґрунтованого розподілу економічних вигод, які актив забезпечує протягом кількох звітних періодів. Прикладами є нарахування амортизації основних засобів або нематеріальних активів;

– негайне визнання витрат у випадках, коли економічні вигоди, очікувані від активу, не відповідають або перестають відповідати визначеним критеріям активів підприємства. Наприклад: уцінка запасів або створення резерву сумнівних боргів;

– можливість достовірної оцінки суми витрат.

Собівартість продукції (робіт, послуг) визначається як вартісна оцінка

спожитих у виробничому процесі природних ресурсів, сировини, матеріалів, паливно-мастильних матеріалів, основних засобів, витрат на оплату праці персоналу та інших витрат, пов'язаних з виготовленням і реалізацією продукції (робіт, послуг).

В економічній літературі поняття «собівартість продукції» нерідко обожнюється з терміном «витрати виробництва». Так, Л.В. Нападовська вказує, що в собівартості відображено всі витрати, пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції [39]. Водночас В.В. Сопко зазначає, що витрати – це сукупність – це грошове вираження таких витрат на створення конкретного виду продукції [7].

Таким чином, собівартість розглядається як грошове відображення витрат підприємства на виробництво та реалізацію продукції. Водночас між поняттям «витрат виробництва» і «собівартість» існує відмінність: якщо витрати можуть виражатися як у грошовій, так і в натуральній формі, то включає окремі фіксується у грошовому вимірі. Більше того, собівартість включає окремі витрати, які становлять частину доданої вартості.

Отже на нашу думку, собівартість продукції є самостійною економічною категорією, що відображає складну системну економічних взаємозв'язків між учасниками господарської діяльності у процесі виробництва та реалізації продукції. У ролі економічного показника вона відображає витрати конкретного підприємства на виготовлення та збут продукції у грошовому вимірі, що, у свою чергу, дозволяє здійснювати оцінку ефективності використання виробничого потенціалу суб'єкта господарювання.

Для цілей планування, обліку та аналізу рівня собівартості продукції застосовуються її різновиди. Зокрема, М.І. Скрипник пропонує класифікувати собівартість за такими критеріями [20]:

– за повнотою охоплення витрат (повна, виробнича, технологічна);

– залежно від часу та мети обчислення (планова, фактична очікувана (провізорна), нормативна);

– залежено від періодичності визначення (річна, квартальна, місячна).

З огляду на особливості аграрного сектору, на практиці найчастіше використовуються поділи собівартості на: виробничу і повну, індивідуальну і галузеву, планову і фактичну.

Для забезпечення управлінського персоналу підприємств повнішою та релевантнішою інформацією на всіх етапах прийняття рішень, доцільно розширити зазначену класифікацію. Зокрема, залежно від складу витрат, включених до собівартості, варто виокремлювати собівартість готової продукції. Якщо виробнича собівартість охоплює витрати, пов'язані безпосередньо з виготовленням продукції, її доопрацюванням та транспортуванням до місця зберігання, а повна собівартість – усі витрати на виробництво, зберігання та реалізацію, то собівартість готової продукції включає виробничу собівартість, а також операційні та фінансові витрати, які можна прямо віднести до конкретного виду продукції (наприклад, витрати на сплату відсотків за кредитами, фінансову оренду, витрати на зберігання продукції тощо).

Виділення цього виду собівартість є особливо актуальним для сільськогосподарського виробництва, де значна частина, передусім продукції рослинництва, реалізується не одразу, а зберігається певний час на складах. У таких умовах керівництво підприємств потребує достовірної інформації про собівартість продукції саме на момент її продажу.

Залежно від мети та строків визначення собівартості, доцільно також виокремлювати нормативну собівартість, яка в сучасній економічній літературі іноді сприймається як елемент плавно-адміністративної системи.

Втім, використання науково обґрунтованих нормативів ресурсоспоживання при формуванні собівартості продукції сприяє підвищенню раціональності управління витратами та ефективності господарської діяльності загалом.

Таким чином, із урахуванням запропонованих уточнень та доповнень, класифікація собівартості продукції може бути представлена у вигляді,

наведеному на рисунку 1.1.

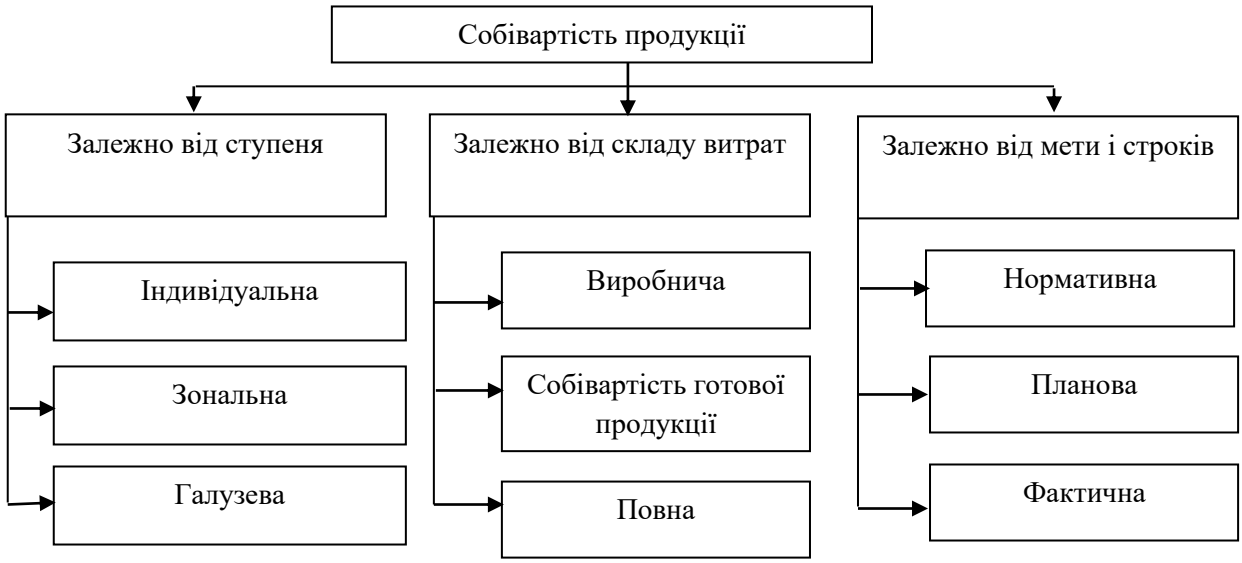

Рисунок 1.1 – Класифікація собівартості сільськогосподарської продукції

Джерело: складено автором самостійно.

Індивідуальна собівартість визначається на рівні окремого підприємства. Її величина від низки чинників, зокрема агрономічних, технічних, зоотехнічних, організаційно-економічних та природних умов, які є специфічними для кожного господарства.

Галузева собівартість відображає усередині витрати на виробництво та реалізацію продукції по всіх підприємствах відповідної галузі. Вона характеризує рівень середніх витрат у масштабах галузі та слугує орієнтиром для порівняльного аналізу ефективності діяльності окремих господарських одиниць. Зональна собівартість відображає середні витрати підприємств, що спеціалізуються на виробництві однорідної продукції в межах певного географічного регіону. Такий показник враховує регіональні особливості виробничої діяльності та дозволяє проводити аналіз ефективності господарювання.

Нормативна собівартість базується на чинних нормах витрат ресурсів і

формується шляхом розрахунку витрат на виробництво й реалізацію продукції згідно з установленими нормативами. Її використання забезпечує попередній аналіз ефективності та контроль за дотриманням норм у процесі господарської діяльності.

Планова собівартість визначається до початку планового періоду з метою організації контролю за витратами та ефективністю виробничої діяльності як підприємства загалом, так і його структурних підрозділів протягом визначеного періоду.

Фактична собівартість розраховується за підсумками звітного періоду на основі реальних витрат та отриманих обсягів продукції. Цей показник дає змогу проаналізувати фінансові результати діяльності підприємства, обчислити прибутковість окремих видів продукції (робіт, послуг), виявити джерела підвищення ефективності та резерви зниження витрат.

Виробнича собівартість охоплює витрати, безпосередньо пов’язані з виробництвом продукції, а також із її доставкою до місць зберігання [13].

Собівартість готової продукції включаєв себе виробничу собівартість, а також операційні та фінансові витрати, які можна прямо віднести до конкретного виду продукції.

Повна собівартість охоплює всі витрати підприємства на виробництво, зберігання та реалізацію продукції, тобто складається з собівартості готової продукції та витрат на її реалізацію.

Відповідно до Методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції сільськогосподарських підприємств, собівартість реалізованої продукції формується з виробничої собівартості реалізованої продукції у звітному періоді, а також частини розподілених загальновиробничих і наднормативних витрат. До складу виробничої собівартості включають:

– прямі матеріальні витрати;
– прямі витрати на оплату праці;
– інші прямі витрати;

– загальновиробничі витрати [6].

При цьому до виробничої собівартості не включаються адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні та фінансові витрати, а також збитки від участі в капіталі й надзвичайні події – це витрати покриваються з інших джерел.

Однак, згідно з інструкцією щодо заповнення форми державного статичного спостереження №50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств», повна собівартість реалізованої продукції включає виробничу собівартість, адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні та фінансові витрати. Такий підхід вважається обґрунтованим, оскільки ці витрати безпосередньо пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції сільськогосподарського призначення.

У зв'язку з цим пропонується уточнений порядок віднесення витрат до різних видів собівартості залежно від їх складу, представлений у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Порядок включення витрат до видів собівартості

Вид собівартості	Склад витрат
1	2
Виробнича	Прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, загальновиробничі витрати
Собівартість готової продукції	Виробнича собівартість + операційні та фінансові витрати, які можна прямо віднести до конкретного виду продукції
Повна	Собівартість готової продукції + витрати на реалізацію (адміністративні, збутові, інші операційні та фінансові витрати)
Планова	Витрати, прогнозовані до початку планового періоду на основі норм і планів
Фактична	Реальні витрати, зафіксовані після звершення звітного періоду
Нормативна	Витрати, розраховані за нормативами споживання ресурсів
Індивідуальна	Витрати конкретного підприємства з урахуванням локальних умов
Галузева	Середньозважена собівартість у межах всієї галузі
Зональна	Середні витрати в межах певного регіону для однорідної продукції

Джерело: складено автором самостійно.

У статті «Насіння і посадковий матеріал» відображається вартість насіння та посадковий матеріал, який використовується для посіву зернових культур, як власного виробництва, так і придбаного. Вартість цієї статті

зменшується на вартість зворотних відходів, що утворюються в процесі виготовлення готової продукції, якщо вихідні матеріали втратили свої початкові споживачі якості і не можуть бути використані за призначенням. Відходи, які не використовуються, не оцінюються [7].

У статті «Добрива» враховується вартість усіх видів добрив, що вносяться в ґрунт для зернових культур, включаючи органічні, мінеральні, бактеріальні та інші добрива, окремо по кожному виду.

В статті «Засоби захисту рослин» обліковуються витрати на пестициди, засоби для протруювання, гербіциди та інші хімічні засоби, що застосовуються для захисту рослин.

У статті «Корми» відображається вартість кормів, що були вироблені на підприємстві та придбані, а також витрати на їх транспортування з поля до постійного місця зберігання.

Стаття «Паливо і мастильні матеріали» включає витрати на закупівлю палива і мастил для машинного-тракторного парку, комбайнів та інших агрегатів, які використовуються в технологічних процесах вирощування зернових культур.

У статті «Запасні частини» відображається вартість запасних частин, які використовуються для поточного ремонту основних засобів.

Стаття «Амортизація основних засобів» містить амортизаційні відрахування по основних засобах, що використовуються в рослинництві та безпосередньо віднесені до витрат на вирощування зернових культур [26].

У статті «Роботи та послуги» показуються витрати на роботи та послуги, що надаються власними допоміжними виробництвами для задоволення виробничих потреб, а також вартість послуг, наданих сторонніми підприємствами, включаючи оплату за воду для зрошення та інші послуги від водогосподарських організацій (окрім витрат, що входять до інших статей). Вартість послуг електропостачання, теплопостачання, водопостачання та газопостачання визначається з урахуванням вартості отриманих та вироблених в підприємстві енергетичних ресурсів (електричної

енергії, тепла, води, газу). До цієї статті також включаються витрати на послуги транспорту (автомобільного, тракторного та гужового), що використовується для транспортування виробничих запасів на поля, заправки сільськогосподарської техніки, перевезення продукції з поля на склад та інших транспортних послуг.

Витрати відносяться на конкретні об'єкти планування та обліку, залежно від обсягів робіт, пов'язаних із транспортуванням вантажів (у тоннокілометрах, умовних еталонних гектарах тощо).

До статті «Витрати на ремонт необоротних активів» включаються:

– витрати на оплату праці працівників, які займаються ремонтними роботами, вартість запасних частин, ремонтно-будівельних та інших матеріалів, використаних для поточного ремонту основних засобів, включаючи вартість пального та мастильних матеріалів, використаних на ремонт і обслуговування машин після ремонту;

– вартість послуг сторонніх організацій та власних майстерень, що здійснюють технічне обслуговування та поточний ремонт тракторів, сільськогосподарських машин та обладнання;

– витрати на заміну гусениць та гумових шин тракторів і сільськогосподарських машин (вартість включається до витрат на поточний ремонт буз урахування вартості зношених елементів, таких як плівка чи гума, за цінами можливого використання).

До статті «Інші витрати на утримання необоротних активів» відносяться витрати на їх утримання безпосередньо в конкретному виробництві. Ці витрати включають:

– витрати на оплату праці персоналу, який обслуговує необоротні активи (крім працівників, зайнятих у технологічному процесі виробництва сільськогосподарської продукції, таких як трактористи і машиністи), а також механіків, сторожів і працівників, які займаються зберіганням техніки;

– вартість пального та мастильних матеріалів для переїзду тракторів і самохідних машин з одного місця на інше;

– амортизаційні відрахування, які не можна віднести безпосередньо до певних об’єктів обліку витрат (наприклад, сільськогосподарські культури або види травин).

Стаття «Інші витрати» включає витрати, безпосередньо пов’язані з виробництвом зернових, але не включені до жодної з вищеописаних статей.

До статті «Загальновиробничі витрати» входять бригадні та загальновиробничі витрати. Це витрати на оплату праці працівників управлінського апарату, оренду, амортизаційні відрахування та витрати на утримання і поточний ремонт необоротних активів загального призначення. Також сюди включаються витрати на охорону праці та техніку безпеки, перевезення працівників до місця роботи, утримання польових станів, а також інші витрати, пов’язані з управлінням і обслуговуванням виробничих підрозділів та галузей. Бригадні та загальновиробничі витрати для рослинництва та промислових виробництв розподіляються між об’єктами планування та обліку пропорційно до загальних витрат, за винятком витрат на насіння, корми, сировину, матеріали та напівфабрикати. Вони включаються в собівартість тільки тієї продукції, що виробляється в конкретній бригаді в відповідній галузі. Вартість браку враховується в собівартість продукції, під час виробництва якої цей брак був допущений.

Одним із ключових аспектів раціональної організації обліку витрат є їх економічно обґрунтована класифікація, яка, в свою чергу, залежить від правильного вибору класифікаційних ознак [6].

До адміністративних витрат відносяться витрати, пов’язані з обслуговуванням виробничих процесів та управління на рівні всього підприємства. Вони включають організаційні витрати, витрати на представницькі заходи, витрати на службові відрядження, утримання апарату управління, витрати на утримання основних засобів загальногосподарського призначення, витрати на зв’язок, плату за розрахункове-касове обслуговування, податки, збори та інші адміністративні витрати.

До витрат на збут відносяться: витрати на матеріали для пакування

готової продукції, витрати на ремонт тари, оплата праці та комісійні винагороди продавцям, працівникам відділу збуту, витрати на рекламу та маркетинг, витрати на відрядження працівників, зайнятих збутом, витрати на утримання основних засобів, які використовуються для збуту продукції тощо [26].

Фінансові витрати складаються з витрат на відсотки (за користування отриманими кредитами, випущеними облігаціями, за фінансову оренду) та інших витрат, що пов’язані із залученням позикового капіталу.

Значну увагу проблемі класифікації витрат було приділено на рівні законодавчих актів України, зокрема в «Методичних рекомендаціях з формування собівартості продукції (робіт, послуг) в промисловості», «Методичних рекомендаціях з формування складу витрат і порядок їх планування в торговельній діяльності» (далі – методичні рекомендації) тощо. Згідно з методичними рекомендаціями, витрати групуються за дев’ятьма основними ознаками:

– за центрами відповідальності: витрати виробництва, цеху, діяльності, технологічного переділу, служби;

– за видами продукції, робіт, послуг: витрати на вироби, типові представники виробів, групи однорідних виробів, одноразові замовлення, напівфабрикати, валову, товарну та реалізовану продукцію;

– за єдністю складу (однорідністю витрат): одноелемнтні та комплексні витрати;

– за видами витрат: витрати за економічними елементами витрати за статтями калькулювання;

– за способом перенесення вартості на продукцію: прямі та непрямі витрати;

– за ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат: змінні та постійні витрати;

– за календарними періодами: поточні, довгострокові та одноразові витрати;

– за доцільністю витрачення: продуктивні та непродуктивні витрати;

– за визначенням відношення до собівартості продукції: витрати на продукцію та витрати періоду.

Класифікація витрат має велике практичне значення. Групування витрат за різними ознаками є основною для обліку, аналізу та калькулювання собівартості продукції. Крім того, класифікація витрат допомагає знаходити рішення в нестандартних ситуаціях та нових сферах діяльності. Вона необхідна для визначення вартості продукції, ціноутворення та для точного обчислення собівартості одиниці продукції. Групування витрат також є важливим для взаємного контролю і узгодження витрат між різними напрямками діяльності підприємства.

1.2 Специфіка вимірювання витрат та формування собівартості в аграрному секторі

Процес обчислення витрат, пов’язаних із господарською діяльністю, та визначення собівартості продукції є об’єктивною необхідністю, що не потребує додаткового обґрунтування. В умовах ринкової економіки, коли зниження собівартості є одним із ключових інструментів підвищення конкурентоспроможності, особливої ваги набуває достовірна інформація про розмір витрат та сформування на їх основі собівартості. При цьому важливим є чітке розуміння механізмів формування зазначених економічних категорій у кількісному вимірі.

Проблематика витрат і собівартості має універсальне значення для всіх сфер економіки, одна у деяких галузях вона постає з особливою гостротою. До таких галузей належить сільське господарство, яке через свою специфіку вирізняється як в аспекті господарської діяльності загалом, так і в питаннях вимірювання витрат і собівартості зокрема. У межах цього дослідження

головна увага буде зосереджена саме на особливостях формування зазначених категорій у сільськогосподарській сфері.

Для повного розуміння процесі формування витрат і собівартості в аграрному секторі доцільно проаналізувати характерні риси цієї галузі. Відправною точкою такого аналізу є земля як основний і водночас унікальний засіб виробництва в сільському господарстві. Вона істотно відрізняється від більшості інших засобів виробництва, що зумовлює специфіку її використання. Зокрема, йдеться про здатність землі до відновлення своїх продуктивних властивостей. Якщо більшість засобів виробництва з часом зношуються та втрачають свою придатність до експлуатації, навіть попри можливі ремонтні заходи, то основна властивість землі – родючість – за належних умов може відновлюватися безліч разів.

З-поміж основних чинників, що впливають на родючість ґрунтів, провідну роль відіграє вміст гумусу. В Україні спостерігається стала тенденція до його зменшення, що негативно впливає на продуктивність сільськогосподарських земель. За умови належного догляду, зокрема системного повернення до ґрунту поживних речовин, родючість землі може не лише зберігатися, але й підвищуватися. Однак на практиці ці вимоги часто ігноруються, що зумовлює втрату унікальних властивостей землі як виробничого ресурсу. Земля використовується як звичайний засіб виробництва ресурсу. Земля використовується як звичайний засіб виробництва, без урахування її природної здатності до відновлення. Водночас, така особливість має і зворотний бік: в разі порушення природного балансу та безгосподарського ставлення до землі, відновлення її продуктивних характеристик вимагає значно більше часу та ресурсів порівняно з іншими засобами виробництва [14].

У контексті формування витрат і собівартості в сільському господарстві особлива увага приділяється процесам внесення та винесення поживних речовин. Як показує практика, у розрахунок собівартості зазвичай включаються лише витрати на ті речовини, що фактично вносяться до ґрунту

і можуть бути об’єктивно виміряні. При цьому не враховуються елементи, які рослини виносять із ґрунту в процесі росту. Внаслідок цього відбувається заниження фактичної собівартості продукції. І навпаки, хоча така ситуація менш характерна для України, можливо є й протилежна ситуація – завищення собівартості. Це має повністю, тоді як їх позитивний ефект може тривати й у наступних періодах. Отже, для точного визначення собівартості доцільно оцінювати саме ті поживні речовини, які були винесені з ґрунту, хоча на практиці реалізувати це є доволі складно через труднощі з постійними і масовими вимірюванням таких втрат.

Досить проблематичними є також включення вартості землі до собівартості продукції. Для цього необхідно мати об’єктивну землі як виробничого ресурсу. Попри наявність нормативної грошової оцінки сільськогосподарських земель, ринкова вартість, яка більш адекватно відображає реальну ціну, суттєво відрізняється. Це призводить до спотворення показників собівартості, як у випадки використання власних земель, так і при оренді, коли орендна плата часто не відповідає економічному змісту цієї операції.

Ще однією істотною особливістю аграрної сфери є сильна залежність від природно-кліматичних умов. Сільське господарство є однією з найбільш чутливих до кліматичних коливань галузей економіки. Ця залежність поширюється не лише на рослинництво, але й на тваринництво, продуктивність якого значною мірою визначається станом кормової бази. Негативні погодні умови можуть нівелювати результати навіть найкращої організації виробничих процесів, то як сприятливі погодні фактори здатні суттєво підвищити ефективність діяльності без значних додаткових витрат.

Природно-кліматичні умови прямо впливають на обсяг і якість сільськогосподарської продукції. Навіть за сприятливих погодних умов на малородючих ґрунтах отримати стабільно високі врожаї можна лише за умови тривалих інвестицій і комплексного догляду. Відповідно, витрати на виробництво одиниці продукції в господарствах, що функціонують у менш

сприятливих природних умовах, будуть вищими за аналогічних трудових витрат.

Серед характерних рис аграрного виробництва варто виділити ще одну важливу особливість – значна частка постійних витрат у структурі загальних витрат на вирощування сільськогосподарських культур та продукцію тваринництва. Так, у рослинництві приблизно половина витрат (обробіток ґрунту, посів, насіння тощо) розраховується на одиницю площі (1 га) і практично не змінюється в залежності від урожайності. У тваринництві аналогічна ситуація спостерігається щодо витрат на догляд за тваринами, базові корми, амортизацію приміщень тощо, які розраховуються на 1 голову. Змінюються, в основному, лише витрати, пов’язані з приростом обсягів продукції. Така структура витрат істотно впливає на процеси управління, планування та прогнозування, адже ігнорування цих особливостей може знизити ефективність економічного аналізу.

Природно-кліматичні умови не лише визначають врожайність або продуктивність, але й формують видовий склад продукції, яку доцільно вирощувати в тій чи іншій місцевості. Кожна культура потребує певних умов вирощування, тому асортимент сільськогосподарської продукції значною мірою залежить від кліматичних та ґрунтових характеристик регіону. Це безпосередньо зумовлює спеціалізацію аграрних підприємств, яка формується під впливом локальних природно-кліматичних факторів.

Крім того, згадані умови впливають і на технологію виробництва. В залежності від природно-кліматичних умов, технологічні процеси можуть зазнавати змін – деякі операції можуть бути додані або вилучені з типової технологічної схеми. Наприклад, у південних регіонах України для вирощування таких культур як пшениця, ячмінь чи соняшник все частіше засовується так звана «нульова технологія», яка дозволяє зменшити навантаження на ґрунт і, зокрема, скоротити витрати пального в 2-3 рази.

Вплив кліматичних умов простежується і в питаннях економічного регулювання. Наприклад, при розробці нормативів витрат важливо

враховувати, що навіть у межах одного регіону погодні умови можуть суттєво варіюватися. Типові нормативи, засновані на середніх або усереднених умовах, не завжди є ефективними. Навіть за умови розробки індивідуальних нормативів для окремих господарств, їх механічне застосування може бути малоефективним, якщо не враховуються специфічні погодні чинники.

Ця ж проблема ускладнює формування мотиваційних механізмів. Через високий рівень залежності від природних умов складно об'єктивно розмежувати вплив людського чинника та зовнішніх обставин (наприклад, погодних умов) на результати праці. Це створює методологічну проблему: преміювання або навпаки – притягнення працівника до відповідальності за досягнуті показники без урахування природних факторів є некоректним. За сприятливої погоди навіть посередньо організована діяльність може дати високі результати, тоді як за несприятливих умов навіть ефективна праця може виявитися малопродуктивною. Крім того, у разі низької врожайності або продуктивності, не зумовленої діями працівника, постає питання щодо джерел фінансування мотиваційних виплат – за браку ресурсів підприємство може бути неспроможним здійснити матеріальне стимулювання.

Ще одним наслідком непередбачуваності умов у сільському господарстві є виникання нестандартних ситуацій, що ускладняють процеси планування, обліку та аналізу. Серед них: часткова або повна загибель посівів, необхідність досівання чи пересівання, падіж або хвороби худоби, незаплановане збільшення чи зменшення поголів'я, нестача ресурсів (кормів, добрив, засобів захисту рослин і тварин), оперативна зміна технологічних рішень тощо. Такі обставини безпосередньо впливають на економічні розрахунки й потребують спеціального методичного підходу до їх обліку та оцінки в системі управління.

Особливості сільськогосподарського виробництва обумовлюють необхідність застосування як попереднього (планового), так і остаточного (фактичного) оцінювання витрат та собівартості. Планові розрахунки

зазвичай базуються на нормативних показниках, які формуються до початку виробничого циклу. Однак у зв'язку зі значним впливом змінних зовнішніх чинників – передусім природного-кліматичних – фактичні умови виробництва можуть суттєво відрізнятися від прогнозованих, що в свою чергу, зумовлює розбіжність між запланованими та реальними витратами.

Однією з ключових особливостей сільськогосподарського виробництва є його тривалий виробничий цикл. У багатьох випадках він охоплює майже повний календарний рік або більше. Це означає, що виробник змушений тривалий час вкладати кошти у виробничий процес без можливості оперативного контролю за його результативність. Виявлені в ході виробництва недоліки або помилки можуть враховані лише в наступному циклі, що часто передбачає вже інші умови. Такий лаг часу між витратами та отриманням результатів значно ускладнює ефективне управління витратами.

Тривалість виробничого циклу тісно пов'язана з іншими важливим чинником – сезонністю виробництва. У більшості випадків результат сільськогосподарської діяльності (урожай або приріст тваринницької продукції) отримується один раз на рік. Це породжує низку економічних та організаційних наслідків. По-перше, при стабільному попиті на продукцію протягом року її масова одноразова пропозиція на ринку зумовлює зниження цін, що ставить у нерівні умови господарства, які не мають можливостей для зберігання або реалізації продукції в інші періоди. По-друге, авансування виробництва протягом року без проміжної віддачі капіталу робить аграрну сферу менш привабливою в порівнянні з галузями, що забезпечують більш високу оборотність ресурсів.

Сезонність також визначає нерівномірне використання ресурсів. У певні періоди, особливо потреба у робочій силі, пальному, мінеральних добривах, насінні, засобах захисту рослин. У ці моменти підприємства стають особливо вразливими до несприятливих ринкових або фінансових умов. Попри наявність певних форм державної підтримки, таких як короткострокові пільгові кредити, їх доступність і ефективність в Україні

поки що є обмеження [6].

Ще однією особливістю є невідповідність виробничого циклу календарним періодами. Частина витрат на виробництво певної продукції здійснюється в одному році, то як результат буде отримано в іншому. Це створює труднощі в обліку та формуванні показників. Хоча на сьогодні методологічно розроблені підходи до вирішення цієї проблеми (наприклад, перенесення витрат на наступний рік у рослинництві або розподіл витрат у тваринництві за технологічними етапами), питання узгодження виробничих та звітних періодів залишається актуальним. Активні наукові дискусії та різні практичні підходи свідчать про потребу в подальшому вдосконалені методології.

Особливості тривалого виробничого циклу впливають не лише на формування витрат, але й на методику їх обліку на контролю. Оскільки виробництво відбувається практично безперервно протягом року, а окремі роботи виконуються у визначені технологічні періоди, щомісячне калькулювання собівартості одиниці продукції, як це прийнято в інших галузях, стає неможливим. В аграрному секторі собівартості визначається за робочий період, тоді як загальні витрати відображаються у межах календарного місяця або кварталу. У зв’язку з цим застосовується пофазний або подеталізований метод обліку, коли первинна документація закривається за завершенням певної фази виробничого процесу. Важливо підкреслити, що даний метод суттєво відрізняється від передільного обліку, який є характерним для інших галузей промисловості.

Ще однією характерною особливістю сільськогосподарського виробництва є значна кількість процедур розподілу витрат між об’єктами калькуляції. У зв’язку з цим важливе значення набуває правильне визначення самого об’єкта калькуляції. Актуальність цього питання зростає в умовах поглиблення як міжгосподарської, так і внутрішньогалузевої спеціалізації, а також активізації міжгосподарських зв’язків.

У практиці сільського господарства при встановленні об’єктів

калькуляції орієнтуються переважно на споживчі характеристики продукції, а також на прагнення до спрощення облікових процедур. З цією метою іноді калькулювання проводиться не за окремими видами продукції, а по групах культур – зернові, овочеві, плодові тощо. Окрім цього, враховується і специфіка виробництва однієї і тієї ж продукції. Наприклад, овочі, вирощені у відкритому та закритому ґрунті, або продукція, отримана на богарних і зрошуваних землях, розглядаються як окремі об’єкти калькуляції.

Слід зазначити, що питання визначення об’єкта калькуляції залишається дискусійним і в теоретичній площині. Зокрема, серед фахівців існує різноманіття підходів навіть щодо трактування поняття продукції сільського господарства у протиставленні до продукції переробної промисловості [54].

Сільське господарство також вирізняється високою структурною складністю. До його складу входять численні галузі з власною специфікою, у тому числі як рослинництво і тваринництво, так і допоміжні та обслуговуючі виробництва. Усі ці компоненти мають особливості як х технологічної, так і з економічної точки зору, що істотно ускладнює питання формування собівартості. Особливо важливим є питання розподілу ресурсів між окремими галузями в межах одного господарства. Навіть незначний дефіцит ресурсів в окремій галузі може призвести до істотного зниження ефективності, тоді як надлишок не гарантує пропорційного зростання результатів.

Щодо розподілу ресурсів, сільське господарство виявляє особливості і на відміну від промисловості. У промисловості ресурси здебільшого є вузькоспеціалізованими, і їх дефіцит не може бути компенсований іншими факторами. Наприклад, нестачу сировини не можна замінити додатковими витратами праці. Водночас в аграрному секторі спостерігається гнучкість у використанні ресурсів: нестача одних може бути частково компенсована іншими.

Наприклад, за умов недостатньої родючості ґрунту її продуктивності

частково відновлюється шляхом внесення добрив, тоді як при дефіциті добрив можливо використовувати більш родючі ділянки. Подібна взаємозамінність дає змогу впливати на структуру витрат, змінюючи дорожчі ресурси на доступніші. Такий підхід може бути ефективним з точки зору зниження собівартості продукції. Наприклад, застосування штучного молока для вирощування телят або поросят, використання власного насіння чи племінного молодняку замість придбаного – усе це може сприяти здешевленню продукції та підвищенню її конкурентоспроможності.

Однак важливо розуміти, що така гнучкість – це лише потенційна можливість. Реалізація цього потенціалу залежить від рівня раціональності в управлінні ресурсами, що, у свою чергу, потребує відповідного методичного супроводу. Розробка ефективних підходів до ресурсного планування і контролю за їх використання є важливим завданням як для науки, так і для практики.

Ще однією важливою особливістю сільського господарства є значна частка позаторгово обороту, тобто використання у виробничому процесі ресурсів власного виробництва. До таких ресурсів, зокрема, належать насіннєвий матеріал, органічні добрива, корми тощо. Це явище супроводжується низкою умовностей, що стосуються оцінки їх вартості, якості, кількості та порядку включення до складу витрат.

Окрім технологічних аспектів, використання внутрішньогосподарських ресурсів має і суттєві економічні наслідки. Наприклад, при оцінці вартості органічних добрив, використання для вирощування пшениці, постає питання: яку ціну слід застосовувати – ринкову чи собівартісну? У практиці зазвичай використовують собівартісну оцінку, однак у випадку можливої реалізації цих добрив на ринку вона була б значно вищою. Вибір способу оцінки істотно впливає на точність розрахунку собівартості продукції, а отже, і на результативність управлінських рішень.

У сільськогосподарському виробництві також широко поширене отримання кількох видів продукції в межах одного виробничого процесу. Це

обумовлює потребу у класифікації продукції за її роллю у виробництві. Виділяють основну продукцію, заради якої організовується виробничий процес (наприклад, зерно, коренеплоди), супутню продукцію – рівнозначну за значенням (молоко і приплід, треста і солома при вирощуванні льону), а також побічну продукцію, яка не є основною метою виробництва, але виникає неминуче (солома, гичка) [67].

Отримання декількох видів продукції в межах одного циклу, особливо за умови їх різної цінності, обумовлює необхідність застосування спеціальних методичних підходів до розподілу витрат та визначення собівартості кожного з видів продукції.

Хоча при розгляді особливостей сільськогосподарського виробництва зазвичай мають на увазі рослинництво, значна частина наведених вище характеристик у певній мірі стосується і тваринництва. Водночас, тваринництво має й низьку специфічних особливостей. Наприклад, у тваринницьких підрозділах виробничий процес поділяється на окремі технологічні стадії (цикли), кожна з яких характеризується різним рівнем витрат. Так, на свинокомплексі собівартості 1 центнера приросту живої маси в цеху репродукції може бути втричі вищою, ніж у цеху заключної відгодівлі.

Подібна диференціація витрат у межах одного господарства створює труднощі в організації внутрігосподарських економічних відносин, особливо якщо вони будуються на ринкових засадах. Це зумовлює необхідність розробки окремих підходів до ціноутворення і контролю і рамках таких внутрішніх процесів [32].

Не менш вагомим є кадровий чинник. Хронічна нестача кваліфікованих трудових ресурсів у сільському господарстві залишається серйозною проблемою. Невисокий рівень умов праці, сезонний характер зайнятості, фізична складність роботи призводять до постійного відтоку кадрів з аграрного сектору. Це спричиняє як кількісні, так і якісні проблеми у кадровому забезпеченні.

Середній вік працівників сільського господарства помітно перевищує

середні показники по інших галузях, а рівень кваліфікації працівників, як правило, не зростає. Це негативно впливає на продуктивність праці, своєчасність та якість виконання технологічних операцій. Відповідно, технологічна недосконаліть обумовлює і негативні економічні наслідки, зокрема – підвищення собівартості продукції, зниження конкурентоспроможності підприємств а загальну неефективність аграрного виробництва.

Як уже зазначалося, умови господарювання мають суттєвий вплив на обсяг витрат і рівень собівартості продукції. В межах цього аспекту особливу увагу варто приділити організаційно-правовим формам господарювання, які значною мірою зумовлюють специфіку структури витрат. Зокрема, спостерігається суттєва відмінність у складі витрат між великими сільськогосподарськими підприємствами та фермерськими господарствами.

Так, у фермерських господарствах частка витрат на оплату праці становить усього 5-10% загального обсягу витрат, тоді як у великих підприємствах ця частка сягає приблизно 30 %. Крім того, фермерські господарства здебільшого орієнтовані на виробництво більш трудомісткої продукції. За умов неповного обліку витрат на її виробництво така продукція може демонструвати оманливо високий рівень прибутковості порівняно з аналогічною продукцією, виробленою у великих аграрних структурах.

Наведені приклади лише частково ілюструють багатогранність особливостей сільськогосподарського виробництва, які відрізняють його від інших секторів економіки. Сільське господарство є настільки специфічною галуззю, що застосування до нього загальновживаних, універсальних економічних методик часто виявляється недостатньо ефективним. Така унікальність, безперечно, обумовлює потребу у специфічному підході до організації економічної роботи в аграрному секторі, зокрема – до вимірювання витрат так калькулювання собівартості продукції.

У цьому контексті окремі дослідники пропонують аналізувати не лише особливості самого сільського господарства, а й зосередитися на вивчені

факторів, що формують витрати у галузі. Такий підхід видається цілком обґрунтованим, адже дозволяє ідентифікувати причини відмінностей у витратах між сільським господарством і промисловістю та деталізувати економічні механізми, що стоять за цими процесами [45].

Однією з ключових відмінностей формування витрат у сільському господарстві є ситуація на ринку цін. Формування цін на сільськогосподарську продукцію відбувається в умовах, близьких до досконалої конкуренції – тобто при великій кількості виробників, які не можуть істотно вплинути на ринкову ціну. Водночас ресурси, що використовуються в агровиробництві (насіння, пальне, техніка, добрива), часто реалізуються в умовах недосконалої конкуренції, зокрема олігополії. Це зумовлює суттєвий ціновий дисбаланс: сільгоспвиробник змушений закуповувати ресурси за відносно високими цінами, а реалізовувати продукцію – за нижчими ринковими.

Саме ця асиметрія є однією з головних причин того, що собівартість аграрної продукції часто наближається до її ринкової ціни або навіть перевищує її. Такий стан речей значною мірою обмежує прибутковість сільськогосподарського виробництва, знижує інвестиційну привабливість галузі та ускладнює стратегічне планування. У спеціальній літературі подано низку факторів, що впливають на формування витрат у сільському господарстві (табл. 1.2).

Значна частина з них є універсальними для всіх галузей економіки, проте в аграрному секторі вони мають свою внутрішню специфіку, яка суттєво змінює механізм їх дії.

У зв’язку з цим комплексне врахування цих факторів стає необхідною умовою для підвищення ефективності управління витратами та забезпечення стійкості аграрного виробництва.

Таким чином, аналіз витрат та собівартості у сільському господарстві доцільно здійснювати як з урахуванням загальних галузевих особливостей, так і через призму факторів, що безпосередньо впливають на їх формування.

Таблиця 1.2 – Фактори формування витрат у сільському господарстві

Група факторів	Конкретні фактори	Характеристика впливу
1	2	3
Природно-кліматичні умови	- ґрунтово-кліматичні особливості; - сезонність; - погодні ризики.	Визначають умови виробництва, потребу в техніці, насінні, ЗЗР, впливають на обсяг урожаю та витрати на одиницю площі.
Організаційно-технологічні фактори	- тривалість виробничого циклу; - технологія обробітку; - механізація і автоматизація	Впливають на структуру витрат, рівень продуктивності праці, споживання ресурсів.
Структура виробництва	- галузева структура (рослинництво, тваринництво); - спеціалізація; - масштаб господарства.	Формує розподіл ресурсів, впливає на витрати по видах продукції.
Форми господарювання	- великі підприємства; - середні та дрібні фермерські господарства.	Визначають підхід до обліку, витрати на оплату праці, доступ до фінансування.
Кадрові фактори	- рівень кваліфікації працівників; - демографічна ситуація у селі.	Впливають на якість виконаних робіт, втрати продукції, строки виконання операцій.
Ресурсне забезпечення	- матеріально-технічні ресурси; - використання ресурсів власного виробництва (насіння, добрива, корми).	Визначають собівартість: закупні ресурси дорожчі, а внутрішні – потребують оцінки за собівартістю чи ринковою ціною.
Види продукції та співпродукція	- основна, супутня, побічна продукція. - рівноцінна спів продукція	Ускладнює калькулювання собівартості, вимагає розподілу витрат між видами продукції.
Ринкові умови	- ціни на ресурси (оліго-політичні умови); - ціни на продукцію (умови конкуренції).	Дисбаланс цін на ресурси і продукцію впливає на рівень прибутковості і формує структуру витрат.
Метологічні підходи	- прийняті методики обліку; - номенклатура витрат; - форма калькулювання.	Визначають точність та адекватність вимірювання собівартості.
Інституційні умови	- державна підтримка; - податкова система; - фінансові інструменти (дотації, кредити).	Визначають обсяг прямих і непрямих витрат та здатність підприємств оптимізувати їх.

Джерело: складено автором самостійно.

З огляду на викладене, очевидним є висновок, що система обліку, контролю та планування витрат у сільському господарстві має ґрунтуватися на спеціалізованих методах, адаптованих до умов цієї галузі.

Усвідомлення цієї специфіки замовило появу численних наукових і практичних розробок, які спрямовані на вдосконалення методології вимірювання витрат і калькулювання собівартості саме в аграрному секторі.

У контексті розгляду проблем вимірювання витрат і визначення собівартості у сільському господарстві заслуговують на увагу сучасні науково обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення відповідної методики. Зокрема, актуальним є підхід, згідно з яким оцінювання витрачених у процесі агровиробництва ресурсів пропонується здійснювати на момент реалізації продукції. Такий підхід дозволяє максимально наблизити розраховану собівартість до її об’єктивного значення, враховуючи зміну вартості ресурсів у динамічному ринковому середовищі.

Окремої уваги заслуговує і пропозиція щодо впровадження функціонально-технологічної структуризації витрат як методологічної основи, що адекватно відображає реальний механізм їх формування в аграрному секторі. Такий підхід дозволяє не лише детальніше структурувати витрати відповідно до конкретних функцій та етапів виробництва, а й підвищити точність їх обліку та контролю.

Крім того, в науковому дискурсі порушується питання необхідності вдосконалення номенклатури витрат, зокрема за рахунок збільшення кількості статей, що дозволяє більш глибоко деталізувати витратні процеси та підвищити аналітичну значущість бухгалтерської інформації.

Одним із найбільш вдалих методичних рішень у цьому напрямі є витратно-ціновий аналіз, розроблений фахівцями Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» Української академії аграрних наук. Основним призначенням цього інструментарію є забезпечення ефективного управління витратами та собівартістю у сільськогосподарському виробництві.

Витратно-ціновий аналіз враховує переважну більшість специфічних особливостей сільського господарства як галузі та особливостей формування витрат у ньому зокрема. Практична апробація методики підтвердила її релевантність методологічну обґрунтованість, зручність застосування, а також аналітичну цінність отриманих результатів. У порівнянні х традиційними підходами до калькулювання собівартості, витратно-ціновий

аналіз забезпечує вищий рівень об’єктивності та достовірності розрахунків, що створює передумови для прийняття більш ефективних управлінських рішень.

Разом з тим варто зауважити, що жоден інструмент не є універсальним у абсолютному значенні. Його ефективність значною мірою залежить від конкретних умов застосування. Оскільки ці умови в аграрному секторі постійно змінюються (зміни кліматичних чинників, державної підтримки, ринкової кон’юнктури тощо), відповідно виникає об’єктивна потреба в адаптації наявного інструментарію, оновлені методичних підходів, розширенні або звуженні сфер застосування, а також у наданні їм нових функціональних характеристик.

Таким чином, попри очевидні переваги витратно-цінового аналізу, проблематика вимірюванні витрат і собівартості у сільському господарстві залишається відкритою. Її розв’язання вимагає подальших наукових пошуків, розробки інноваційних підходів, а також адаптації існуючих методик до умов сучасного агровиробництва.

1.3 Методи визначення собівартості сільськогосподарської продукції

Розрахунок собівартості сільськогосподарської продукції базується на загальних принципах планування, обліку та стандартах бухгалтерського обліку. Його здійснення регламентується Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, а також Методичними рекомендаціями № 1315, затвердження Міністерством фінансів України.

Особливістю сільськогосподарських підприємств є тривалий виробничий цикл, що обумовлює проведення розрахунків собівартості продукції, як правило, за підсумки року. Хоча в окремих випадках може здійснюватися розрахунок проміжної калькуляції собівартості, її результати

мають переважно інформаційний характер і використовуються для управлінських потреб або планування виробництва. Для складання фінансової звітності використовуються лише річні дані.

Розрахунок собівартості має важливе значення для господарської діяльності підприємства. Отримані дані застосовуються під час формування цін на продукцію, оцінювання економічної ефективності виробництва, визначення рівня рентабельності, прогнозування фінансових результатів діяльності тощо.

У процесі планування та обліку використовуються наступні показники собівартості:

- загальна собівартість усієї продукції;
- собівартість одиниці продукції (визначається як частка від загальної собівартості продукції одного виду на обсяг її виробництва у натуральному вираженні);
- витрати на одну грошову одиницю вартості продукції (розраховується як співвідношення між собівартістю продукції та її обсягом у вартісному вимірі).

Вибір методу розрахунку собівартості одиниці продукції залежить від особливостей виробничого процесу та організації обліку. На практиці в аграрному секторі застосовуються такі основні методи [4]:

1. Метод прямого віднесення витрат – полягає у розподілі загальних витрат на виробництво певного виду продукції пропорційно до обсягу її виробництва. Використовується переважно для визначення собівартості основної продукції.

2. Метод виключення та супутньої продукції – передбачає зменшення загальної суми витрат на суму вартості побічної продукції (солома, стебла тощо), визначеної за нормативною собівартістю. Розрахована різниця вважається собівартістю основного виду продукції.

3. Метод пропорційного розподілу витрат – заснований на розподілі витрат між видами продукції згідно з певною спільною ознакою (наприклад,

вміст цілого зерна чи поживних речовин).

4. Коефіцієнтний метод – використовується при одночасному виробництві кількох видів продукції. Загальні витрати розподіляються відповідно до питомої ваги кожного виду продукції, визначеної но основі встановлених коефіцієнтів.

5. Пропорційний метод – передбачає розподіл витрат між видами продукції відповідно до вартості продукції, обчисленої за цінами її реалізації.

6. Комбінований метод – поєднує кілька вищезазначених підходів і застосовується у випадках, коли одного методу недостатньо для об’єктивного визначення собівартості. Наприклад, при розрахунку собівартості насіннєвого зерна в спеціалізованих господарствах може одночасно застосовуватись метод виключення побічної продукції та пропорційний метод розподілу витрат за класами зерна.

Процес визначення фактичної річної собівартості сільськогосподарської продукції регламентується пунктом 6.1 Методичних рекомендацій № 132, згідно з яким розрахунок собівартості продукції, а також робіт і послуг на сільськогосподарських підприємствах здійснюється у річному розрізі. Винятком є продукція допоміжних виробництв, для якої собівартість визначається щомісячно.

Фактична собівартість продукції, робіт і послуг допоміжних виробництв щомісяця розподіляється між споживачами. При цьому, якщо послуги одного допоміжного виробництва надаються іншому, їх облік здійснюється за плановою собівартістю без подальшого коригування.

Аналітичні рахунки допоміжних виробництв закриваються у визначеній послідовності:

- газо-, тепло-, електро- та водопостачання;
- ремонтні майстерні;
- ролодильні установки;
- вантажний автотранспорт;
- гужовий транспорт.

Таке порядкування зумовлене необхідністю врахування взаємозв’язків між різними видами сільськогосподарської діяльності.

Згідно з Методичними рекомендаціями № 132, порядок розрахунку собівартості сільськогосподарської продукції включає такі етапи:

– визначення собівартості робіт і послуг допоміжних виробництв.

– розподіл загальновиробничих витрат, пов’язаних із зрошенням і осушенням земель, утримання меліоративних споруд, вапнування і гіпсування ґрунтів, а також утримання полезахисних смуг.

– списання частин витрат з бджільництва на польові культури, які запилюються.

– вилучення із загальної суми витрат надзвичайних витрат, понесених у межах основного виробництва.

– розподіл бригадних, фермерських, цехових і загальновиробничих витрат.

– обчислення загальної суми виробничих витрат за об’єктами обліку.

– визначення собівартості продукції рослинництва.

– розрахунок собівартості продукції підсобних виробництв, що займаються переробкою продукції рослинництва.

– розподіл витрат на утримання кормоцехів.

– визначення собівартості продукції тваринництва.

– розрахунок собівартості продукції інших промислових виробництв.

– узагальнення собівартості товарної продукції рослинництва, тваринництва та підсобних виробничої ланки можуть впливати на інші.

Облік витрат на виробництво та визначення собівартості продукції на підприємствах сільськогосподарського профілю ведеться з використанням рахунку 23 «Виробництво», зокрема субрахунків «Рослинництво» та «Тваринництво». Це активний калькуляційний рахунок: за дебетом відображається витрати на виробництво, за кредитом – вихід готової продукції (рис. 1.2).

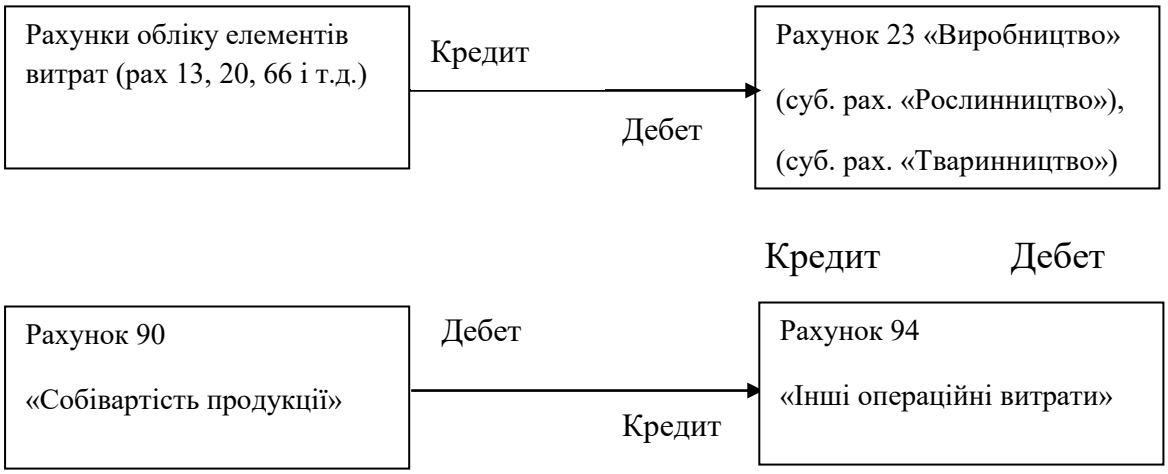

Рисунок 1.2 – Відображення витрат і виходу сільськогосподарської продукції в обліку

Джерело:складено автором самостійно.

Упродовж року облік запасів за відповідними субрахунками ведеться наростаючим підсумком. При цьому, в межах звітного періоду інформація щодо кожного субрахунку фіксується у розгорнутому вигляді, що дозволяє забезпечити детальний контроль за рухом витрат.

Загальновиробничі витрати не можуть бути прямо віднесені на виробництво лише одного конкретного виду продукції, оскільки вони мають комплексний характер і охоплюють декілька виробничих напрямів одночасно. На сільськогосподарських підприємствах ці витрати не поділяються на постійні та змінні, як це зазвичай відбувається в інших галузях економіки.

До складу загальновиробничих витрат включаються:

– амортизаційні відрахування необоротних активів загальновиробничого призначення;

– витрати на утримання, експлуатацію, ремонт, страхування та оренду основних засобів, які використовуються у спільному виробничому процесі;

– витрати пов’язані з удосконаленням технологічних процесів та організації виробництва;

– витрати на утримання виробничих приміщень (опалення, освітлення, водопостачання тощо);

– витрати на забезпечення технологічного контролю за виробництвом та якістю продукції;

– витрати на охорону праці, дотримання техніки безпеки та заходи з охорони довкілля;

– інші загальновиробничі витрати (наприклад, пов’язані з браком продукції, простоями тощо);

– орендна плата за використання земельних ділянок та майна виробничого призначення

– сума фіксованого сільськогосподарського податку, нарахованого або внесеного у звітному періоді.

Облік зазначених витрат здійснюється з використанням окремих субрахунків, відкритих до рахунку 91 «Загальновиробничі витрати», зокрема:

– 911 «Загальновиробничі витрати в рослинництві»;

– 912 «Загальновиробничі витрати в тваринництві»;

– 913 «Загальновиробничі витрати підсобних промислових виробництв»;

– 914 «Загальновиробничі витрати всіх напрямів діяльності»;

– 915 «Утримання сільськогосподарської техніки».

Протягом року за дебетом зазначених субрахунків накопичуються загальновиробничі витрати, які у подальшому розподіляються між конкретними видами сільськогосподарської продукції, у виробництві яких ці витрати були понесені. Відповідно, списання таких витрат відбувається за кредитом відповідного субрахунку рахунку 91 у дебет калькуляційного 23 «Виробництво» (через відповідний субрахунок, наприклад, «Рослинництво» або «Тваринництво»).

Сільськогосподарське виробництво має низку специфічних рис, які суттєво впливають на формування виробничих витрат та калькулювання собівартості продукції, особливо в галузі рослинництва. Особливості

аграрної діяльності, зокрема сезонність, тривалість біологічного циклу, природні ризики тощо, обумовлюють необхідність адаптації стандартних методик до умов сільського господарства.

З огляду на це, в науковій та практичній літературі зростає інтерес до розробки та впровадження спеціалізованих методичних підходів до обліку й управління витратами в аграрному секторі. Враховуючи складність та багатокомпонентність сільськогосподарського виробництва, формування витрат і розрахунок собівартості продукції вимагає застосування інструментів, специфічних для цієї галузі. Саме тому як українські, так і зарубіжні дослідники приділяють значну увагу розробці адаптованих моделей управління витратами, які враховують усі особливості аграрного виробництва.

РОЗДІЛ 2
ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ СОБІВАРТОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА НА ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Інформаційною основою проведеного дослідження виступає Приватне підприємство «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» (код ЄДРПОУ 03749193). Господарство розташоване в селі Мар'ївка Запорізького району Запорізької області, на відстані близько 34 км від обласного центру – міста Запоріжжя. Землі підприємства знаходяться у південно-степовій природно-кліматичній зоні.

Згідно з вимогами чинного законодавства України, ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» є юридичною особою та здійснює діяльність відповідно до статуту. Статутний документ визначає правовий статус підприємства, його найменування, місцезнаходження, мету функціонування, основні напрями діяльності, структуру та порядок формування майна, права й обов'язки, у тому числі майнові, систему органів управління та механізм ухвалення ними рішень. У ньому також регламентуються взаємовідносини з іншими суб'єктами господарювання, а також умови реорганізації чи ліквідації. Підприємство зареєстроване як платник податку на додану вартість.

Кліматичні умови регіону характеризуються як посушливі: для літа типовими є підвищені температури та значна кількість сонячних днів, тоді як зима зазвичай м'яка з частими відлигами, а сильні морози спостерігаються рідко. У цій місцевості переважають східні та північно-східні вітри, можливі тривалі періоди засух. Кліматичний режим відзначається недостатньою

кількістю опадів: їх середньорічний рівень становить 350-370 мм. Упродовж останніх років сніговий покрив є незначним. Рельєф території рівнинний, ґрунтовий покрив представлений переважно звичайними чорноземами.

Природно-кліматичні умови створюють сприятливі передумови для вирощування основних культур рослинництва, проте недостатнє зволоження ґрунтів зумовлює потребу у застосуванні зрошення, що є важливим чинником забезпечення стабільно високих урожаїв.

Керівництво підприємством здійснює директор – громадянин України Гринь Антон Володимирович. Виробничо-господарська діяльність підприємства проводиться директором та залученими найманими працівниками.

Основним видом діяльності ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» є сільськогосподарське виробництво. Підприємство функціонує з метою отримання прибутку шляхом вирощування сільськогосподарської продукції на закріплених земельних ділянках, а також її подальшої переробки, зберігання, транспортування та реалізації.

Основні види діяльності за КВЕД:

01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур;

01.41 Розведення великої рогатої худоби молочних порід;

01.46 Розведення свиней;

01.61 Допоміжна діяльність у рослинництві;

01.63 Післяурожайна діяльність;

46.21 Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин.

Найвищу управлінську ланку в ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» представляє директор. Він здійснює офіційне представництво інтересів підприємства у взаємовідносинах з органами державної влади, установами, організаціями, суб’єктами господарювання та громадянами як в Україні, так і за її межами. У межах повноважень, визначених статутом,

директор забезпечує організацію діяльності підприємства, управляє його майновими ресурсами та фінансовими потоками, підписує фінансово-господарські документи, приймає рішення щодо кадрових питань, зокрема про прийняття та звільнення працівників.

Крім того, керівник встановлює правила внутрішнього трудового розпорядку, контролює дотримання виробничої дисципліни, застосовує дисциплінарні заходи та укладає від імені підприємства договори й інші юридично значимі акти відповідно до норм чинного законодавства.

У ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» є ряд посадових осіб, які забезпечують реалізацію управління на тактичному та операційному рівні. Організаційна структура управління ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» зображена на рисунку 2.1.

Рисунок 2.1 – Організаційна структура управління підприємством

Джерело:складено автором самостійно.

Побудова такої організаційної структури ґрунтується на принципі розмежування повноважень і відповідальності між рівнями управління, що забезпечує послідовність у прийнятті управлінських рішень по вертикалі. У сільському господарстві земля виступає основним засобом виробництва, а її

раціональне використання визначає ефективність діяльності підприємства. На величину сільськогосподарських підприємств і їхніх виробничих ланок впливає комплекс чинників природного, економічного, організаційного та технічного характеру.

У аграрній сфері замість поняття «земля» прийнято використовувати термін «земельні угіддя», які включають ріллю, багаторічні насадження, сіножаті та пасовища.

Динамку складу й структури земельних угідь ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» подано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Склад та структура земельних угідь ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

Види угідь	Роки			У середньому за 3 роки	Відношення 2024 р. до 2022 р.	
	2022	2023	2024		+/-	%
Всього с/г угідь, в т.ч.:	2401	2418	2874	2564	473	120
рілля	2062	2076	2532	2223	470	123
сіножаті	21	21	21	21	-	-
пасовища	83	86	86	85	3	104
багаторічні насадження	235	235	235	235	-	-

Джерело: складено автором самостійно.

Рілля займає 88% земельного фонду підприємства, що становить 2532 га, і свідчить про високий рівень розораності сільськогосподарських угідь. У 2022-2024 роках площа земель, які перебувають у користуванні підприємства, поступово зростала завдяки укладанню нових договорів оренди земельних ділянок. Це вказує на сталі тенденції розвитку ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» та розширення масштабів його господарської діяльності.

Серед допоміжних напрямів діяльності підприємства – надання послуг з оренди сільськогосподарської техніки. Зокрема, господарство надає в користування трактори для обробітку присадибних ділянок населення,

комбайни для здійснення збирання зернових культур, а за потреби – й автотранспорт. Крім того, підприємство виконує повний комплекс робіт у сфері рослинництва, охоплюючи всі етапи вирощування зернових і технічних культур.

ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» самостійно здійснює усі технологічні операції, що становлять виробничий цикл, а саме:

- підготовку ґрунту;
- посів;
- внесення мінеральних і органічних добрив;
- захист рослин від шкідників та бур’янів;
- збирання врожаю;
- сушіння продукції;
- віяння;
- зберігання;
- відвантаження продукції під час реалізації.

Ресурсний потенціал підприємства формується за рахунок земельних ресурсів, засобів виробництва та трудових ресурсів.

У сільському господарстві земля є базовим засобом виробництва, без якого неможливий сам процес вирощування рослинницької продукції. Вона одночасно виступає і предметом, і засобом праці, що визначає її ключову роль у функціонуванні аграрного виробництва. Якість та обсяги земельних ресурсів значною мірою впливають на темпи розвитку та ефективність діяльності підприємства.

Структура основного напряму діяльності досліджуваного підприємства ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» – рослинництва – визначається співвідношенням посівних площ під різними культурами, показниками валового та товарного виробництва.

З огляду на це, для оцінки економічних результатів діяльності доцільно проаналізувати динаміку й структуру посівних площ, наведених у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Структура посівних площ ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

Зернові культури	2023 р.		2024 р.		Динаміка	
	га	п.в.,%	га	п.в.,%	+/- га	+/-п.в.,%
Пшениця озима	717	28,4	507	25,9	-210	-2,5
Ріпак озимий	503	19,9	152	7,8	-351	-12,1
Кукурудза на зерно	418	16,4	170	8,7	-248	-7,7
Соняшник	307	12,2	610	31,2	+303	+19,0
Соя	50	2,0	328	16,8	+278	+14,8
Інші	531	21,1	188	9,6	-343	-11,5
Вся посівна площа	2526	100,0	1955	100,0	-571	-

Джерело: складено автором самостійно.

Протягом 2023-2024 років посівна площа суттєво зменшилася. Це відбулося за рахунок того, що через брак води для поливу після підриву Каховської дамби довелося суттєво змінити посівний план культур. У 2024 році було прийнято рішення про збільшення посівних площ кормової кукурудзи на силос та однорічних трав для органічного харчування ВРХ. Площа таких посівів у 2024 році склала 468 гектар у порівнянні з 2023 роком, де було лише 45 гектар відповідно.

У 2024 році значно знизились посівні площі озимого ріпаку – на 351 гектар та кукурудзи на зерно – на 248 гектар. Причиною такого знаження стало відсутність поливу на місцевості, де розташоване підприємство. Проте значно зросла площа соняшнику – на 303 гектари, що склало 31,2% від всієї посівної площі підприємства. Значно збільшилася посівна площа сої, яка займає 16,8% від всієї посівної площі, в порівнянні з 2023 роком, де показник був 2%.

У 2024 році найбільшу частку займають посіви соняшнику та озимою пшениці, незважаючи на її зменшення на 2,5%. Питома вага ріпаку та кукурудзи зменшилася на 12,1% та 7,7% відповідно.

Обсяги виробництва продукції рослинництва залежать від наявності посівних площ та врожайності. Саме через це однією з головних задач є підвищення продуктивності землі – урожайності. При цьому важливе значення має збільшення виробництва тих видів рослинницької продукції, на

які зростає попит. Саме з цим пов’язане збільшення посівних площ у бік найбільш урожайних культур, зокрема соняшнику. На ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» в основному вирощують зернові, технічні та олійні культури. Важливим показником рівня виробництва є валовий збір. Динаміка валового збору наведена у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Динаміка валового збору продукції ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» за 2023-2024 рр.

Вид продукції	2023р., тон	2024 р., тон	Динаміка	
			абс. +/-	Т.Р.,%
Всього	8884,7	5952,9	-2931,8	67,0
в тому числі:				
Пшениця озима	3681,3	2088,8	-1592,5	56,7
Соняшник	573,6	2097,0	1523,4	365,6
Ріпак озимий	1152,3	195,0	-957,3	16,9
Кукурудза на зерно, тон	2389,2	1035,0	-1254,2	43,3
Соя	71,3	350,0	278,7	490,9
Інші культури	1017,0	187,1	-829,9	18,4

Джерело: складено автором самостійно.

Валовий збір продукції господарства в 2024 році складає 5952,9 тони, що менше показника 2023 року на 2931,8 тони, або на 33,0%. Як вже було сказано раніше, відповідно до таблиці 2.2, у 2024 році було значно змінено структуру посівних площ. Саме через це та несприятливі погодні умови, а саме заморожки, ми бачимо значне зменшення валового збору більшості культур. Зі збільшенням посівної площі соняшнику відповідно ми спостерігаємо значне зростання кількості зібраної продукції – більш ніж у 3 рази у порівнянні з 2023 роком. А кількість пшениці, ріпаку та інших культ зменшилась. Полив сільськогосподарських культур був одним із ключових факторів стабільної урожайності на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК», оскільки забезпечував рослинам необхідний рівень вологи у критичні фази розвитку та мінімізував ризики, пов’язані з погодними коливаннями. Після підриву Каховської дамби підприємство зіткнулося з різким дефіцитом води, що призвело до погіршення зволоження ґрунту і, як

наслідок, до істотних втрат урожайності окремих культур. Відсутність належного водозабезпечення негативно позначилася на формуванні врожаю, знизила ефективність застосованих агротехнологій і збільшила собівартість продукції через необхідність додаткових компенсуючих заходів.

Динаміка валового збору продукції рослинництва за 2023-2024 роки відображена на рисунку 2.2.

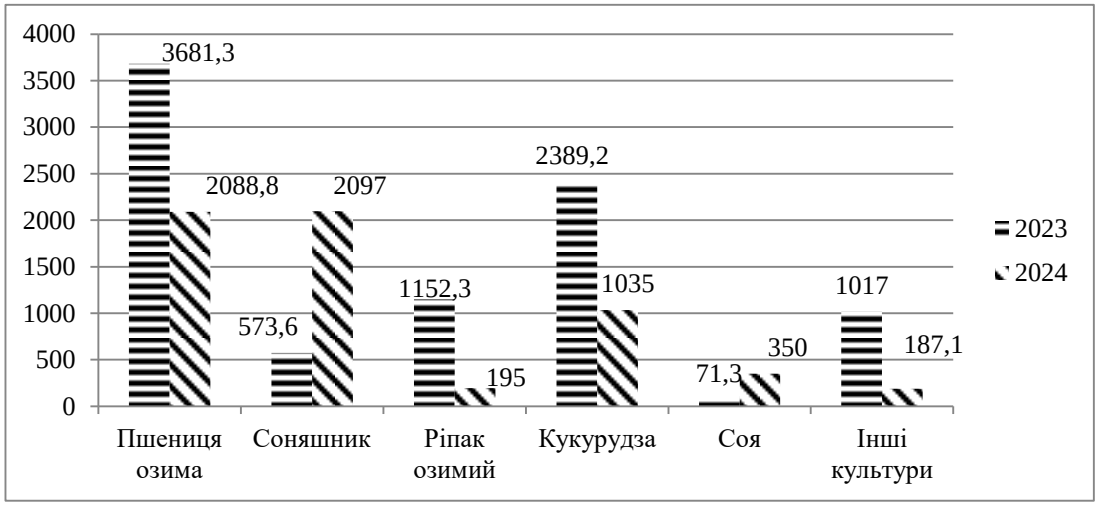

Рисунок 2.2 – Динаміка валового збору продукції за 2023-2024 рр. в тонах

Джерело: складено автором самостійно.

Особливе значення у структурі виробництва ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» традиційно належить зерновим культурам, передусім пшениці. Ця культура ефективно використовує вологу весняно-літнього періоду, формує стабільно високі врожаї та забезпечує підприємству надійні обсяги валової продукції. Крім того, зерно пшениці відзначається високими продовольчими якостями та широко застосовується у переробній промисловості, що підвищує його цінність для господарства.

Водночас економічна ефективність виробництва значною мірою залежить від вирощування технічних і олійних культур, які за умови дотримання технології та формування високої врожайності здатні забезпечувати істотно більший дохід з одного гектара порівняно із

зерновими. Саме тому протягом попередніх років підприємство збільшувало частку технічних культур, зокрема ріпаку та гірчиці, що позитивно впливало на його фінансові результати та свідчило про зростання інтенсивності виробництва.

Однак після підриву Каховської дамби та різкого дефіциту води, який унеможливив стабільне зрошення, господарство було змушене переглянути структуру посівів. Значна частина технічних культур, що потребують достатнього та рівномірного водозабезпечення, втратила економічну доцільність, оскільки відсутність поливу зумовила б суттєве падіння врожайності та збільшення собівартості. У зв’язку з цим площі під ріпаком та гірчицею були скорочені.

Структура виробництва продукції рослинництва ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» подана на рисунку 2.3.

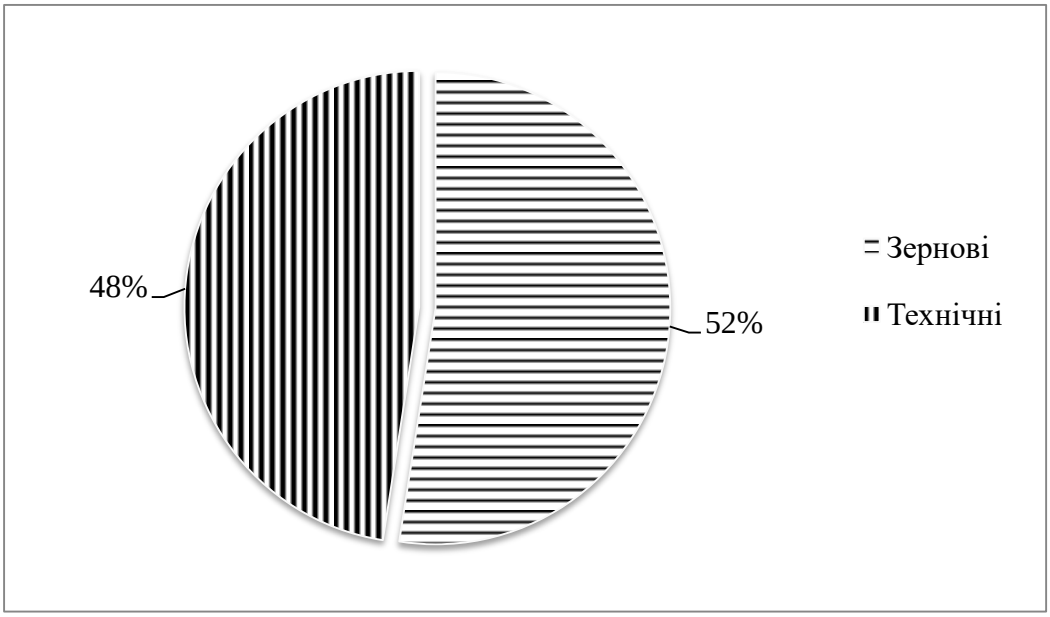

Рисунок 2.3 – Структура валового виробництва продукції за 2024 рік

Джерело: складено автором самостійно.

Підприємство переорієнтувалося на вирощування більш стійких до вододефіциту олійних культур – насамперед соняшнику та сої. Ці культури,

попри чутливість до кліматичних умов, краще адаптуються до вирощування без повноцінного зрошення та забезпечують господарству стабільніший економічний результат в умовах водного дефіциту. Збільшення посівних площ під соняшником і соєю стало вимушеним, але економічно обґрунтованим кроком, який дозволив частково компенсувати втрати врожайності та зберегти прибутковість виробництва в умовах зміни гідрологічної ситуації регіону.

У висновку ми бачимо, що у ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» за 2024 рік: 48% валового збору – це зернові культури (озима пшениця, кукурудза), а 52% – це технічні культури (ріпак, соняшник, соя, льон).

Важливе значення для функціонування будь-якого підприємства має забезпеченість його трудовими ресурсами (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Чисельність працівників в ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

Показники	Роки		2024 до 2023, +/-
	2023	2024	
Чисельність працівників, всього	30	34	+4
в т.ч.			
в рослинництві	24	26	+2
в тваринництві	8	10	+2

Джерело:складено автором самостійно.

У структурі як рослинницького, так і тваринницького напрямів ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» спостерігається збільшення чисельності персоналу на 4 особи. Роль трудових ресурсів у забезпеченні ефективної діяльності підприємства є визначальною, оскільки саме працівники виступають основною рушійною силою виробничого процесу. Від їхньої кваліфікації, професійних навичок та рівня організації праці значною мірою залежить результативність господарської діяльності та конкурентоспроможність підприємства. Саме трудові ресурси забезпечують перетворення матеріальних елементів виробництва на готову продукцію,

формують її вартість та створюють додатковий продукт у вигляді прибутку. Попри розширення земельних площ, що перебувають у користуванні підприємства, зростання обсягів виробництва продукції рослинництва у 2024 році не відбулося, що підтверджується даними таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Динаміка виробництва продукції сільського господарства в ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

Показники	Роки		2024 до 2023, +/-
	2023	2024	
Вартість валової продукції сільського господарства, тис. грн.	51778,0	49578,2	-2199,8
в т.ч.			
в рослинництві	48380,3	42929,9	-5450,4
в тваринництві	3397,7	6648,3	+3250,6

Джерело:складено автором самостійно.

Так, якщо в 2023 році вартість валової продукції сільського господарства склала 51778,0 тис. грн, то в 2024 році – 49578,2 тис. грн, що на 2199,8 тис. грн менше. Така ж ситуація спостерігається тільки в рослинництві. Проте в тваринництві ситуація відмінна та має тенденцію зростання. З 48380,3 тис. грн до 42929,9 тис. грн відбулося зменшення виробленої рослинницької продукції, а тваринницької збільшення – з 3397,7 тис. грн до 6648,3 тис. грн.

Аналізуючи структуру виробленої продукції як у 2023 так і у 2024 році питому вагу займає продукція рослинництва. У 2024 році вона склала 86,6% проти 13,4% продукції тваринництва. Така картина є типовою для більшості невеликих сільськогосподарських підприємств України.

Оцінювання результативності діяльності підприємства ґрунтується на використанні системи взаємопов’язаних показників, які дозволяють комплексно відобразити дію об’єктивних економічних закономірностей у процесі виробництва та врахувати вплив усіх основних факторів на його перебіг.

Такий підхід забезпечує можливість формувати цілісне уявлення про ефективність використання ресурсів і визначати напрями подальшого

удосконалення діяльності.

З огляду на це розглянемо дані, наведені в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Основні економічні показники ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

Показники	Одиниці виміру	Роки		Відношення 2024 р. до 2023 р.	
		2023	2024	+/-	%
	1	2	3	4	5
Сільськогосподарські угіддя	га	2418	2874	456	119
Середньооблікова чисельність працівників	чол.	30	34	4	113
Валова продукція	тис. грн.	51778,0	49578,2	-2199,8	96
Вартість основних засобів	тис. грн.	92735,0	104493,0	11758,0	114
Оборотні активи	тис. грн.	98563,0	138518,0	39955,0	141
Власний капітал	тис. грн.	156911,0	200161,0	43250,0	128
Довгострокові біологічні активи	тис. грн.	11597,0	14177,0	2580,0	122
Зобов’язання	тис. грн.	55609,0	63443,0	7834,0	114
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів), робіт, послуг	тис. грн.	92450,0	113371,0	20921,0	123
Собівартість реалізованої продукції	тис. грн.	52377,0	54206,0	1829,0	104
Чистий прибуток	тис. грн.	28968,0	43250,0	14282,0	149
Рентабельність підприємства	%	31,3	38,1	6,8	х

Джерело:складено автором самостійно.

За результатами 2024 року чистий дохід від реалізації продукції зріс порівняно з 2023 роком на 20 921,0 тис. грн, що становить приріст у 123%. Така позитивна динаміка насамперед зумовлена підвищенням ринкових цін на сільськогосподарську продукцію. Чистий прибуток підприємства також істотно збільшився – на 14 282,0 тис. грн, або на 149%, що забезпечило зростання рівня рентабельності до 38,1%.

У сукупності ці зміни свідчать про підвищення ефективності функціонування підприємства. Отже, можна констатувати, що ключові економічні параметри господарської діяльності демонструють чітку тенденцію до поліпшення.

2.2 Особливості формування та обліку собівартості виробництва продукції рослинництва на підприємстві

На ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» функціонує інтегрована система бухгалтерського обліку, яка забезпечує всебічний контроль за виробничими витратами та дає можливість точно формувати собівартість усіх видів виготовленої сільськогосподарської продукції. Така система передбачає тісну взаємодію між фінансовим, управлінським та виробничим обліком, що дозволяє своєчасно отримувати інформацію для аналізу, планування та прийняття управлінських рішень.

Відповідно до Наказу про облікову політику підприємства, витрати визнаються лише за умови дотримання двох ключових критеріїв: по-перше, їхню величину можна достовірно визначити; по-друге, їх виникнення спричиняє зменшення економічних вигод у результаті зменшення активів або збільшення зобов’язань у майбутніх періодах. Такий підхід забезпечує достовірність відображення витрат та запобігає їх завищенню чи віднесенню до невідповідних періодів.

Витрати визнаються у тому звітному періоді, у якому підприємство отримує відповідні доходи, що відповідає принципу відповідності доходів і витрат. Це дає можливість коректно визначати фінансовий результат та забезпечує прозоре формування показників Звіту про фінансові результати.

Усі витрати відображаються в бухгалтерському обліку за їх фактичною вартістю – у сумі здійсненої оплати грошовими коштами чи іншими активами або у розмірі визнаної кредиторської заборгованості.

Основним видом операційної діяльності ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» є реалізація сільськогосподарської продукції та біологічних активів, які в обліку класифікуються як запаси. Собівартість такої продукції відповідає вартості, за якою ці активи відображені в бухгалтерському обліку на дату їх реалізації. Унаслідок цього підприємство

має можливість об’єктивно визначати фінансовий результат кожної операції та здійснювати порівняльний аналіз ефективності окремих видів продукції.

Крім того, застосування інтегрованої системи обліку дає змогу підприємству оперативно реагувати на зміни в структурі витрат, контролювати рівень ресурсомісткості виробництва та своєчасно коригувати техніко-технологічні процеси. Це стає особливо важливим в умовах нестабільності ринкових цін, труднощів із забезпеченням ресурсами та необхідності підвищення конкурентоспроможності господарства.

Узагальнена схема обліку виробничих затрат та інших витрат операційної діяльності підприємства наведена на рисунку 2.4.

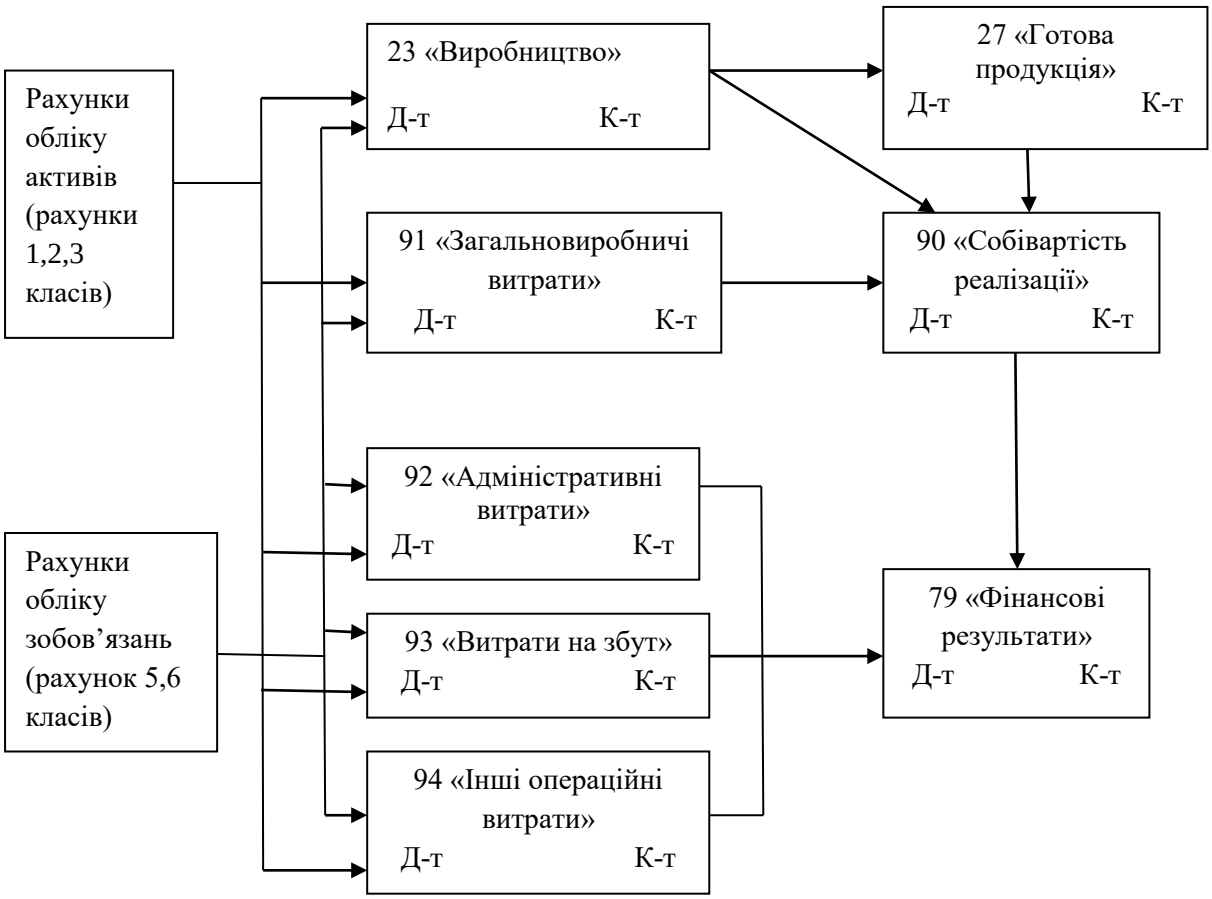

Рисунок 2.4 – Схема обліку виробничих та інших витрат операційної діяльності на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

Джерело: складено автором самостійно.

Розглянемо особливості організації обліку витрат у рослинництві. Для відображення операцій, пов’язаних із рухом, відпуском та використанням матеріалів і продукції у виробництві, а також для оформлення випуску готової продукції та нарахування заробітної плати працівникам галузі, на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» застосовують такі основні первинні документи:

- накладна-вимога (для внутрішнього переміщення товарно-матеріальних цінностей);
- лімітно-забірна картка (видача матеріалів у виробництво);
- обліковий лист тракториста-машиніста (для списання паливно-мастильних матеріалів);
- шляховий лист водія (облік використання ПММ);
- акт на списання майна (списання запасів з відповідальної особи);
- реєстри відправлення та приймання продукції (контроль оприбуткування готової продукції);
- відомість руху готової продукції;
- табель обліку робочого часу тракториста-машиніста;
- табель або шляховий лист (для нарахування заробітної плати);
- наряд на відрядні роботи;
- акт використання мінеральних, органічних і бактеріальних добрив, пестицидів та гербіцидів;
- відомість нарахування амортизації основних засобів.

Синтетичний облік витрат і виходу продукції рослинництва ведеться на рахунку 23 «Виробництво». Аналітичний облік організовано за субрахунками, де продукція групується за сортами, видами та номенклатурою. Витрати під урожай майбутніх періодів відображаються на окремих аналітичних рахунках і переходять у наступний рік як залишки незавершеного виробництва. При цьому витрати на посів озимих культур у новому періоді розподіляють за відповідними статтями витрат пропорційно площам посівів.

Облік загальновиробничих витрат рослинництва здійснюється на рахунку 91 «Загальновиробничі витрати», субрахунок 911. За дебетом цього рахунку накопичуються всі загальновиробничі витрати, а за кредитом – відображається їх розподіл між об'єктами калькулювання. До складу таких витрат належать: витрати на оплату праці апарату управління виробничих підрозділів, витрати на службові відрядження, амортизаційні відрахування, витрати на ремонт, утримання та страхування основних засобів, витрати на охорону праці та інші загальновиробничі витрати, пов'язані з функціонуванням рослинницької галузі.

Коефіцієнт розподілу загальновиробничих витрат визначають шляхом ділення загальної суми витрат, відображених за дебетом субрахунку 911, на величину бази розподілу. Сума загальновиробничих витрат, віднесена на витрати рослинництва, відображається проводкою: Дт 231 – Кт 911.

Оприбуткування отриманої сільськогосподарської продукції за справедливою вартістю здійснюють на рахунках 21 «Поточні біологічні активи» та 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва», зокрема на субрахунку 271 «Продукція рослинництва».

Собівартість реалізованої продукції відображають бухгалтерським записом: Дт 901 «Собівартість реалізованої сільськогосподарської продукції» – Кт 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва» (рис. 2.5).

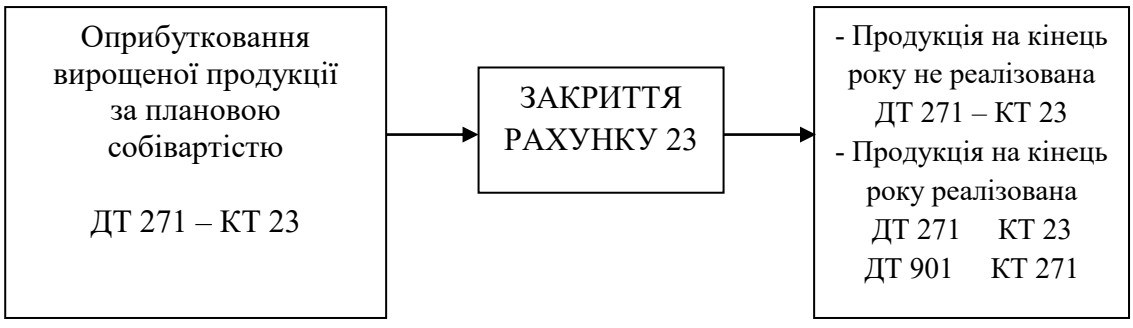

Рисунок 2.5 – Облік продукції рослинництва за плановою собівартістю на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

Джерело: складено автором самостійно.

Однією з особливостей обліку продукції у сільськогосподарських підприємствах є те, що фактична собівартість продукції, робіт та послуг визначається у цілому за рік. Виняток складають допоміжні виробництва, для яких фактична собівартість розраховується щомісячно.

Виробнича собівартість продукції може бути визначена лише після повного формування витрат, пов'язаних із вирощуванням зернових культур. Це відбувається наприкінці звітного року, коли завершено розподіл загальновиробничих витрат між видами діяльності та продукцією. До цього моменту зерно обліковується за плановою собівартістю. Після остаточного формування фактичних витрат установлюється різниця між плановими показниками і фактичною собівартістю, що дає змогу здійснити закриття рахунка 23 «Виробництво».

Коригування вартості може здійснюватися одним із двох методів.

Метод сторно використовується у випадку, коли фактична собівартість продукції є нижчою за планову. У такому разі продукція спершу оприбутковується за плановою собівартістю (Дт 27 – Кт 23), після чого здійснюється зменшення планової собівартості до рівня фактичної:

- Дт 27 – Кт 23 (сторно), якщо продукція на момент коригування перебуває на складі;
- Дт 23 – Кт 23 (якщо продукція була використана для посіву або отримана в попередньому році);
- Дт 90 – Кт 23, якщо продукцію реалізовано до моменту коригування.

Метод додаткових проведень застосовується тоді, коли фактична собівартість вища за планову. У такому разі здійснюються проводки:

- Дт 27 – Кт 23 (за умови наявності продукції на складі);
- Дт 23 – Кт 23 (продукція, використана на посів, або врожай попереднього року);
- Дт 90 – Кт 23 (у разі реалізації продукції до моменту коригування).

На ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» використовується прямий метод обліку витрат, за яким усі витрати безпосередньо відносяться

на конкретні об’єкти калькулювання. Кореспонденцію рахунків, що застосовується для обліку витрат на виробництво продукції рослинництва, подано в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Кореспонденція рахунків з обліку витрат на виробництво продукції рослинництва на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

Зміст операції	Дт	Кт	Сума, тис. грн.	Підтверджуючі документи
Витрати минулих періодів (незавершене виробництво) під урожай поточного року	231	2311	9,7	Бухгалтерська довідка
Списано на посів насіння власного виробництва	231	27	2594,5	Акт витрати насіння і садивного матеріалу
Списано мінеральні і органічні добрива та засоби захисту рослин	231	208	3834,0	Акт про використання мінеральних, органічних і бактеріальних добрив та засобів хімічного захисту рослин
Списано ПММ	231	203	3842,1	Обліковий лист тракториста машиніста
Списано МШП	231	22	5911,5	Накладні (внутр. призначення)
Нараховано знос необоротних активів	231	13	1992,0	Відомість нарахування амортизації
Нараховано заробітну плату	231	661	3118,6	Обліковий лист праці та виконаних робіт
Нараховано страхові внески	231	651	1463,3	Виробничий звіт (ф. № 10.3а с.-г.)
Оприбутковано продукцію рослинництва	271	231	24419,2	Накладна

Джерело: складено автором самостійно.

У процесі калькулювання собівартості окремих видів продукції рослинництва на підприємстві застосовується базовий принцип: до розрахунку включаються всі витрати, понесені на вирощування конкретної сільськогосподарської культури.

Для визначення фактичної собівартості одиниці продукції складається відповідний розрахунок. У ньому можуть використовуватися як показники умовної продукції, так і затверджені на підприємстві коефіцієнти питомої ваги кожного виду продукції в загальній структурі виробничих витрат.

Після формування звітних (фактичних) калькуляцій здійснюється коригування планової собівартості до її фактичного значення.

2.3 Удосконалення обліку собівартості продукції рослинництва на підприємстві

Раціональна організація обліку собівартості продукції рослинництва є ключовим елементом системи управління витратами на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК». Вона визначає рівень інформаційної прозорості виробничого процесу, впливає на якість управлінських рішень та дозволяє встановити реальні економічні результати господарської діяльності. Удосконалення облікового процесу у рослинництві є необхідною умовою забезпечення ефективності виробництва, оскільки саме собівартість виступає інтегральним показником раціональності використання земельних, матеріальних, трудових і технічних ресурсів підприємства.

Поточна система обліку витрат на підприємстві характеризується певною фрагментарністю, зокрема недостатньою деталізацією витрат за окремими технологічними операціями, обмеженою можливістю зіставлення планових і фактичних показників, недостатньою аналітичністю даних щодо норм витрачання ресурсів та відсутністю систематизованого контролю відхилень. Це знижує можливість оперативного управління витратами та ускладнює визначення резервів зниження собівартості продукції.

Удосконалення обліку на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» передбачає насамперед посилення аналітичної складової в частині відображення витрат. Важливим є розширення переліку об’єктів обліку, де кожна окрема операція – обробіток ґрунту, сівба, внесення добрив, обприскування, догляд за посівами, збирання та післязбиральна доробка – повинна відображатися як самостійний елемент витрат із зазначенням норм

використання ресурсів та фактичних показників. Такий підхід забезпечує можливість порівняння запланованих витрат з фактичними даними та дозволяє оперативно ідентифікувати перевитрати. У перспективі це сприятиме переходу до системи покращеної калькуляції, коли собівартість визначатиметься на підставі реальних витрат за технологічними етапами, а не узагальненими статтями.

Важливою складовою вдосконалення обліку є впровадження на підприємстві ведення Журналу обліку витрат за культурами, що містять інформацію не лише про технологічні операції, але й про їхню економічну складову – вартість ресурсів, рівень механізації, амортизаційне навантаження, тривалість виконання робіт. Це створює умови для комплексного підходу до управління витратами та дозволяє здійснювати оцінку ефективності окремих технологічних рішень. Наприклад, аналіз співвідношення витрат на добрива та приросту урожайності за допомогою Журналу дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо оптимізації норм внесення та вибору агрохімікатів. Запропонований Журнал наведений у Додатку Е.

Одним із напрямів удосконалення обліку є запровадження системи внутрішньогосподарських центрів відповідальності, які забезпечуватимуть облік витрат за конкретними підрозділами, бригадами чи видами робіт. Така система сприятиме персоніфікації відповідальності за витрати, посиленню контролю за виконанням технологічних операцій та формуванню економічної зацікавленості працівників у дотриманні встановлених норм. Центри відповідальності дозволять визначати витрати за окремими виробничими напрямами, що важливо для коректного визначення собівартості культур та зіставлення її з плановими показниками.

Подальший розвиток облікової системи на підприємстві має передбачати активне застосування автоматизованих систем збору й обробки облікової інформації. Використання сучасного програмного забезпечення дозволить значно підвищити точність і своєчасність відображення витрат,

автоматизувати розподіл загальновиробничих витрат між культурами, забезпечити швидке отримання інформації для аналізу та формування управлінських рішень. Автоматизація надає можливість в межах однієї системи об’єднати технологічні карти, облік витрат, фактичні показники урожайності та результати економічного аналізу. Це створює додаткові передумови для впровадження електронних журналів обліку, включаючи журнал контролю собівартості, що дозволяє оперативно відстежувати відхилення від норм та здійснювати коригування у виробничому процесі.

Одним із ключових напрямів удосконалення обліку виробничих витрат на підприємстві є запровадження деталізованого обліку паливно-мастильних матеріалів. Витрати на ПММ становлять значну частку в структурі собівартості продукції рослинництва, тому їхній контроль та коректне відображення в обліку мають визначальний вплив на точність калькулювання собівартості.

Для підвищення якості обліку доцільно запровадити спеціальний внутрішній документ – «Лист деталізованого обліку ПММ за технологічними операціями» (Додаток Ж), який відображатиме фактичне використання пального не лише у загальному обсязі, а в розрізі кожної операції, агрегату та конкретної земельної ділянки. Попередньо витрати пального враховувались за загальними зведеними даними, що не дозволяло встановити причини перевитрат або виявити операції, які виконувалися з відхиленням від нормативів.

Новий документ міститиме такі обов’язкові реквізити:

- дату виконання операції;
- назву культури та номер поля;
- вид технологічної операції (оранка, сівба, боронування тощо);
- марку і модель техніки, що виконувала роботу;
- нормативну витрату ПММ на гектар;
- фактичний показник витрат;
- виявлене відхилення;

- пояснення механізатора або агронома щодо причин відхилення;
- підпис відповідальної особи.

Цей документ не виконує функцію аналізу, а забезпечує удосконалений контроль та точність первинного обліку, що є підґрунтям для правильного віднесення витрат на собівартість продукції. Саме він дозволяє встановити фактичну величину витрат, яка підлягає списанню на відповідні рахунки виробництва (зокрема рахунок 231 «Рослинництво»).

Практичне застосування цього облікового документа полягає у тому, що кожна витрата ПММ фіксується одразу під час виконання роботи, а не в кінці зміни або місяця, як це було раніше. Завдяки цьому:

- бухгалтерія отримує достовірні первинні дані;
- відсутня можливість «укрупнених списань»;
- підвищується точність калькулювання;
- спрощується процес розподілу витрат між культурами;
- зменшуються випадки необґрунтованого списання пального.

Такий документ може бути інтегрований у внутрішню електронну систему обліку, де працівники вводитимуть дані через мобільний застосунок або планшет для точного відображення витрат у день виконання робіт. Це відповідає сучасним вимогам автоматизації та цифровізації сільськогосподарського виробництва.

Таким чином, удосконалення обліку ПММ шляхом впровадження спеціального внутрішнього документа забезпечує підвищення достовірності облікових даних, покращення контролю за використанням ресурсів і створює передумови для більш точного калькулювання собівартості продукції рослинництва на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК».

Удосконалення системи обліку витрат на підприємстві передбачає чітке структурування загальновиробничих витрат (ЗВВ) та їх обґрунтований розподіл між окремими культурами. Існуючий підхід до обліку ЗВВ часто має узагальнений характер, що призводить до нерівномірного та неточного віднесення витрат на собівартість різних видів продукції. Це особливо

відчутно у рослинництві, де культури різняться за технологічною складністю, ресурсомісткістю та тривалістю виробничого циклу.

З метою усунення цих недоліків доцільним є впровадження «Відомості розподілу загальновиробничих витрат за культурами» (Додаток И), яка виступає як внутрішній обліковий регістр, призначений для деталізованого відображення загальновиробничих витрат у розрізі кожної сільськогосподарської культури.

На відміну від традиційного підходу, що передбачає розподіл витрат виключно наприкінці звітного періоду, запропонована відомість формує поточну інформацію у місячному розрізі, що значно підвищує точність калькулювання та дає можливість оперативно відслідковувати зміни.

Відомість містить такі ключові реквізити:

– перелік культур, що перебувають у виробництві;

– обсяг виробничих площ;

– база розподілу (нормо-години, машино-дні, прямі витрати, площа посіву – залежно від технології виробництва);

– сума загальновиробничих витрат за звітний період;

– частка ЗВВ, що припадає на окрему культуру;

– сума витрат, віднесених на рахунок 231 «Рослинництво» за кожною культурою.

Практичне застосування відомості полягає в тому, що наприкінці кожного місяця обліковець або економіст вносить дані щодо фактичних величин ЗВВ, після чого ці показники автоматично (або вручну, залежно від програми) розподіляються між культурами за обраною методикою. Такий розподіл дозволяє:

– забезпечити прозорість та об’єктивність калькулювання собівартості;

– уникнути необґрунтованого перенесення витрат на одну культуру за рахунок іншої;

– отримати коректний фінансовий результат за кожним видом продукції;

– підсилити управлінську функцію витрат шляхом контролю їх структури.

Особливу цінність цей документ має для досліджуваного підприємства, де виробництво охоплює як зернові (пшениця, ячмінь), так і олійні культури (соняшник, соя, ріпак). Технологічні карти таких культур суттєво відрізняються за кількістю операцій, потребою в техніці, нормами добрив та засобів захисту. У зв’язку з цим є важливим, щоб загальновиробничі витрати розподілялися справедливо та економічно обґрунтовано.

Запровадження «Відомості розподілу загальновиробничих витрат» створює необхідну інформаційну основу для подальших управлінських рішень. Наприклад, на основі отриманих даних керівництво може оцінити фактичну рентабельність окремих культур, виявити найбільш ресурсомісткі технологічні етапи та прийняти рішення щодо оптимізації витрат, заміни технологій або перерозподілу земельних площ.

Удосконалення обліку собівартості на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» передбачає впровадження системи внутрішніх документів, які забезпечуватимуть деталізацію витрат за технологічними операціями, підвищуватимуть контроль за використанням ресурсів та формуватимуть інформаційну базу для аналітики. Пропоновані документи створюють комплекс, що посилює точність обліку, формує передумови для оптимізації витрат та забезпечує можливість оперативного реагування на відхилення.

Удосконалення системи обліку собівартості продукції рослинництва на підприємстві відкриває можливості для підвищення економічної ефективності виробництва, оптимізації використання ресурсів та зменшення витрат на одиницю продукції. Раціонально організована система обліку створює умови для прозорості господарських процесів, забезпечення управлінської відповідальності та зростання конкурентоспроможності підприємства в умовах сучасного аграрного ринку.

РОЗДІЛ 3
АНАЛІЗ СОБІВАРТОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА НА ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

3.1 Управління витратами як основний резерв зниження собівартості сільськогосподарської продукції

Сільськогосподарські підприємства, здійснюючи виробничу діяльність, прагнуть реалізувати власні економічні інтереси, що передбачають зниження витрат та отримання максимально можливого прибутку. Водночас виробничий процес завжди пов’язаний із ризиком виникнення збитків, до яких господарство має бути підготовлене. У таких умовах прагнення до збільшення прибутку трансформується у завдання мінімізації можливих втрат. Таким чином, скорочення виробничих витрат виступає ключовим інструментом підвищення прибутковості або зменшення збитковості, забезпечуючи стабільність і стійкий розвиток аграрного підприємства в ринкових умовах.

Важливим напрямом діяльності аграрних товаровиробників та управлінських структур є удосконалення системи показників і класифікації витрат на виробництво сільськогосподарської продукції відповідно до вимог ринкової економіки. Особливої уваги заслуговує роль бухгалтерського обліку, статистики та контрольних функцій у визначенні шляхів економії витрат, раціональному використанні ресурсного потенціалу та запобіганні безгосподарності й нераціональному витрачанню ресурсів.

Формування комплексу показників витрат має здійснюватися з урахуванням чіткого розподілу повноважень між центральними та регіональними органами управління, що дозволить ефективно застосовувати такі показники в економічному аналізі. За умов інтеграції до міжнародних

стандартів важливого значення набуває системність та взаємозв'язок показників, які дають змогу простежити динаміку витрат на різних рівнях управління.

Для достовірної оцінки рівня витрат у виробництві окремих видів аграрної продукції необхідне поглиблене вивчення механізмів формування собівартості на рівні конкретного підприємства, що можливе лише за наявності повної, доступної та достатньої інформаційної бази.

Управління витратами повинно спиратися на результативний аналіз господарської діяльності, у межах якого фінансовий та управлінський облік функціонують як взаємодоповнюючі джерела інформації.

Серед ключових напрямів розбудови ефективної системи управління витратами, орієнтованої на збільшення прибутку або мінімізацію збитків у ринковому середовищі, можна виокремити такі:

– удосконалення організаційної структури управління підприємством, зокрема створення центрів відповідальності;

– розробка та впровадження фінансово-економічних моделей діяльності таких центрів;

– запровадження системи контролінгу (управлінського обліку);

– формування моделі розрахунку управлінського прибутку на основі маржинального доходу.

Для результативного управління витратами кожне підприємство має застосовувати систему аналітичних та облікових показників на всіх стадіях виробничого процесу (рис. 3.1).

Ефективність цього процесу забезпечується точним веденням обліку витрат за їх елементами, статтями та центрами відповідальності, а також у розрізі об'єктів обліку. Крім того, необхідно оперативно визначати витрати ресурсів і собівартість продукції у відповідні періоди, зіставляючи фактичні показники з плановими для виявлення відхилень та оперативного коригування виробничих процесів [15].

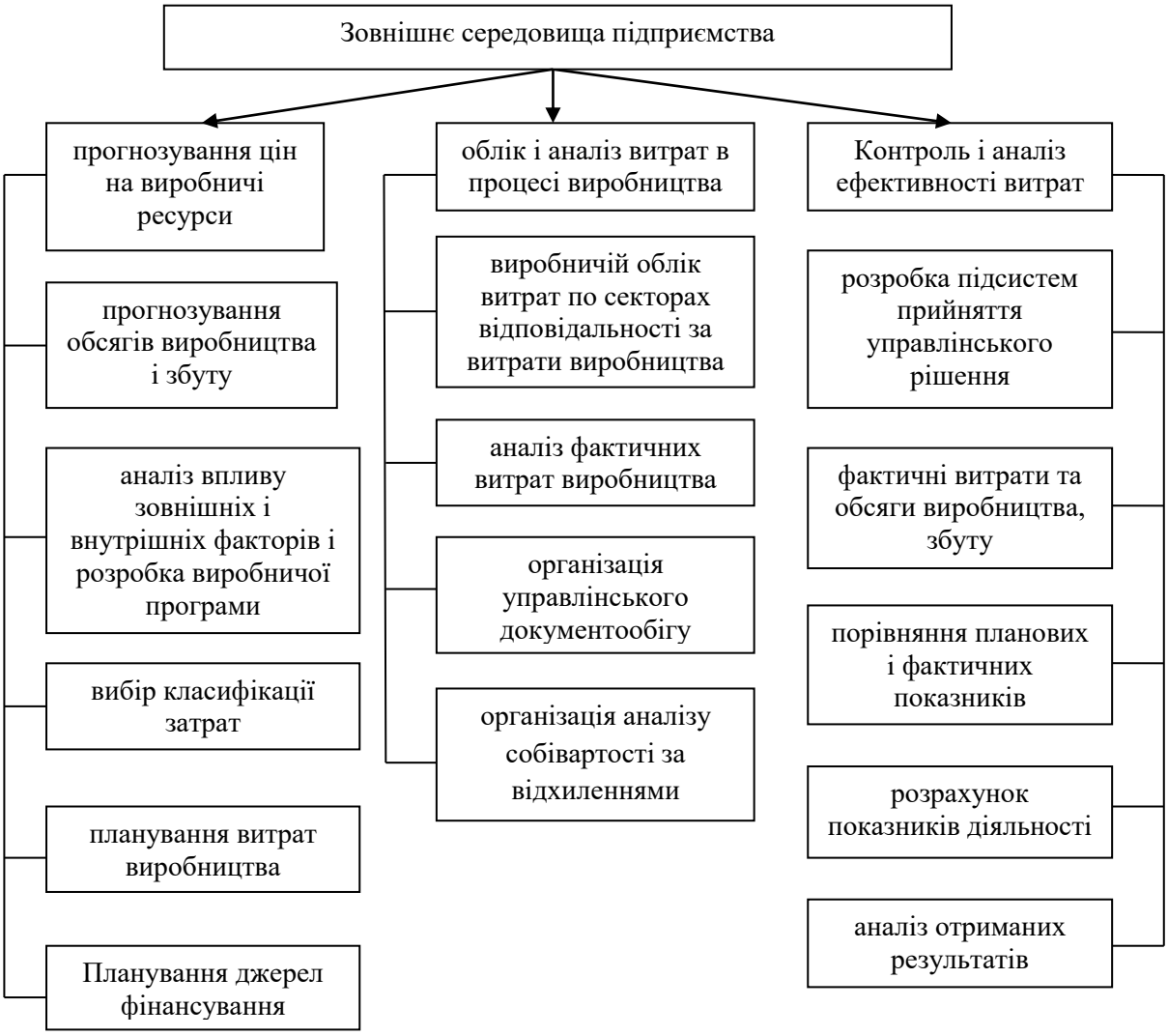

Рисунок 3.1 – Організація управління витратами виробництва продукції сільського господарства

Джерело: складено автором самостійно.

Реалізація зазначених напрямів удосконалення системи управління виробничими витратами потребує більш детальної та всебічної їх класифікації за відповідними ознаками. Оскільки кожна схема групування витрат базується на тому, що окремі їх види мають різні умови формування, специфічні механізми скорочення, неоднакову чутливість до змін ринкового середовища та виробничих факторів, а також різну керованість і ступінь невизначеності, класифікація повинна відображати рівень їх реакції на те чи інше управлінське рішення.

Накопичений вітчизняний та світовий досвід дав змогу сформулювати ключові принципи, що лежать в основі побудови системи класифікаційних ознак витрат, які відображені на рисунку 3.2.

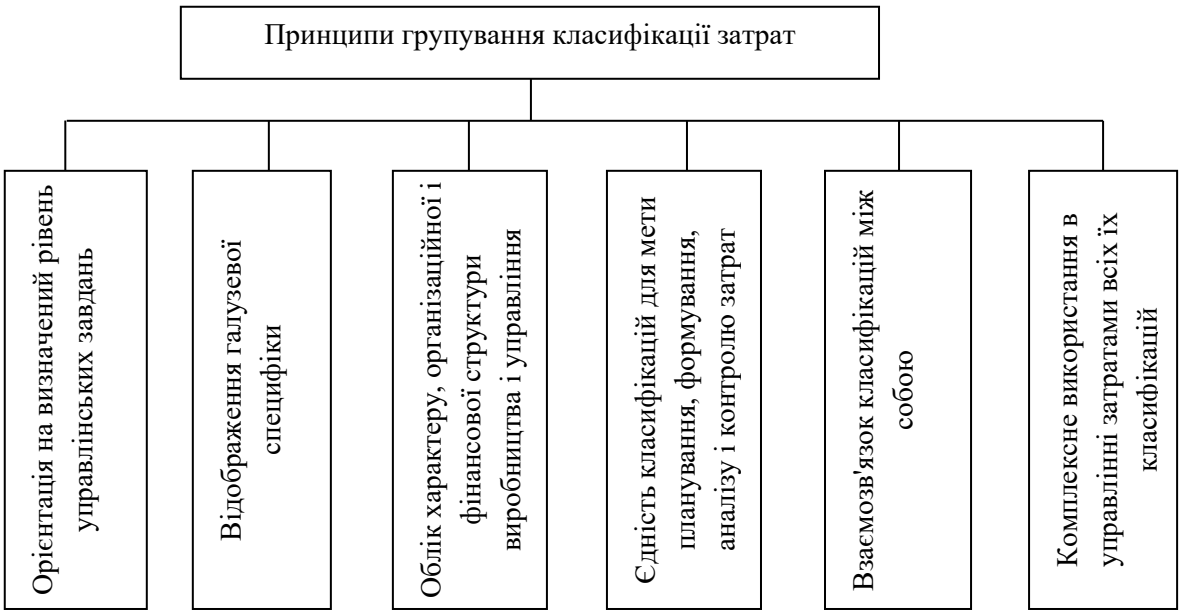

Рисунок 3.2 – Принципи групування класифікації витрат

Джерело: складено автором самостійно.

У цілому система формування витрат охоплює кілька взаємопов’язаних підсистем, які забезпечують планування, накопичення, аналіз і контроль витрат. Кожне аграрне підприємство самостійно обирає найбільш прийнятні способи класифікації витрат, оскільки від цього залежить подальше визначення складу, рівня та структури планових і фактичних витрат, за якими прийматимуться управлінські рішення.

З урахуванням світової практики особливої уваги потребує дієвість ринкових механізмів, які забезпечують збалансованість економіки, раціональне використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, а також формування гнучких та адаптивних виробничих структур.

Для більш детального та методично вивіреного групування витрат доцільно виокремити три ключові підсистеми (напрями) їх формування:

– витрати, що застосовуються для калькулювання собівартості та

оцінки готової продукції;

– витрати, інформація про які використовується в процесі планування;

– витрати, необхідні для контролю, регулювання та координації виробничих процесів.

Кожен із зазначених напрямів потребує власного підходу до класифікації витрат. Саме тому для підприємств може бути рекомендовано розширене групування витрат відповідно до запропонованих підсистем (рис. 3.3).

Одним із провідних завдань удосконалення обліку витрат та методики калькулювання собівартості сільськогосподарської продукції є створення науково обґрунтованої номенклатури калькуляційних статей. Така номенклатура має принципове значення для визначення реальних причин відхилення фактичної собівартості від планових показників, що, у свою чергу, сприяє прийняттю ефективних управлінських рішень щодо недопущення перевитрат праці, матеріальних і фінансових ресурсів, а також виявлення та використання внутрішньогосподарських резервів зі зниження собівартості продукції.

Водночас чинна номенклатура має певні недоліки, найсуттєвішим з яких є надмірне укрупнення витрат, коли в одну статтю включаються ресурси, пов’язані з різними виробничими процесами [34]. Наприклад, до статті «Роботи та послуги» часто відносять витрати на експлуатацію вантажного й автомобільного транспорту, тяглової сили, тракторного парку у частині транспортних робіт, хоча ці витрати мають різну питому вагу у формуванні собівартості окремих видів продукції.

Крім того, за цією ж статтею відображається вартість послуг, які надаються галузевими виробництвами – електропостачанням, теплопостачанням, водопостачанням, газопостачанням, а також витрати, пов’язані з експлуатацією холодильних установок.

Такий підхід ускладнює деталізацію витрат на виробництво продукції за напрямами та знижує аналітичні можливості облікової інформації та

подальших рішень.

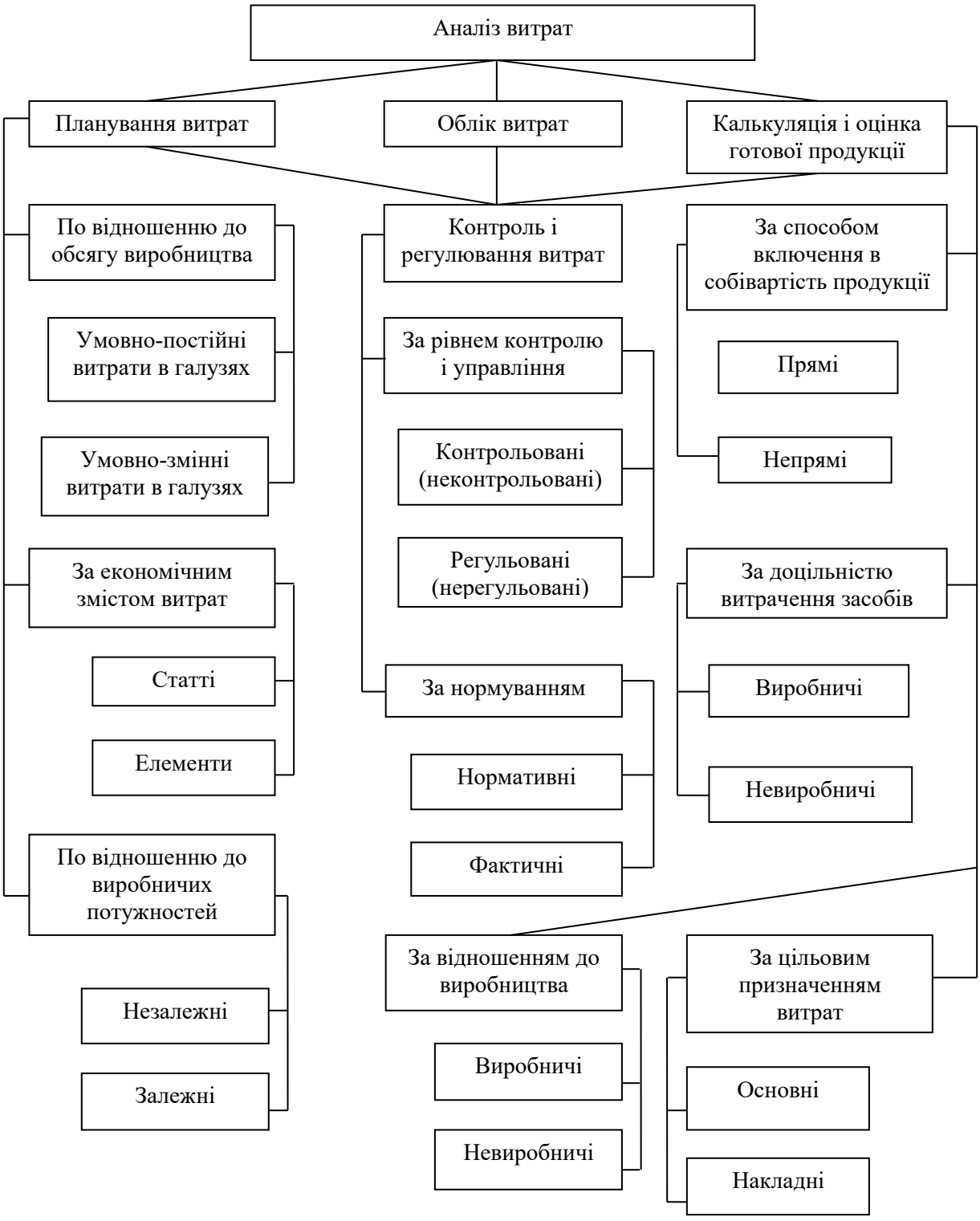

Рисунок 3.3 – Схема управління витратами в сільськогосподарському виробництві.

Джерело: складено автором самостійно.

Надмірне укрупнення окремих статей витрат знижує аналітичні та

контрольні можливості облікової інформації, що негативно впливає на управління процесом формування собівартості продукції рослинництва. Однією з проблем є недостатня деталізація витрат за статтею «Витрати на утримання основних засобів». У межах цієї статті поєднуються витрати, що мають різну економічну природу: з одного боку – витрати, безпосередньо залежні від результатів роботи виробничих підрозділів, а з іншого – витрати, на величину яких ефективність експлуатації техніки та обладнання майже не впливає. До цієї статті також включають суму зносу та витрати на відновлення малоцінних і швидкозношуваних предметів, що не мають прямого зв'язку з фактичними витратами на експлуатацію основних засобів [58].

Точність визначення собівартості продукції рослинництва значною мірою залежить від обґрунтованості методики розподілу витрат між окремими культурами. Діючий механізм калькулювання собівартості, зокрема для однорічних і багаторічних трав, не дає можливості точно відобразити реальні витрати підприємства. Всі витрати на передпосівний обробіток ґрунту, посів, догляд за посівами та збирання врожаю розподіляються між видами продукції за встановленими коефіцієнтами, що робить отриману собівартість умовною величиною. Такий підхід не враховує специфіку технологічних операцій різних культур, різну інтенсивність використання ресурсів і відмінності у технологічних картах.

Для підвищення наукової обґрунтованості калькуляції собівартості продукції рослинництва необхідно застосовувати такі методи розподілу витрат, які забезпечують максимальну відповідність між конкретними технологічними операціями та витратами, що їх формують. Відповідний розподіл має враховувати економічний та технологічний взаємозв'язок між рівнем витрат на окремі операції (оранку, культивацію, внесення добрив, обприскування, збирання, післязбиральну доробку) та собівартістю продукції певної культури. Одним із перспективних підходів є деталізація витрат за технологічними етапами та пряме віднесення тих витрат, які чітко пов'язані з

виконанням конкретних робіт, до відповідного виду продукції.

Додатковою проблемою є те, що чинна методика калькулювання собівартості не враховує якісних характеристик продукції. Унаслідок цього аналітичні можливості обліку знижуються, особливо при порівнянні ефективності господарювання між підрозділами або підприємствами. Якість продукції рослинництва має фіксуватися не лише під час складання звітних калькуляцій, а постійно – у процесі первинного обліку. Це дозволить об’єктивно оцінювати виробничі результати, формувати справедливі внутрішньогосподарські взаємовідносини та своєчасно реагувати на зміни у технологічному процесі. Для забезпечення цього підприємству необхідно організувати первинний облік таким чином, щоб він відображав не лише кількісні, а й якісні параметри продукції, а також був інтегрований у систему управління якістю на всіх стадіях виробництва [15].

У сучасних умовах ринку ефективне управління підприємством вимагає оперативного отримання достовірної та детальної інформації. Якщо керівництво не має доступу до необхідних даних про витрати, структуру собівартості чи доходи, це свідчить про потребу в удосконаленні або автоматизації системи обліку.

3.2 Аналіз змін собівартості продукції та оцінка її впливу на фінансові результати виробничо-господарської діяльності підприємства

Собівартість продукції виступає одним із ключових показників, що характеризують ефективність виробничо-господарської та фінансової діяльності підприємства. Під виробничою собівартістю продукції розуміють сукупність поточних витрат, понесених на її виготовлення, оцінених у грошовому вираженні. Повна собівартість включає не лише витрати на виробництво, а й витрати, пов’язані з реалізацією продукції, тобто

складається з виробничої собівартості, адміністративних витрат та витрат на збут. Саме цей показник дає змогу всебічно оцінити економічну доцільність діяльності підприємства, визначити реальну прибутковість виробництва та розробити дієві заходи щодо оптимізації витрат.

Більш того, аналіз собівартості дозволяє встановити структуру витрат, виявити ресурси з найбільшим фінансовим навантаженням та визначити внутрішньогосподарські резерви зниження витрат. Для підприємств аграрної сфери, де рівень витрат істотно залежить від природно-кліматичних умов, технологічних процесів і ринкової кон’юнктури, точність розрахунку собівартості є критично важливою. Правильне формування собівартості також забезпечує обґрунтоване ціноутворення та підвищує конкурентоспроможність продукції на ринку.

Зростання рівня собівартості може бути зумовлене низкою чинників, серед яких:

– особливості чинного законодавства;

– прийнята на підприємстві облікова політика;

– інфляційні процеси в економіці;

– коливання валютного курсу;

– ринковий попит на продукцію;

– динаміка цін;

– конкурентне середовище серед товаровиробників;

– місце розташування підприємства (вибір локації здійснюється таким чином, щоб максимізувати результати та мінімізувати витрати);

– віддаленість постачальників і споживачів;

– якість та продуктивність людських ресурсів;

– масштаб виробництва;

– технологічний рівень виробництва;

– кількість, структура та різноманітність ресурсів.

Для ґрунтовної оцінки собівартості сільськогосподарської продукції, виробленої ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК», доцільно

проаналізувати її структуру, що наведена в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Структура виробничої собівартості рослинництва на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК», 2022-2024 рр.

Статті витрат	2022		2023		2024		2024 до 2022, %
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Витрати – всього	42106,7	100	50400,8	100	47306,6	100	112,3
з них:							
- насіння та посадковий матеріал	3825,3	9,1	4232,5	8,4	3812,5	8,1	99,7
- мінеральні добрива	9616,1	22,8	15825,6	31,4	5608,4	11,9	58,3
- паливо та ГСМ	6563,4	15,6	4973,5	9,9	5190,3	11,0	79,1
- інші матеріальні витрати	2295,7	5,5	6091,5	12,1	4980,7	10,5	217,0
- амортизація	6409,5	15,2	7912,4	15,7	10064,0	21,2	157,0
- оплата праці	3484,1	8,3	3959,7	7,9	6350,1	13,4	182,3
- відрахування на соціальні заходи	534,2	1,3	842,0	1,6	1335,8	2,8	250,1
- інші прямі та загальновиробничі витрати	9378,4	22,2	6563,6	13,0	9964,8	21,1	106,3

Джерело: складено автором самостійно.

Структура собівартості продукції рослинництва за досліджуваний період свідчить про суттєві зміни як у загальному рівні витрат, так і в їх внутрішньому розподілі. Загальна сума витрат підприємства зросла з 42106,7 тис. грн у 2022 році до 47306,6 тис. грн у 2024 році, тобто на 12,3%. Хоча динаміка не є різкою, вона демонструє стійку тенденцію до підвищення собівартості, що зумовлено інфляційними процесами, подорожчанням ресурсів та зміною структури виробництва.

Насіннєвий матеріал у 2022-2024 рр. зберіг відносну стабільність і навіть зменшив свою частку у загальній структурі витрат: з 9,1% у 2022 році до 8,1% у 2024. У натуральному вимірі витрати скоротилися на 0,3%, що свідчить про оптимізацію використання насіння або про зміну структури посівів на користь культур із нижчою нормою висіву. Водночас це може бути наслідком зменшення площ певних технічних культур через втрату зрошення після підриву Каховської ГЕС.

Найбільш виражені зміни відбулися у витратах на мінеральні добрива. У 2023 році вони зросли на третину, однак у 2024 році підприємство змушене було суттєво скоротити їх використання – витрати зменшилися до 5080,6 тис. грн, що становить лише 52,7% від рівня 2022 року. Така різка зміна свідчить не стільки про підвищення ефективності, скільки про вимушене обмеження внесення добрив через зростання їх вартості та зниження рентабельності через відсутність зрошення. Це могло негативно вплинути на врожайність, особливо культур інтенсивного типу.

Цікавим є зростання витрат на паливо та ГСМ: у 2024 році їх рівень майже повернувся до показників 2022 року (5190,1 тис. грн проти 6563,4 тис. грн у 2022 році), при цьому частка в структурі зросла з 15,6% до 11,0%. Незважаючи на загальне зменшення суми витрат порівняно з базовим періодом, навантаження витрат ПММ на собівартість є відчутним, оскільки посилилася механізованість польових робіт через зміну структури виробництва (зростання частки соняшнику та сої).

Найбільш вагомими є зміни в групі «інші матеріальні витрати». Протягом трьох років їх величина зросла більш ніж удвічі – з 2295,7 тис. грн до 4980,7 тис. грн, або до 217%. Зростання цієї статті пов’язане з подорожчанням засобів захисту рослин, пально-мастильних матеріалів непрямого використання, ремонтних матеріалів та витрат на обслуговування техніки. Це також побічно свідчить про збільшення частки культур, що потребують інтенсивного захисту – зокрема соняшнику, ріпаку і сої.

Амортизаційні витрати демонструють стале зростання: із 6409,5 тис. грн у 2022 році до 10064,2 тис. грн у 2024 році (+57%). Їх частка збільшилася з 15,2% до 21,2%. Така тенденція вказує на оновлення матеріально-технічної бази підприємства, придбання нової техніки або модернізацію наявних основних засобів. Хоча це збільшує витрати у короткостроковій перспективі, у довгостроковій – свідчить про інвестиційний розвиток та підвищення технологічної ефективності виробництва.

Витрати на оплату праці та соціальні відрахування також зростали,

проте помірно: відповідно на 150,1% та 162,3%. Їх частка залишається відносно стабільною, що свідчить про те, що зміни в оплаті праці відбувалися пропорційно до зростання інших витрат виробництва. Це є наслідком збільшення обсягів робіт у зв'язку зі зміною структури посівів та виконанням додаткових операцій на полях та підвищенням заробітної плати працівників підприємства.

Показник «інші прямі та загальновиробничі витрати» у 2024 році зріс на 6,3% порівняно з 2022 роком (із 9378,4 до 9964,8 тис. грн). Незважаючи на зростання їх абсолютної величини, частка у структурі витрат практично не змінилася (близько 21%). Це підтверджує стабільність загальновиробничих і управлінських навантажень на виробничий процес.

У підсумку, структура собівартості продукції рослинництва на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» у 2022-2024 рр. зазнала суттєвих трансформацій. Найбільш чутливими статтями стали мінеральні добрива, інші матеріальні витрати та амортизація. Це відображає як зміну технологій виробництва, так і зовнішні фактори -зокрема інфляційні процеси, втрату зрошення та зміни у структурі посівів. Попри загальне зростання собівартості, підприємство продовжує інвестувати в оновлення техніки, що позитивно вплине на його конкурентоспроможність у майбутні періоди.

Розмір підприємства повинен забезпечувати такі масштаби виробництва, які дають змогу досягти високої ефективності галузей, раціонально використовувати трудові ресурси та основні засоби, знижувати собівартість продукції й підвищувати продуктивність праці.

Вплив обсягів виробництва на рівень витрат зумовлює необхідність поділу витрат на постійні та змінні, що є важливим класифікаційним критерієм їх групування.

Співвідношення постійних і змінних витрат формується відповідно до структури витрат за їх елементами. Це означає, що характер і частка кожної групи витрат залежать від того, які саме елементи домінують у загальній собівартості. Такий підхід дає змогу точніше визначити їх вплив на рівень

витрат підприємства.

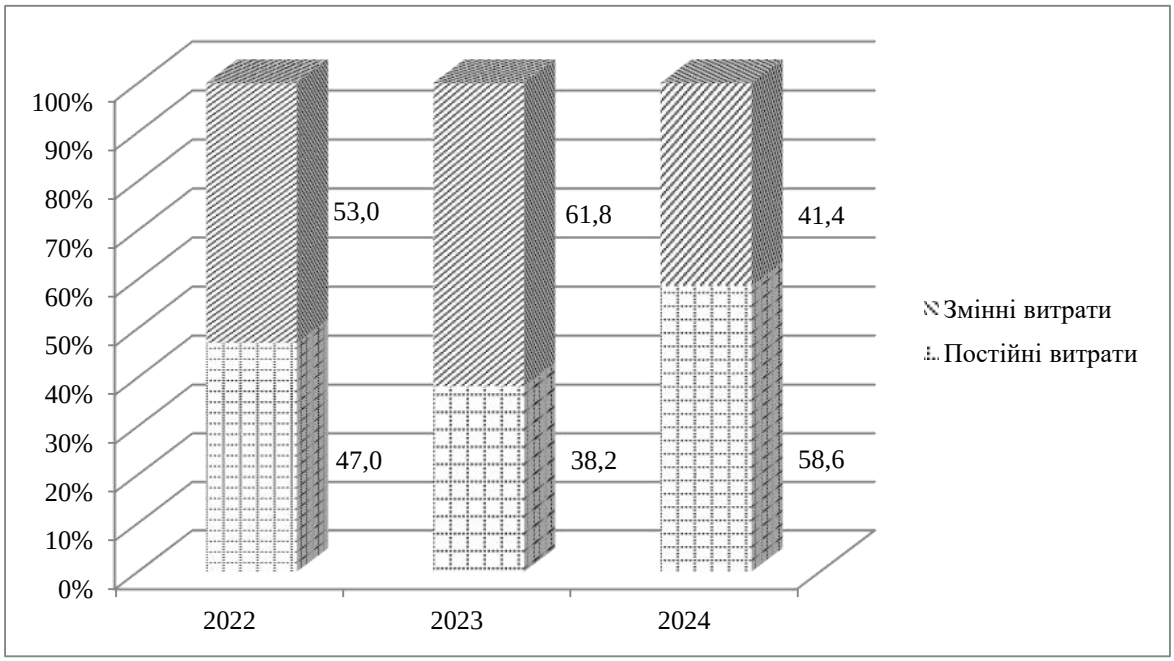

Рисунок 3.4 – Структура виробничих затрат на виробництво сільськогосподарської продукції на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

Джерело:складено автором самостійно.

Як видно на рисунку 3.4, найбільшу частку в структурі витрат у 2024 році займають постійні витрати, на які припадає 58,6%. При цьому до цього спостерігалася тенденція до зростання частки змінних витрат та, відповідно, скорочення постійних витрат.

На практиці постійні витрати зменшити доволі важко, навіть коли відбувається зниження обсягів виробництва, і пов’язаний з цим спад реалізованої виручки. Змінними витратами управляти набагато легше. Хоча нарощення обсягів виробництва неминуче призводить до їх зростання у абсолютному значенні, однак питомі змінні витрати на одиницю продукції за умов впровадження всебічної економії можуть знизитись. Важливо заздалегідь вірно оцінити ефект від такої економії.

Технічні – основні культури за обсягами виробництва на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК», тому доцільно розглянути структуру собівартості соняшнику і проаналізувати її (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Структура виробничої собівартості соняшнику на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК», 2022-2024 рр.

Статті витрат	2022		2023		2024		2024 до 2022, %
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Витрати – всього	4278,9	100	6623,4	100	16805,2	100	392,7
з них:							
- насіння та посадковий матеріал	478,9	11,2	710,5	10,7	994,1	5,9	207,6
- мінеральні добрива	536,0	12,5	2276,2	34,4	1072,5	6,4	200,1
- паливо та ГСМ	857,8	20,0	661,3	10,0	1619,4	9,6	188,8
- інші матеріальні витрати	108,7	2,5	809,7	12,2	1892,3	11,3	більше ніж у 10 разів
- амортизація	782,0	18,3	529,1	8,0	4267,6	25,4	більше ніж у 5 разів
- оплата праці	376,6	8,8	510,2	7,7	2540,0	15,1	більше ніж у 6 разів
- відрахування на соціальні заходи	70,1	1,6	108,2	1,6	533,4	3,2	більше ніж у 7 разів
- інші прямі та загальновиробничі витрати	1068,8	25,1	1018,2	15,4	3885,9	23,1	363,6

Джерело:складено автором самостійно.

Структура витрат на виробництво соняшнику у 2022-2024 роках зазнала суттєвих змін, що відображає як трансформацію технології вирощування цієї культури, так і вплив зовнішніх економічних та природно-кліматичних факторів. Загальна собівартість зросла з 4278,9 тис. грн у 2022 році до 16805,2 тис. грн у 2024 році, тобто майже у 3,9 раза. Такий значний приріст пояснюється збільшенням посівних площ під соняшником після втрати зрошення, зміною структури виробництва, подорожчанням ресурсів та загальним зростанням витрат у галузі.

Витрати на насіння та посадковий матеріал збільшилися більш ніж удвічі – до 207,6% рівня 2022 року. Це може бути наслідком переходу на більш продуктивні та стійкі гібриди, які є суттєво дорожчими, а також

розширення площ вирощування соняшнику як однієї з найбільш рентабельних культур в умовах богарного землеробства.

Мінеральні добрива зросли у 2024 році на 200,1% порівняно з 2022 роком. Це зростання є значним, але не таким різким, як у структурі інших культур, що пов’язано з тим, що соняшник має відносно нижчу чутливість до зменшення рівня внесення добрив та може стабільно формувати врожай навіть за умов обмеженої кількості поживних речовин.

Витрати на паливо та ГСМ зросли майже у 1,9 раза. При цьому їх частка у структурі витрат зменшилася з 20% у 2022 році до 9,6% у 2024 році Такий ефект спричинений швидшим зростанням інших груп витрат, передусім загальновиробничих та амортизації техніки, ніж витрат на ПММ. Крім того, збільшення площ потребувало виконання більшої кількості механізованих робіт, що суттєво збільшило абсолютні витрати на пальне.

Найбільш різке збільшення спостерігається у статті «інші матеріальні витрати» – більше ніж у 10 разів. Це вказує на зростання витрат на засоби захисту рослин, адже соняшник потребує інтенсивної системи захисту від бур’янів, хвороб та шкідників. Також до цієї статті входять витрати на запасні частини, ремонтну продукцію, мастильні матеріали та інші ресурси, необхідні для забезпечення роботи техніки в умовах розширення виробництва.

Амортизаційні витрати у 2024 році збільшилися більш ніж у 5 разів у порівнянні з 2022 роком, що зумовлено оновленням машинно-тракторного парку та поступовою модернізацією обладнання. Це свідчить про інвестиційний розвиток підприємства, але водночас суттєво підвищує частку постійних витрат у собівартості продукції.

Оплата праці зросла більш ніж у 6 разів, соціальні відрахування — майже у 7 разів. Це пов’язано з тим, що збільшення площ вирощування соняшнику потребувало додаткових трудових ресурсів для проведення сезонних операцій, а також із загальним підвищенням рівня оплати праці у сільському господарстві.

Інші прямі та загальновиробничі витрати зросли більш ніж у 3,6 раза і залишають одні з найвищих часток у структурі собівартості – 25,1% у 2024 році. Сюди входить широкий спектр витрат: управлінські, енергетичні, витрати на охорону господарства, технологічний контроль, оренда землі, послуги сторонніх організацій. Зростання цієї статті свідчить про масштабування виробництва та підвищення навантаження на керівний та інфраструктурний сегмент.

У підсумку, витрати на виробництво соняшнику демонструють тенденцію до значного зростання в усіх статтях, проте найбільших змін зазнали змінні й матеріалоємні компоненти – насіння, добрива, ЗЗР, інші матеріальні витрати. Паралельно збільшується частка амортизації та загальновиробничих витрат, що є наслідком оновлення техніки та розширення масштабів діяльності. Така структура витрат свідчить про перехід підприємства до інтенсивного, капіталомісткого типу ведення виробництва соняшнику та про зміцнення його ролі як стратегічної культури для ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» у післякахаовських умовах богарного землеробства.

Важливою складовою впливу витрат на фінансові результати аграрного підприємства є використання їх як інструмента реалізації обраної цінової стратегії. Додатковий прибуток може бути отриманий як за рахунок підвищення ціни реалізації при скороченні обсягів продажу, так і завдяки зниженню ціни та збільшенню кількості реалізованої продукції. Для визначення найефективнішого варіанта поєднання цих важелів необхідно мати повну й достовірну інформацію щодо витрат, собівартості та очікуваного фінансового результату – прибутку.

Ключовим інструментом оптимізації витрат є регулярний аналіз фактичних даних обліку та дослідження залежності між витратами і фінансовими результатами діяльності.

Сам по собі показник собівартості не забезпечує всебічної оцінки ефективності виробництва. Тому доцільним є аналіз співвідношення

«собівартість/ціна», який дає змогу встановити, яка частка собівартості припадає на 1 грн виручки. Чим нижчий цей показник, тим ефективнішим є виробництво (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Питома вага собівартості в ціні реалізації по основних видах продукції на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК», 2022-2024 рр.

Показники	2022	2023	2024	2024 до 2022, %
Пшениця	0,52	0,49	0,66	126,9
Кукурудза	0,62	0,47	0,76	122,6
Соняшник	0,40	0,36	0,46	115,0
Ріпак	0,52	0,73	0,51	98,1
Соя	0,48	0,57	0,61	127,1

Джерело:складено автором самостійно.

Питома вага собівартості в ціні реалізації по всіх видах продукції на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» у 2022-2024 рр. демонструє тенденцію до зростання, що свідчить про зменшення маржинальності виробництва.

Найбільше зросла частка собівартості у ціні пшениці – до 126,9% порівняно з 2022 роком, що означає суттєве підвищення витрат або зниження ціни реалізації. Соняшник та ріпак також показали значне збільшення питомої ваги собівартості, що відображає різке зростання витрат на їх виробництво та ускладнення технологій без зрошення. Хоча показники кукурудзи та сої також зросли, їх зміни є більш помірними. Загалом зростання питомої ваги собівартості вказує на зниження рентабельності та підвищення ризиковості виробництва в умовах нестабільності та ресурсних обмежень.

Оскільки прибуток формується як різниця між виручкою та собівартістю, будь-які зміни цих показників – як у бік зростання, так і зменшення – безпосередньо впливатимуть на величину отриманого фінансового результату. З метою визначення степеня впливу ціни реалізації та собівартості на прибутковість продукції доцільно здійснити факторний

аналіз рівня рентабельності виробництва основних видів продукції рослинництва та тваринництва (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Факторний аналіз рівня рентабельності виробництва основних видів продукції на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

Продукція	Середня ціна реалізації 1 ц, грн		Собівартість 1 ц, грн		Рівень рентабельності, %		Зміна рентабельності, +/-
	2022	2024	2022	2024	2022	2024	
Пшениця	721	702	375	463	92,3	51,6	-40,7
Кукурудза	582	542	361	412	61,2	31,6	-29,6
Ріпак	1490	1847	775	942	92,3	96,1	3,8
Соняшник	1943	1754	777	807	150,1	117,3	-32,8
Соя	2642	2449	1268	1494	108,4	63,9	-44,5

Джерело:складено автором самостійно.

Факторний аналіз показує суттєве зниження рівня рентабельності виробництва всіх основних видів продукції ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» у 2024 році порівняно з 2022 роком. Головною причиною є випереджальне зростання собівартості порівняно зі змінами цін реалізації, що особливо помітно у виробництві пшениці, сої та ріпаку. Найбільше падіння рентабельності спостерігається по сої (-44,5%) та пшениці (-40,7%), що свідчить про критичний вплив ресурсомісткості та втрати зрошення на ці культури. Соняшник і кукурудза також демонструють значне скорочення рентабельності через високу собівартість вирощування у 2024 році. Загалом дані відображають погіршення економічної ефективності рослинницької продукції та підвищення ризиковості її виробництва.

Ціна реалізації сільськогосподарської продукції складається з собівартості та націнки, що включає прибуток підприємства. Оскільки ціни визначаються ринковими умовами та рівнем конкуренції, підприємство не має можливості істотно впливати на їх величину. Саме тому зниження собівартості виробництва продукції за рахунок об’єктивного зменшення витрат є ключовим інструментом для підвищення прибутковості підприємства.

3.3 Основні напрями удосконалення аналізу собівартості виробництва продукції рослинництва на підприємстві

Зниження собівартості продукції рослинництва є однією з ключових передумов стабільного економічного зростання аграрного підприємства, а також важливим механізмом підвищення його конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках. Для ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» питання оптимізації витрат має особливе значення, оскільки підприємство функціонує в умовах високої вартості ресурсів, нестабільної ринкової кон'юнктури та необхідності впровадження сучасних технологій виробництва.

Ефективне управління витратами на підприємстві повинно спиратися на комплексний факторний аналіз собівартості продукції. Її рівень визначається співвідношенням загальних виробничих витрат та обсягу валової продукції, що формально відображається співвідношенням (формула 3.1):

$$C = \frac{B}{Q}, \tag{3.1}$$

де С – собівартість одиниці продукції рослинництва, грн/ц;

В – загальна сума виробничих витрат на виробництво певної культури, грн;

Q – обсяг валового виходу (валової продукції), отриманої від вирощування культури, ц.

Собівартість одиниці продукції прямо залежить від величини витрат і обернено – від урожайності та обсягу виробництва. Зміна собівартості у динаміці може бути пояснена впливом двох груп факторів: зміною виробничих витрат та зміною врожайності культур. Це дозволяє застосувати

метод ланцюгових підстановок, який забезпечує розкладання загального відхилення собівартості на окремі складові. У його межах зміна собівартості визначається різницею (формула 3.2):

$$\Delta C = \frac{B_1}{Q_1} - \frac{B_0}{Q_0}, \quad (3.2)$$

де ΔС – загальна зміна собівартості між базисним і звітним періодами, грн/ц;

B_0 – витрати на виробництво продукції у базисному періоді, грн;

B_1 – витрати у звітному періоді, грн;

Q_0 – валовий вихід продукції в базисному періоді, ц;

Q_1 – валовий вихід у звітному періоді, ц.

Що може бути розчленовано на вплив зміни витрат та вплив зміни урожайності. Перший фактор визначається виразом (формула 3.3):

$$\Delta C_B = \frac{B_1}{Q_0} - \frac{B_0}{Q_0}, \quad (3.3)$$

де ΔC_B – зміна собівартості, зумовлена зміною суми витрат, грн/ц;

B_1 – витрати у звітному періоді, грн;

B_0 – витрати у базисному періоді, грн;

Q_0 – урожайність або обсяг валової продукції у базисному періоді, ц.

А другий – відповідно (формула 3.4):

$$\Delta C_Y = \frac{B_1}{Q_1} - \frac{B_1}{Q_0}, \quad (3.4)$$

де, ΔC_Y – зміна собівартості, зумовлена зміною урожайності (обсягу продукції), грн/ц;

B_1 – витрати у звітному періоді, грн;

Q_1 – урожайність або валовий збір у звітному періоді, ц;

Q_0 – урожайність у базисному періоді, ц.

Отримані значення дають змогу ресурсно обґрунтувати зміни у собівартості та визначити ті напрямки, у яких формуються резерви її зниження.

Суттєве значення для оцінки витрат має аналіз структури виробничих ресурсів. Загальні витрати на виробництво продукції формуються на основі норм використання матеріальних ресурсів та їхньої ціни, що можна представити у вигляді (формула 3.5):

$$B = \sum(N_i \cdot C_i), \tag{3.5}$$

де В – загальний обсяг виробничих витрат, грн;

N_i – норма витрат і-го ресурсу (паливо, насіння, добрива, ЗЗР тощо) на 1 га або на виробництво одиниці продукції;

C_i – ціна одиниці відповідного ресурсу, грн;

$\sum(N_i \cdot C_i)$ – сумарна вартість усіх ресурсів, використаних у виробничому процесі.

Таким чином, зниження собівартості можливе двома способами: через зміну норм витрат або через удосконалення системи матеріально-технічного забезпечення, спрямоване на зменшення вартості ресурсів. Для ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» особливо актуальним є оптимізація витрат на паливо та мастильні матеріали, засоби захисту рослин, добрива, агрохімікати та амортизаційні відрахування.

Одним із ключових факторів, що впливають на собівартість, є урожайність культур. Підвищення врожайності призводить до розподілу незмінних витрат на більший обсяг продукції та, відповідно, до зменшення витрат на одиницю виробленої продукції. У цьому контексті значну роль у

зниженні собівартості відіграють удосконалення технології вирощування, оптимізація системи удобрення, застосування високопродуктивних сортів та гібридів, точне землеробство та внесення добрив згідно з потребами ґрунту. Поліпшення структури сівозміни та впровадження адаптивних систем обробітку ґрунту також сприяють економії ресурсів та підвищенню урожайності.

Натомість витрати на паливно-мастильні матеріали, які становлять значну частку в структурі собівартості, безпосередньо залежать від рівня механізації та технічного забезпечення. Сучасні агрегати з нижчим рівнем витрат пального здатні зменшити ПММ-витрати на гектар, що у сукупності істотно впливає на собівартість. Важливу роль відіграє також оптимальна організація технічних операцій – скорочення холостих пробігів, поєднання технологічних процесів, застосування агрегатів широкого захвату.

Значний потенціал для економії ресурсів пов’язаний з раціональним використанням добрив і засобів захисту рослин. Для підприємства доцільним є ширше впровадження технологій точного землеробства, зокрема систем диференційованого внесення добрив та агрохімікатів на основі результатів агрохімічного аналізу ґрунту. Це дозволяє уникнути перевитрат, зменшити навантаження на ґрунт та підвищити ефективність витрачання коштів.

Зменшення собівартості можливе і за рахунок оптимізації процесів післязбиральної доробки. Зниження втрат під час очищення, калібрування, сушіння та зберігання продукції позитивно впливає на вихід товарної продукції, що, у свою чергу, знижує витрати на одиницю продукції. Ефективна логістика, модернізація складської інфраструктури та автоматизація процесів контролю вологості також є важливими чинниками підвищення ефективності.

Окремої уваги заслуговує питання спеціалізації та концентрації виробництва. Поглиблення спеціалізації дає змогу підприємству оптимізувати використання техніки, удосконалити технологічні карти, планувати виробничі операції більш раціонально та досягати економії

масштабу. Концентрація виробництва окремих культур у межах найбільш придатних земель сприяє зменшенню виробничих витрат та забезпечує стабільність отриманих результатів.

Ефективним інструментом управління витратами є впровадження на підприємстві економіко-математичного моделювання, що дозволяє аналізувати залежність собівартості від виробничих факторів, прогнозувати її зміну в майбутніх періодах та оцінювати вплив альтернативних управлінських рішень. Використання багатовимірного статистичного аналізу допомагає виявити приховані закономірності у формуванні витрат, визначити пріоритетні напрями оптимізації та підсилити аналітичну складову системи управління.

Застосування факторного аналізу на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» має практичну цінність насамперед тому, що дозволяє системно оцінити вплив окремих елементів витрат та результативних показників на формування собівартості продукції рослинництва. Такий підхід забезпечує можливість не лише фіксувати загальне відхилення собівартості, а й визначати конкретні причини цього відхилення та виявляти внутрішні резерви зниження витрат. На практиці це означає, що підприємство може використовувати факторний аналіз як інструмент оперативного управління виробничими процесами, включаючи обґрунтування рішень щодо технологій вирощування культур, вибору сортів, структури сівозміни та організації виробничих операцій.

Для ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» першочерговим завданням є впровадження регулярного аналізу витрат за формулою співвідношення загальних витрат і валового обсягу виробництва. Перерахунок собівартості за елементами витрат на основі формул факторного розкладання дає змогу встановити, на якому саме етапі формуються надлишкові витрати та чи пов’язані вони з підвищенням вартості ресурсів, невідповідністю нормам їхнього використання, або ж із зниженням урожайності. Важливою практичною перевагою такого підходу є

можливість порівнювати планові та фактичні витрати за видами культур і за технологічними операціями, що значно підвищує прозорість управлінських рішень.

Ефективне застосування факторного аналізу на підприємстві можливе за умови належної організації первинного обліку. ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» доцільно впровадити деталізований облік витрат у розрізі окремих польових операцій: обробітку ґрунту, сівби, внесення добрив, обприскування, догляду за посівами та збирання. Це дозволить не лише використовувати розкладання собівартості за нормами та цінами ресурсів, а й забезпечить контроль за фактичним виконанням технологічних карт, що безпосередньо впливає на рівень витрат. У цьому контексті особливо важливим є контроль за нормами витрачання ПММ, оскільки саме паливна складова становить значну частку у витратах. Регулярне застосування факторного аналізу до структури ПММ дає можливість визначити, чи спричинене зростання витрат підвищенням цін на бензин та дизельне пальне, технічним станом машинно-тракторного парку або ж організацією виконання робіт.

Застосування факторного аналізу врожайності має не менше значення. Для ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» доцільно проводити оцінку впливу зміни урожайності за основними культурами, використовуючи співвідношення витрат у незмінних умовах до різних варіантів обсягу валової продукції. Отримані результати дають можливість визначити, яку частину зниження собівартості можна забезпечити за рахунок технологічних рішень, а яку – за рахунок ресурсної економії. Наприклад, підвищення врожайності за рахунок оптимізації структури сівозміни або вдосконалення системи захисту рослин має суттєвіший вплив на собівартість, ніж скорочення витрат на добрива, якщо ці скорочення призводять до погіршення продуктивності культур.

Результати факторного аналізу можуть використовуватися як основа для формування стратегічних рішень щодо оновлення технічного парку. На

ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» частина техніки є новою, а частина вже відпрацювала значну частину строку служби, що спричиняє збільшення витрат на її ремонт, підвищення витрат пального та нераціональне використання часу. Розрахунок амортизаційних витрат за пропонованими формулами дозволяє обґрунтувати необхідність заміни застарілої техніки, оскільки зменшення експлуатаційних витрат у довгостроковому періоді має більш істотний вплив на собівартість одиниці продукції, ніж зростання амортизаційних відрахувань у короткостроковому.

Факторний аналіз витрат на добрива і засоби захисту рослин також може бути використаний для підвищення ефективності використання агрохімікатів. Для підприємства є доцільним впровадження диференційованого внесення добрив залежно від агрохімічного стану ґрунтів. Економічний ефект при цьому полягає у зменшенні перевитрат, що у свою чергу забезпечує пряме зниження собівартості за рахунок скорочення статті витрат «добрива та агрохімікати», а також у підвищенні якості та рівномірності живлення культур, що позитивно впливає на урожайність.

Окремим напрямом практичного застосування аналізу є оцінка втрат при збиранні та післязбиральній доробці продукції. На підприємстві доцільно проводити регулярний аналіз залежності обсягу товарної продукції від рівня втрат, оскільки навіть незначне їхнє скорочення суттєво впливає на обсяг валової продукції, а отже – і на собівартість. При цьому факторний метод дозволяє визначити, чи зумовлено збільшення втрат технічними обмеженнями, організаційними чинниками чи рівнем кваліфікації персоналу.

Застосування методів економіко-математичного моделювання на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» може стати основою формування довгострокової стратегії зниження собівартості. На основі масиву даних про витрати та урожайність за попередні роки підприємство може побудувати регресійні моделі залежності собівартості від виробничих факторів, що дозволить прогнозувати результати діяльності та визначати економічно обґрунтовані межі можливого зниження витрат.

Таким чином, практичне застосування теоретично обґрунтованих методів факторного аналізу дає можливість ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» формувати ефективну систему управління витратами, виявляти реальні резерви зниження собівартості та обґрунтовувати стратегічні рішення щодо удосконалення технології вирощування культур, оновлення техніки, оптимізації структури витрат і підвищення урожайності. Це забезпечує не лише економічну вигоду, а й підвищує конкурентоспроможність підприємства на аграрному ринку.

Практичне застосування запропонованої методики факторного аналізу собівартості продукції рослинництва на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» потребує створення відповідного інформаційного забезпечення, яке дозволить здійснювати системний моніторинг витрат, відхилень та результатів виробництва. Для цього на підприємстві доцільно впровадити пакет аналітичних документів, що відображатимуть дані факторного розкладання, структуру витрат, причини відхилень та сукупні резерви зниження собівартості.

Одним із ключових інструментів має стати «Відомість факторного аналізу собівартості продукції рослинництва», яка буде використовуватися для регулярної оцінки співвідношення витрат і валового виходу за окремими культурами. Запропонована відомість наведена в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Відомість факторного аналізу собівартості продукції рослинництва (на прикладі озимої пшениці) на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

Показник	Базовий період	Звітний період	Відхилення	Вплив фактору «витрати»	Вплив фактору «урожайності»
Виробничі витрати, грн	16000	19500	+3500	-	-
Урожайність, ц/га	45	32	-13	-	-
Собівартість 1 ц, грн	355,6	609,4	+253,8	-	-
Розрахунок ΔС	-	-	-	+77,8	+176,0

Джерело:складено автором самостійно.

Така відомість містить дані базисного та звітного періодів – виробничі витрати, урожайність, собівартість одиниці продукції – а також результати факторного розкладання зміни собівартості на вплив зміни витрат та вплив урожайності. Структурно документ передбачає порівняння базових показників із фактичними та розрахунок величин ΔC, $\Delta C_в$ та $\Delta C_у$.

Для ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» ведення такої відомості дозволить не лише фіксувати відхилення собівартості, а й оперативно визначати їх причини та приймати управлінські рішення щодо оптимізації технологічних процесів або коригування норм витрат.

Не менш важливим інструментом практичного використання аналізу є «Картка технологічних витрат за культурами», що за своєю суттю є деталізованою формою обліку витрат за конкретними технологічними операціями. У ній пропонуємо відображати дані про операції з обробітку ґрунту, сівби, внесення добрив, обприскування, догляду за посівами та збирання врожаю, зазначаються планові та фактичні норми використання ресурсів, їхня вартість та сума витрат на гектар. Фактичні відхилення дозволяють миттєво визначати ділянки перевитрат та здійснювати коригуючі дії. Таку картку можна розширити шляхом упровадження автоматизованих форм запису, що особливо актуально за великої кількості однотипних операцій. Приклад розробленої картки витрат наведено нижче у таблиці 3.6.

Таблиця 3.6 – Картка технологічних витрат за культурами на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

Культура	Операція	Норма витрат ресурсу	Ціна ресурсу	Вартість операції	План	Факт	Відхилення
Пшениця озима	Оранка	ПММ – 20 л/га	52 грн/л	1040 грн/га	1050	1100	+150
Пшениця озима	Сівба	Насіння – 220 кг/га	18 грн/кг	3960 грн/га	4000	3890	-110
Пшениця озима	Внесення добрив	NPK – 140 кг/га	24 грн/кг	3360 грн/га	3400	3500	+100

Джерело:складено автором самостійно.

Для визначення можливостей скорочення витрат на підприємстві пропонуємо застосовувати «Таблицю резервів зниження собівартості продукції». Це аналітичний документ, який містить показники поточного рівня витрат, можливого рівня після впровадження заходів, величину економії ресурсів та очікуваний ефект у грошовому вимірі. Така таблиця створює можливість кількісної оцінки резервів за різними напрямами – оптимізацією норм використання ПММ, добрив та засобів захисту рослин, зменшенням втрат під час збору й післязбиральної доробки, підвищенням урожайності. На ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» застосування подібного документу дозволить здійснювати прогнозування майбутнього економічного ефекту від прийняття технічних та організаційних рішень.

Таблиця 3.7 – Таблиця резервів зниження собівартості продукції рослинництва (на прикладі озимої пшениці) на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

Напрямок резерву	Поточний рівень	Можливий рівень	Економія ресурсу	Економія коштів, грн/га	Вплив на собівартість, грн/ц
Зменшення норми ПММ	20 л/га	17 л/га	-3 л/га	156	-4,9
Оптимізація норми добрив	140 кг/га	120 кг/га	-20 кг/га	480	-15,0
Зменшення втрат при зберіганні	5%	2%	-3%	180	-5,6
Зростання урожайності	32 ц/га	35 ц/га	+ 3 ц/га	-	-55,6

Джерело:складено автором самостійно.

Для систематизації контролю за виконанням технологічних операцій варто впровадити «Журнал контролю собівартості продукції рослинництва», де фіксуватимуться дати виконання робіт, види операцій, планові та фактичні норми ресурсів, відхилення та причини таких відхилень. Журнал дозволяє у режимі поточного виробництва виявляти порушення технологічних карт, встановлювати причини невідповідностей та формувати рішення щодо підвищення ефективності використання ресурсів. Пропонуємо такі поля для

журналу: дата, культура, операція, ресурс, планова норма, фактична норма, відхилення, причина відхилення, управлінське рішення. Даний документ підсилює систему внутрішнього контролю, оскільки забезпечує взаємозв'язок між плановими та фактичними витратами.

З метою узагальнення впливу окремих факторів на собівартість продукції доцільно застосувати «Матрицю впливу факторів на собівартість». У ній кожен фактор – урожайність, витрати пального, норми внесення добрив, втрати продукції, рівень механізації та інші – оцінюється за силою та напрямком впливу. В основу матриці покладено результати факторного аналізу за формулами, що дають змогу визначити, наскільки зміна одного параметра змінює собівартість 1 центнера продукції. Така матриця забезпечує аналітичну прозорість і створює базу для формування стратегії оптимізації витрат.

Таблиця 3.8 – Матриця впливу факторів на собівартість продукції рослинництва на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

Фактор	Формула розрахунку	Сила впливу	Напрямок впливу	Коментар
Урожайність	$\Delta C_У = B_1/Q_1 - B_1/Q_0$	Висока	Обернений	Найсильніший фактор
Витрати ПММ	$\Delta C/\Delta N_{рММ}$	Середня	Прямий	Значна частка у витратах
Добрива	$\Delta C/\Delta N_{dob}$	Висока	Прямий	Важливо оптимізувати норми
ЗЗР	$\Delta C/\Delta NZЗР$	Середня	Прямий	Злежить від технології
Втрати врожаю	$\Delta C/\Delta L$	Дуже висока	Обернений	Найбільш критичний фактор

Джерело:складено автором самостійно.

Сукупне використання зазначених документів формує повноцінну систему управління витратами на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК». «Відомість факторного аналізу» дає змогу бачити загальний вплив змін витрат і урожайності. «Карта технологічних витрат» розкриває структуру витрат за операціями, мобілізуючи резерви економії. «Таблиця резервів зниження собівартості» дозволяє оцінювати економічний результат і

обґрунтовувати інвестиційні рішення. «Журнал контролю собівартості» забезпечує регулярний контроль у процесі виробництва, а «Матриця впливу факторів» формує інформаційну основу для стратегічного планування.

Таким чином, запропонований комплекс документів не лише доповнює теоретичний інструментарій аналізу, а й формує практичну базу для його повноцінного застосування на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК». Впровадження цих інструментів дасть можливість не лише забезпечити високий рівень точності у визначенні собівартості, а й системно управляти витратами, підвищуючи ефективність виробництва продукції рослинництва та забезпечуючи підприємству стабільну конкурентоспроможність.

ВИСНОВКИ

Проведене теоретичне дослідження дало змогу комплексно розкрити сутність витрат та собівартості продукції сільського господарства, їх класифікацію та місце в системі управління підприємством. Визначено, що витрати – це зменшення економічних вигод унаслідок вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства відповідно до П(С)БО 16 «Витрати». Собівартість продукції трактується як вартісне відображення сукупності ресурсів, спожитих у процесі виробництва та реалізації, і як самостійна економічна категорія, що відображає систему взаємозв'язків між учасниками господарської діяльності. Уточнено відмінність між категоріями «витрати виробництва» та «собівартість продукції»: перші можуть фіксуватися у натуральній і вартісній формах, тоді як друга завжди є грошовим вимірником. На основі аналізу наукових підходів та нормативної бази обґрунтовано розширену класифікацію собівартості за повнотою охоплення витрат, термінами і цілями визначення та рівнем узагальнення. Запропоновано виокремлювати собівартість готової продукції як важливий показник для аграрних підприємств, де продукція може тривалий час зберігатися й реалізовуватися в інші періоди, що підвищує обґрунтованість управлінських рішень і посилює контроль за формуванням фінансових результатів.

Дослідження специфіки вимірювання витрат і формування собівартості в аграрному секторі показало, що ці процеси зумовлені унікальними особливостями сільськогосподарського виробництва. Ключову роль відіграє земля, родючість якої за належного господарювання може відновлюватися або зростати, а нехтування відтворенням родючості фактично призводить до недообліку витрат. Підкреслено складність коректного врахування вартості землі у витратах через розбіжності між нормативною й ринковою оцінками та проблемність формування орендної плати. Встановлено, що висока

залежність від природно-кліматичних умов, значна частка постійних витрат, тривалий сезонний цикл, невідповідність виробничих і календарних періодів, ризики загибелі посівів, пересіву, хвороб тварин, використання власних ресурсів та отримання кількох видів продукції в одному процесі зумовлюють потребу у спеціальних підходах до об’єктів калькулювання, розподілу витрат і вибору баз їх розподілу. Ринкові умови, за яких продукція реалізується за умов конкуренції, а ресурси купуються в умовах олігополії, часто призводять до зближення або перевищення собівартості над ціною реалізації. У сукупності це обґрунтовує необхідність адаптації загальних методик до галузевих особливостей, з урахуванням природно-кліматичних, технологічних, організаційних, ринкових та інституційних факторів.

Проаналізовано методи визначення собівартості сільськогосподарської продукції та встановлено, що вибір конкретного методу є критично важливим для достовірності розрахунків і інформативності облікових даних. Показано, що метод прямого віднесення витрат ефективний за виробництва одного виду продукції, тоді як метод виключення вартості супутньої чи побічної продукції дозволяє уникнути завищення собівартості основної, але потребує надійної нормативної бази. Методи пропорційного розподілу витрат і коефіцієнтний метод доцільні за одночасного отримання кількох видів продукції, проте несуть ризики суб’єктивізму при виборі баз розподілу. Окремо наголошено на перевагах комбінованих методів, які більш адекватно відображають реальний механізм формування собівартості в спеціалізованих господарствах. Встановлено, що чинні Методичні рекомендації № 1315 і № 132 та використання рахунків 23 і 91 забезпечують нормативну основу для організації обліку, проте ефективне визначення собівартості можливе лише за умови поєднання нормативно регламентованих методів з адаптованими до галузевих умов інструментами, такими як функціонально-технологічна структуризація витрат і витратно-ціновий аналіз.

Дослідження організаційно-економічних умов діяльності ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» показало, що підприємство працює у

складних, але перспективних умовах південно-степової зони з дефіцитом вологи та потребою зрошення, водночас спираючись на родючі чорноземи. Високий рівень розораності угідь і тенденція до розширення площ свідчать про стратегічну орієнтацію на нарощування масштабів. Виявлено суттєву трансформацію структури посівів у 2024 році (скорочення площ під озимим ріпаком і кукурудзою на зерно, розширення посівів соняшнику і сої), зумовлену втратою зрошення після підриву Каховської дамби. Незважаючи на скорочення валового збору, підприємство забезпечило зростання чистого доходу й прибутку, підвищення рентабельності, нарощування вартості основних засобів, оборотних активів і власного капіталу, а також збільшення чисельності працівників. Це підтверджує адаптивність та стійкість підприємства і створює підґрунтя для вдосконалення системи обліку й управління витратами.

Аналіз діючої системи формування та ведення обліку собівартості продукції рослинництва на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» показав, що на підприємстві функціонує інтегрована, нормативно обґрунтована система бухгалтерського обліку витрат. Облік здійснюється з дотриманням принципу відповідності доходів і витрат, використанням рахунків 23, 27, 90, 91 та відповідних субрахунків, а також прямого методу віднесення витрат на культури й застосуванням планової собівартості з подальшим коригуванням до фактичної. Разом з тим виявлено обмеженість діючої системи з погляду управлінської аналітики: недостатню деталізацію витрат за технологічними операціями, полями, культурами й центрами відповідальності, укрупнений характер обліку й розподілу загальновиробничих витрат, а також обмежені можливості оперативного моніторингу відхилень від нормативів за даними первинних документів. Це підтвердило необхідність посилення аналітичної складової обліку собівартості.

Виявлення проблем та резервів удосконалення обліку собівартості продукції рослинництва дозволило ідентифікувати основні «вузькі місця» у

функціонуванні облікової системи ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» та запропонувати напрями їх усунення, що безпосередньо реалізують поставлені задачі дослідження. До ключових проблем віднесено недостатню деталізацію витрат за технологічними операціями, слабку персоніфікацію відповідальності за перевитрати ресурсів, обмежені можливості зіставлення планових і фактичних витрат і узагальнений характер розподілу загальновиробничих витрат. Обґрунтовано доцільність запровадження Журналу обліку витрат за культурами, у якому витрати групуються не лише за статтями, а й за технологічними операціями в розрізі полів і культур, що дозволяє оцінювати економічну доцільність технологічних рішень і виявляти резерви оптимізації використання ресурсів. Запропоновано Лист деталізованого обліку паливно-мастильних матеріалів за технологічними операціями, який фіксує фактичні витрати пального за видами робіт, технікою, полями і культурами, порівнює їх з нормативами й пояснює відхилення, створюючи базу для реального контролю за використанням ПММ.

Важливим результатом реалізації шостої задачі стало обґрунтування удосконаленого механізму розподілу загальновиробничих витрат через запровадження Відомості розподілу загальновиробничих витрат за культурами. Такий регістр передбачає щомісячне групування загальновиробничих витрат і їх розподіл між культурами за обґрунтованими базами (площа, прямі витрати, машино-години тощо), що підвищує об’єктивність калькулювання собівартості й точність оцінки рентабельності окремих видів продукції. Додатково запропоновано формувати систему центрів відповідальності (бригади, підрозділи, технологічні напрями), що забезпечує персоніфікований контроль витрат, а також посилити автоматизацію обліку шляхом впровадження електронних журналів і реєстрів, інтегрованих з виробничими процесами. Це відповідає науковій новизні дослідження, пов’язаній із переходом до більш аналітичної й керованої моделі обліку собівартості.

Отже, ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» має міцну організаційно-економічну базу й функціонує в умовах складного, але перспективного ринкового середовища, забезпечуючи позитивні фінансові результати. Діюча система обліку собівартості продукції рослинництва відповідає нормативним вимогам і гарантує достовірність звітності, однак потребує вдосконалення з огляду на зростання ролі управління витратами в умовах ресурсних обмежень і ринкових ризиків. Запропоновані напрями удосконалення – деталізація витрат за технологічними операціями, посилення контролю ПММ, впровадження регістрів розподілу загальновиробничих витрат, формування центрів відповідальності та автоматизація облікових процесів – створюють реальні резерви підвищення прозорості обліку, зниження собівартості й зростання рентабельності діяльності. Таким чином, задачі 4-6 другого розділу дослідження можна вважати виконаними, а їх результати – такими, що мають практичну значущість для вдосконалення управління витратами на підприємстві.

У процесі обґрунтування управління витратами як основного резерву зниження собівартості продукції доведено, що система управління витратами на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК» має розглядатися як багаторівнева підсистема загального управління, що об’єднує облік, аналіз, планування та контроль. Уточнено, що саме витрати є керованою частиною виробничого процесу, на яку підприємство може впливати, на відміну від ринкових цін чи валютного курсу. Розкрито роль виробничої та повної собівартості у ціноутворенні, формуванні прибутку, рентабельності та фінансової стійкості. Підкреслено, що в умовах високої ресурсомісткості аграрного виробництва головним джерелом зростання прибутку є оптимізація структури витрат. Систематизовано класифікаційні підходи та показано, що надмірна укрупненість номенклатури статей витрат знижує аналітичні можливості обліку, а деталізація за статтями й центрами відповідальності є необхідною умовою реального управління собівартістю.

Детальне дослідження структури виробничих витрат рослинництва у

динаміці 2022-2024 рр. показало зростання загальної суми витрат на 12,3 % унаслідок інфляції, подорожчання ресурсів і зміни структури посівних площ через втрату зрошення. Найбільш динамічними виявилися витрати на мінеральні добрива, інші матеріальні ресурси, амортизацію та оплату праці, тоді як витрати на насіння залишалися відносно стабільними. Доведено, що скорочення витрат на мінеральні добрива у 2024 році носило вимушений характер і негативно позначилося на урожайності та собівартості одиниці продукції. Натомість зростання амортизаційних та інших матеріальних витрат засвідчило перехід до більш інтенсивного й капіталомісткого типу виробництва за умов обмеженого водозабезпечення.

Окремо проаналізовано структуру собівартості соняшнику як провідної технічної культури підприємства. Встановлено, що у 2022-2024 рр. витрати на його виробництво зросли майже у 3,9 раза через розширення посівних площ, подорожчання ресурсів і поглиблення технології. Найбільш інтенсивно зростали витрати на засоби захисту рослин, амортизацію та оплату праці, що відображає перехід до інтенсивного, високозатратного вирощування. Зроблено висновок, що соняшник став стратегічною культурою для підприємства, але зростання собівартості вимагає посилення контролю за ресурсами та оптимізації технологічних рішень.

У роботі запропоновано цілісну систему методичного й документального забезпечення факторного аналізу витрат, що становить важливу складову наукової новизни. Теоретичною основою удосконалення аналізу є формалізація залежності собівартості від суми витрат і обсягу продукції з використанням формул факторного розкладання, що дозволяє виділити вплив змін витрат і урожайності на динаміку собівартості одиниці продукції. На цій базі розроблено «Відомість факторного аналізу собівартості продукції рослинництва», яка відображає базисні та звітні значення витрат, урожайності й собівартості та розкладає загальну зміну собівартості за факторами. На прикладі озимої пшениці показано практичну можливість чіткого визначення частки впливу подорожчання ресурсів і зниження

урожайності. Доведено, що регулярне застосування цього інструменту дозволяє оперативно виявляти проблемні ділянки у технології та ресурсному забезпеченні.

Наступними елементами удосконаленої системи аналізу стали «Картка технологічних витрат за культурами» та «Таблиця резервів зниження собівартості продукції». Перша забезпечує деталізацію витрат за технологічними операціями, видами ресурсів, нормами та відхиленнями, що дає змогу співвідносити планові й фактичні витрати на кожному етапі виробництва й виявляти конкретні джерела перевитрат. Друга дозволяє кількісно оцінити потенційні резерви економії за рахунок зниження норм витрат ресурсів, скорочення втрат продукції, підвищення урожайності та перевести ці резерви у грошовий вимір і вплив на собівартість одиниці продукції. Таким чином, аналіз перетворюється з констатації фактів на інструмент планування заходів зі зниження витрат.

Для інтеграції результатів аналізу в систему поточного контролю витрат розроблено «Журнал контролю собівартості продукції рослинництва» та «Матрицю впливу факторів на собівартість». Журнал забезпечує оперативний облік відхилень фактичних витрат від планових норм у процесі виконання технологічних операцій із фіксацією причин і прийнятих управлінських рішень. Матриця факторів узагальнює результати факторного аналізу і дає змогу оцінити силу та напрям впливу ключових чинників (урожайність, ПММ, добрива, ЗЗР, втрати врожаю, рівень механізації) на зміну собівартості. Поєднане застосування цих інструментів формує замкнений контур «аналіз – планування – контроль – коригування», що є основою сучасної системи управління витратами та відображає практичну реалізацію наукової новизни дослідження.

Таким чином, запропонований комплекс документів і методичних підходів не лише доповнює теоретичний інструментарій аналізу й обліку собівартості, а й формує практичну базу для його повноцінного застосування на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК». Впровадження цих

інструментів забезпечить більш високий рівень точності у визначенні собівартості, дозволить системно управляти витратами та підвищити ефективність виробництва продукції рослинництва, сприяючи зростанню конкурентоспроможності підприємства.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник. 2–ге вид., доп. і перероб. Київ : КНЕУ, 2002. 624 с.
2. Аудит. Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту : підручник / В.В Немченко та ін. Київ : ЦУЛ, 2012. 540 с.
3. Білик М. Д. Організація і методика аудиту сільськогосподарських підприємств : підручник. Київ : КНЕУ, 2003р. 628 с.
4. Білуха М. Т. Судово–бухгалтерська експертиза : підручник. Київ : Видавнича компанія «Воля», 2004. 656 с.
5. Брейкіна Л. Д. Операції з обліку виробничих запасів і готової продукції. *Баланс*. 2015. 19 груд. (№51). С. 67–69.
6. Бутинець Ф.Ф. Аудит : підручник. 3–тє вид., переробл. і доповн. Житомир : ПП «Рута», 2006. 512 с.
7. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студ. Спец. «Облік і аудит» ВНЗ. 5–те вид., доп. і перероб. Житомир : ПП «Рута», 2003. 726 с.
8. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студ. спец. «Облік і аудит» ВНЗ. 7–ме вид., доп. і перероб. Житомир : ПП «Рута», 2006. 832 с.
9. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студ. спец. «Облік і аудит» ВНЗ. 8–ме вид., доп. і перероб. Житомир : ПП «Рута», 2009. 912 с.
10. Бутинець Ф. Ф., Войнолович О. П., Томашевська І. Л. Організаці ябухгалтерського обліку : підручник. Житомир: ПП «Рута», 2005. 528 с.
11. Бухгалтерський облік в Україні : навч. посіб. / Хом'як Р. Л., Партин Г. О., Корягін М. В. та ін. 2–ге вид.; за ред. Р. Л. Хом'яка. Львів : Інтелект–Захід, 2003. 820с.
12. Васильців Т. Г., Іляш О. І., Міценко Н. Г. Економіка малого підприємства

: навч. посіб. / за ред. Т. Г. Васильціва. Київ : Знання, 2013. 446 с.

13. Ватуля І. Д., Канцедал Н. А., Пономаренко О. Г. Аудит. Практикум : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2007. 304 с.
14. Волошин Н. К. Облік собівартості готової продукції. Облік реалізації готової продукції. *Дебет–Кредит*. 2000. № 33. С. 26–37.
15. Вороніна В. А., Черниш В. В. Особливості документального відображення руху готової продукції. *Кримський економічний вісник.* 2013. № 2 (Ч. І). С. 75–77.
16. Глібко В. М., Бущан О.П. Судова бухгалтерія: підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 224 с.
17. Гнатишин Л. Б., Прокопишин О. С. Організація обліку : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2014. 432 с.
18. Гончарук Я. А., Рудницький В. С. Аудит : навч. посіб. 3–тє вид., перероб. і доповн. Київ : Знання, 2012. 443 с.
19. Грабова Н.М. Теорія бухгалтерського обліку : навч. посіб. Київ : А.С.К., 2002. 266 с.
20. Довбенко В. І., Мельник В. М. Потенціал та розвиток підприємства : Львів: Вид–во Нац. ун. «Львівська політехніка», 2010. 232 с.
21. Должанський М. І., Должанський А. М. Бухгалтерський облік в Україні з використанням Положень (стандартів) бухгалтерськог ообліку : навч. посіб. Львів : Львівський банківський інститут НБУ, 2003. 494 с.
22. Доцюра С. Обліковуємо вирощене зерно : усе, що необхідно знати. Бухгалтерський тиждень. 2016. №40. С. 15. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/bn/2016/october/issue-40/article-22095.html (дата звернення: 15.10.2025).
23. Економіка і підприємництво, менеджмент : навч. посіб. / Рогач С.М., Гуцул Т.А., Ткачук В.А. та ін. Київ : Видавничий центр НУБіП України, 2015. 726 с.
24. Звітність підприємства : підручник. / М. І. Бондар та ін. Київ : ЦУЛ, 2015. 570 с.

25. Зінченко О. В., Гірічева Я. Є. Аудит готової продукції підприємства *Інформаційно-аналітичне забезпечення ефективності діяльності підприємств у контексті економічної безпеки в умовах інтеграції з ЄС* : матеріали міжнародної наук.-практич. Інтернет-конф., м. Київ, 27 травня 2016 р. Київ, 2016. С. 96–98.
26. Зінченко О.І., Салатенко В.Н., Білоножко М.А. Рослинництво : підручник / за ред. О. І. Зінченка. Київ : Аграрна освіта, 2001. 591 с.
27. Іванух Р. А., Дусановський С. Л., Білан Є. М. Аграрна економіка і ринок : монографія. Тернопіль : Збруч, 2003. 305 с.
28. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. (Дата оновлення: 12.12.2017).URL: https://zakon.help/law/291/ (дата звернення: 27.09.2025).
29. Кононенко Л. А. Проблема оцінки зернової продукції на сучасному етапі. *Розвиток наукових досліджень – 2013* : матеріали III міждунар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 26–28 лист. 2007 р.,Т. 10, Полтава, 2007. С. 86–88.
30. Крушельницька О. В. Управління матеріальними ресурсами підприємства : навч. посіб. Київ : Кондор, 2010. 162 с.
31. Кулаковська Л. П., Піча Ю. В. Організація і методика аудиту. : навч. посіб. 2–ге вид. перероб. і доповн. Київ : Каравела, 2005. 560 с.
32. Лень В.С., Гливенко В.В. Бухгалтерський облік в Україні : основи та практика : навч. посіб. 3–тє вид., доп. Київ : ЦУЛ, 2008. 608 с.
33. Макарова Г. С., Мушта В. В. Удосконалення обліку та формування собівартості готової продукції підприємства. *Економіка і суспільство*. 2016. № 3. С. 527-533. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/3_ukr/90.pdf (дата звернення: 10.11.2025).
34. Мельник Т. Г. та ін. Розвиток національної системи бухгалтерського обліку і контролю в Україні в умовах євроінтеграції : монографія. Київ :

Кондор, 2017. 226 с.

35. Методичні рекомендації з обліку зерна URL: http://blanki-ua.com.ua/zb_ct/19682/index.html (дата звернення: 24.09.2025).
36. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси» : затв. Комітетом з міжнародних бухгалтерських стандартів. (Дата оновлення: 01.01.2012). URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_021 (дата звернення: 02.10.2025).
37. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 41 «Сільськегосподарство» : затв. Комітетом з міжнародних бухгалтерських стандартів. (Дата оновлення: 01.01.2012). URL: http://zakon.rada.gov.ua /laws/show/929_027 (дата звернення: 01.10.2025).
38. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016–2017 років. Ч. I. URL: https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_часть1.pdf (дата звернення: 30.10.2025)
39. Мних Є.В. Економічний аналіз : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 412 с.
40. Мочерний С.В. Основи економічних знань : навч. посіб. Київ : Академія, 2006. 504 с.
41. Нападовська Л.В. Управлінський облік : підручник. Київ : Книга, 2004. 544 с.
42. Огійчук М. Ф. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах : підручник. 2–ге вид., перероб. і допов. Київ : Вища освіта, 2003. 800 с.
43. Організація та методика аудиту / В. В. Демченко та ін. Київ : Друк, 2012. 288 с.
44. Пантелеєв В. П. Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організація : монографія. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2008. 491 с.
45. Петришина Н. С., Перун Р. В. Проблеми обліку готової продукції та її

реалізації. *Наука й економіка.* 2014. Вип. 1. С. 49–52.

46. Пилипенко І. І., Редько О. Ю. Стандарти аудиту та етики : навч. посіб. Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2012. 283 с.
47. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12 2010 р. № 2755–VI. (Дата оновлення: 06.09.2018).URL: https://zakon.help/law/2755-VI (дата звернення: 27.09.2025).
48. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. (Дата оновлення: 09.12.2011).URL: https://buhgalter911.com/normativnaya-baza/instr-plan-rah/standart-buhgalterskogo/pologhennya-standart-buhgaltersykogo1021474.html (дата звернення: 27.09.2025).
49. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290. (Дата оновлення : 27.06.2013). URL: https://buhgalter911.com/normativnaya-baza/instr-plan-rah/standart-buhgalterskogo/pologhennya-standart-buhgaltersykogo-1021481.html (дата звернення: 27.09.2025).
50. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. (Дата оновлення: 27.06.2013). URL: https://buhgalter911.com/normativnaya-baza/instr-plan-rah/standart-buhgalterskogo/pologhennya-standart-buhgaltersykogo-1021482.html (дата звернення: 27.09.2025).
51. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 18.11.2005 р. №790. (Дата оновлення: 09.12.2011).URL: https://buhgalter911.com/normativnaya-baza/instr-plan-rah/standart-buhgalterskogo/pologhennya-standart-buhgaltersykogo-1021481.html (дата звернення: 27.09.2025).
52. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39. (Дата оновлення: 18.06.2005). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG4382.html (дата звернення:

15.10.2025).

53. Положення про інвентаризацію активів та зобов’язань: затв. Міністерством фінансів України від 02.09.2014 р. № 879. (Дата оновлення: 04.10.2016). URL: https://zakon.help/law/879 (дата звернення: 27.09.2025).
54. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб’єктів господарювання : підручник. Тернопіль : Економічна думка, 2001. 365 с.
55. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19 (дата звернення: 24.10.2025).
56. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. №996–XIV. (Дата оновлення: 03.11.2016). URL: https://buhgalter.com.ua/zakonodavstvo/buhgalterskiy-oblik/zakon-ukrayini-pro-buhgalterskiy-oblik-ta-finansovu-zvitnist-v-ukrayini/ (дата звернення: 27.09.2025).
57. Про застосування стандартів аудиту : Рішення Аудиторської палати України від 08.06.2018 р. № 361. URL:https://www.apu.net.ua/rishennya-apu/1117-2018 (дата звернення: 26.09.2025)
58. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку біологічних активів : Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2006 р. № 1315. (Дата оновлення: 30.12.2013). URL: https://buhgalter911.com /normativnaya-baza/metodicheskie-rekomendacii/metodichni-rekomendaciyi-z-1024325.html (дата звернення: 25.09.2025).
59. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів : Наказ Міністерства фінансів України від 10.01.2007 року № 2. (Дата оновлення: 30.12.2013). URL: https://buhgalter911.com/normativnaya-baza/metodicheskie-rekomendacii/metodichni-rekomendaciyi-z-1024317.html (дата звернення: 27.09.2025).
60. Про затвердження методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських

підприємств : Наказ Міністерства аграрної політики України від 18.05.2001 р. № 132. (Дата оновлення: 31.10.2005). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf /link1/FIN2842.html (дата звернення: 25.09.2025).

61. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування спеціалізованих форм первинних документів з обліку виробничих запасів в сільськогосподарських підприємствах : Наказ Міністерства аграрної політики України від 21.12.2007 № 929. URL: http://www.uazakon.com/documents/date_by/pg_gscmoz/index.htm (дата звернення: 27.09.2025).
62. Про затвердження типових форм первинних облікових документів з обліку сировини та матеріалів : Наказ Міністерства статистики України від 21.06.1996 року № 193. URL: https://zakon.help/law/193-/ (дата звернення: 27.09.2025).
63. Про зерно та ринок зерна в Україні : Закон України від 04.07.2002 р. № 37-IV. (Дата оновлення: 28.03.2017) URL: http://search.ligazakon.ua/ l_doc2.nsf/link1/T020037.html (дата звернення: 15.10.2025).
64. Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 р. № 5007–VI. (Дата оновлення: 19.10.2017). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/lin k1/T125007.html (дата звернення: 27.09.2023).
65. Пшенична А. Ж. Аудит : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2008. 320 с.
66. Садовська І. Б, Божидарнік Т. В., Нагірська К. Є. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Київ. : ЦУЛ, 2013. 688 с.
67. Слюсарчук Л. Облік готової продукції та її реалізації. *Вісник податкової служби України.* 2010. № 29. С. 42–48.
68. Сопко В. В. Бухгалтерський облік : навч. посіб. 3–тє вид., перероб. і доп. Київ : КНЕУ, 2000. 578 с.
69. Сук Л. Облік виробничих запасів, готової продукції, товарів. *Бухгалтерія в сільському господарстві.* 2002. №3. С. 2–18.
70. Утенкова К. О. Аудит : навч. посіб. Київ : Алерта, 2011. 408 с.
71. Фаріон В.Я. Особливості обліку та калькулювання собівартості супутньої

продукції у аграрній промисловості. *Стан і перспективи розвитку обліково–інформаційної системи в Україні* : матеріали II міждунар. наук.–практ. конф., м. Тернопіль, 29–30 лист. 2012 р. Тернопіль, 2012. С. 176–178.

72. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами : підручник / М. Ф. Огійчук, В. Я. Плаксієнко, М. І. Беленкова та ін./ за ред. М.Ф. Огійчука., 6–е вид., перероб. і доп. Київ : Алерта, 2011. 1042 с.
73. Шваб Л. І. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Каравела, 2005. 568 с.
74. Шевчук В. О., Пожарицька І. М., Сурніна К. С. Аудит : підручник для студ. вищ. навч. закл. Сімферополь : Аріал, 2011. 218 с.
75. Щирба М.Т. Облікова політика в системі управлінського обліку : монографія. Тернопіль : ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2011. 340 с.
76. Яровенко Т. С., Чернова А. І. Удосконалення методології бухгалтерського обліку готової продукції. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка».* Дніпро, 2013. Вип. 7(2). С.195–200.
77. Antony R. N. Planning and Control Systems: A Framework for Analysis. Boston : Graduate School of Business Administration Harvard University, 2010. 180 p
78. Drucker P.F Managing in a Time of Great Change / Drucker P.F, Hecht P. 2002. Prince Frederick. 256 p.
79. Samuel P., Hollander Jean-baptiste Say And The Classical Canon In Economics: The British Connection In French Classicism (Routledge Studies in the History of Economics). 2015. 554 p.
80. Mathews M. R., Perera M. H. Accounting Theory and Development. Thomson Publishing Company, 1996. 147 pp.
81. McTaggart J., Kontes P., Mankins M. The Value Imperative: Managing for Superior Shareholder Returns. NY. : The Free Press. 2016. 367 p.
82. Morin R.A. and Jarell S.L. Driving Shareholder Value Value-Building Techniques for Creating Shareholder Wealth, Mc Graw-Hill, 2014. 399 p.

ДОДАТОК А

Баланс (Звіт про фінансовий стан) за 2024 на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

Додаток 1
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності"

		КОДИ
	Дата (рік, місяць, число)	2024 01 01
Підприємство	ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "АГРОФІРМА "СИНЕРГІЯ ОРГАНІК"	за ЄДРПОУ 03743197
Територія	ЗАПОРІЗЬКА	за КАТОТТГ [1] UA23060010050014795
Організаційно-правова форма господарювання	Приватне підприємство	за КОПФГ 120
Вид економічної діяльності	Вирощування зернових та технічних культур	за КВЕД 01.11
Середня кількість працівників [2]	31	
Адреса, телефон	вулиця Центральна, буд. 45, с. МАРЇВКА, ЗАПОРІЗЬКИЙ РАЙОН, ЗАПОРІЗЬКА обл., 70440, Україна	9880552

ДОКУМЕНТ ПРИЙНЯТО

Одиниця виміру: тис. грн. без десяткового знака (окрім розділу IV Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма №2), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)

Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):

за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку	V
за міжнародними стандартами фінансової звітності	

Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31 грудня 2024 р.

Форма №1 Код за ДКУД 1801001

А К Т И В	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	4	116
первісна вартість	1001	10	122
накопичена амортизація	1002	6	6
Незавершені капітальні інвестиції	1005	9 621	6 300
Основні засоби	1010	92 735	104 493
первісна вартість	1011	161 284	184 255
знос	1012	68 549	79 762
Інвестиційна нерухомість	1015	-	-
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	-	-
знос інвестиційної нерухомості	1017	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	11 597	14 177
первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	11 597	14 177
накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	-	-
інші фінансові інвестиції	1035	-	-
Заборгованість за внесками до статутного капіталу інших підприємств	1036	-	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	-	-
Гудвіл	1050	-	-
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	-	-
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	**1095**	**113 957**	**125 086**
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	58 790	82 691
виробничі запаси	1101	-	14 572
незавершене виробництво	1102	12 476	21 516
готова продукція	1103	46 314	46 603
товари	1104	-	-
Поточні біологічні активи	1110	20 390	27 659
Депозити перестрахування	1115	-	-
Векселі одержані	1120	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	12 198	12 633
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	-	-
з бюджетом	1135	588	574
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	2 070	8 980
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	1 001	2 822
готівка	1166	-	-
рахунки в банках	1167	1 001	2 822
Витрати майбутніх періодів	1170	-	-
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	-	-
у тому числі в: резервах довгострокових зобов'язань	1181	-	-

Продовження ДОДАТКУ А

резервах збитків або резервах належних виплат	1182	-	-
резервах незароблених премій	1183	-	-
інших страхових резервах	1184	-	-
Інші оборотні активи	1190	3 526	3 159
Усього за розділом II	**1195**	**98 563**	**138 518**
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	**1200**	-	-
Баланс	**1300**	**212 520**	**263 604**

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	5	5
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	-	-
Капітал у дооцінках	1405	-	-
Додатковий капітал	1410	584	584
емісійний дохід	1411	-	-
накопичені курсові різниці	1412	-	-
Резервний капітал	1415	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	156 322	199 572
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Вилучений капітал	1430	(-)	(-)
Інші резерви	1435	-	-
Усього за розділом I	**1495**	**156 911**	**200 161**
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	-	-
Пенсійні зобов'язання	1505	-	-
Довгострокові кредити банків	1510	53 258	63 193
Інші довгострокові зобов'язання	1515	-	-
Довгострокові забезпечення	1520	-	-
довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	-	-
Цільове фінансування	1525	-	-
благодійна допомога	1526	-	-
Страхові резерви	1530	-	-
у тому числі: резерв довгострокових зобов'язань	1531	-	-
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	-	-
резерв незароблених премій	1533	-	-
інші страхові резерви	1534	-	-
Інвестиційні контракти	1535	-	-
Призовий фонд	1540	-	-
Резерв на виплату джек-поту	1545	-	-
Усього за розділом II	**1595**	**53 258**	**63 193**
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	166	-
Векселі видані	1605	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	250	235
розрахунками з бюджетом	1620	690	-
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-
розрахунками зі страхування	1625	86	-
розрахунками з оплати праці	1630	438	15
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	-	-
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650	-	-
Поточні забезпечення	1660	-	-
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	721	-
Усього за розділом III	**1695**	**2 351**	**250**
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	**1700**	-	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	**1800**	-	-
Баланс	**1900**	**212 520**	**263 604**

ЕП ГРИНЬ АНТОН ВОЛОДИМИРОВИЧ

ЕП ГРИНЬ ВІКТОРІЯ ПЕТРІВНА

Керівник **Гринь Антон Володимирович**

Головний бухгалтер **Гринь Вікторія Петрівна**

1 Код ідентифікатора адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад.

2 Визначається в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

ДОДАТОК Б

Звіт про фінансові результати за 2024 на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

		КОДИ		
	Дата (рік, місяць, число)	2025	01	01
Підприємство ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "АГРОФІРМА "СИНЕРГІЯ ОРГАНІК"	за ЄДРПОУ	03749193		

ДОКУМЕНТ ПРИЙНЯТО

(найменування)

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за Рік 2024 р.

Форма № 2 Код за ДКУД **1801003**

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	113 371	92 450
Чисті зароблені страхові премії	*2010*	-	-
премії підписані, валова сума	*2011*	-	-
премії, передані у перестрахування	*2012*	-	-
зміна резерву незароблених премій, валова сума	*2013*	-	-
зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	*2014*	-	-
Собівартість реалізованої продукції (товарів,робіт, послуг)	2050	(54 206)	(52 377)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	*2070*	-	-
Валовий: прибуток	2090	59 165	40 073
збиток	2095	(-)	(-)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	*2105*	-	-
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	*2110*	-	-
зміна інших страхових резервів, валова сума	*2111*	-	-
зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	*2112*	-	-
Інші операційні доходи	2120	1 815	631
у тому числі: дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	*2121*	-	-
дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	*2122*	-	-
дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	*2123*	-	-
Адміністративні витрати	2130	(12 859)	(7 317)
Витрати на збут	2150	(-)	(-)
Інші операційні витрати	2180	(-)	(844)
у тому числі: витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	*2181*	-	-
витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	*2182*	-	-
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	48 121	32 543
збиток	2195	(-)	(-)
Дохід від участі в капіталі	2200	-	-
Інші фінансові доходи	2220	-	-
Інші доходи	2240	2 358	274
у тому числі: дохід від благодійної допомоги	*2241*	-	-
Фінансові витрати	2250	(7 229)	(3 849)
Втрати від участі в капіталі	2255	(-)	(-)
Інші витрати	2270	(-)	(-)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	*2275*	-	-

Продовження ДОДАТКУ Б

Продовження додатка 2

Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	43 250	28 968
збиток	2295	(-)	(-)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-	-
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	43 250	28 968
збиток	2355	(-)	(-)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	-	-
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	-	-
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	-
Інший сукупний дохід	2445	-	-
Інший сукупний дохід до оподаткування	**2450**	-	-
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	-	-
Інший сукупний дохід після оподаткування	**2460**	-	-
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	**2465**	43 250	28 968

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	34 102	38 320
Витрати на оплату праці	2505	12 930	7 914
Відрахування на соціальні заходи	2510	2 170	1 671
Амортизація	2515	11 213	9 124
Інші операційні витрати	2520	28 454	13 201
Разом	**2550**	88 869	70 230

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	-	-
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	-	-
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-	-
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-	-
Дивіденд на одну просту акцію	2650	-	-

ЕП ГРИНЬ АНТОН ВОЛОДИМИРОВИЧ ЕП ГРИНЬ ВІКТОРІЯ ПЕТРІВНА

Електронний підпис ЕП

Керівник Гринь Антон Володимирович

Головний бухгалтер Гринь Вікторія Петрівна

ДОДАТОК В

Структура собівартості за видами продукції сільського господарства наведена в звіті №50-сг за 2023 рік ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»,

Стор. 2 ф. № 50-сг (річна)

РОЗДІЛ1. Структура собівартості за видами продукції сільського господарства

1.1.Продукція рослинництва

(тис.грн, з одним десятковим знаком)

Назва виду продукції	Код рядка	Виробнича собівартість виробленої продукції *(сума гр. 2,7,8)*	У тому числі											Собівартість реалізованої продукції *(рахунок 90)*	Витрати на збут *(рахунок 93 або рахунок 96)*
			прямі матеріальні витрати-усього *(сума гр.3-6)*	із них				прямі витрати на оплату праці	інші прямі витрати та загальновиробничі витрати усього *(сума гр. 9-12)*	із них					
				вартість насіння та посадкового матеріалу	вартість мінеральних добрив	вартість пального і мастильних матеріалів	вартість решти прямих матеріальних витрат			відрахування на соціальні заходи	амортизація	оплата послуг сторонніх організацій	решта інших прямих та загальновиробничих витрат		
А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Продукція рослинництва – усього *(>= сумі ряд. 1102, 1111-1122)*	**1101**	50 400,8	31 123,1	4 232,5	15 825,6	4 973,5	6 091,5	3 959,7	15 318,0	842,0	7 912,4	-	6 563,6	44 663,3	-
Культури зернові та зернобобові *(>= сумі рядків 1103-1110)*	1102	19 504,2	12 789,3	2 296,7	5 492,1	2 430,3	2 570,2	1 701,6	5 013,3	362,2	2 728,2	-	1 922,9	26 740,2	-
у тому числі пшениця	1103	10 092,8	5 520,5	403,1	2 360,3	1 286,9	1 470,2	871,2	3 701,1	184,8	2 180,0	-	1 336,3	20 351,6	-
кукурудза на зерно	1104	8 228,3	6 658,1	1 856,7	2 940,3	960,7	900,4	713,2	857,0	152,6	339,2	-	365,2	6 387,0	-
ячмінь	1105	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
жито	1106	1 183,1	610,7	36,9	191,5	182,7	199,6	117,2	455,2	24,8	209,0	-	221,4	1,6	-
овес	1107	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
гречка	1108	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
просо	1109	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
культури зернобобові сушені	1110	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Боби сої	1111	1 004,1	694,6	17,9	438,0	91,7	147,0	50,9	258,6	10,8	91,9	-	155,9	-	-
Насіння льону-довгунця	1112	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Насіння ріпаку й кользи	1113	14 745,3	7 699,8	688,5	4 521,9	727,8	1 761,6	1 050,0	5 995,5	224,7	3 404,9	-	2 365,9	7 311,7	-
Насіння соняшнику	1114	6 623,4	4 457,7	710,5	2 276,2	661,3	809,7	510,2	1 655,5	108,2	529,1	-	1 018,2	10 471,5	-
Буряк цукровий фабричний	1115	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Шишки хмелю	1116	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Картопля	1117	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Культури овочеві відкритого ґрунту	1118	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Культури овочеві закритого ґрунту	1119	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Виноград	1120	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Культури плодові	1121	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Культури ягідні	1122	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Структура собівартості за видами продукції сільського господарства наведена в звіті №50-сг за 2024 рік ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

Стор. 2 ф. № 50-сг (річна)

РОЗДІЛ1. Структура собівартості за видами продукції сільського господарства

1.1.Продукція рослинництва

(тис.грн, з одним десятковим знаком)

Назва виду продукції	Код рядка	Виробнича собівартість виробленої продукції *(сума гр. 2,7,8)*	У тому числі											Собівартість реалізованої продукції *(рахунок 90)*	Витрати на збут *(рахунок 93 або рахунок 96)*
			прямі матеріальні витрати-усього *(сума гр.3-6)*	із них				прямі витрати на оплату праці	інші прямі витрати та загальновиробничі витрати усього *(сума гр. 9-12)*	із них					
				вартість насіння та посадкового матеріалу	вартість мінеральних добрив	вартість пального і мастильних матеріалів	вартість решти прямих матеріальних витрат			відрахування на соціальні заходи	амортизація	оплата послуг сторонніх організацій	решта інших прямих та загальновиробничих витрат		
А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Продукція рослинництва – усього *(>= сумі ряд. 1102, 1111-1122)*	**1101**	47 306,6	19 591,9	3 812,5	5 608,4	5 190,3	4 980,7	6 350,1	21 364,6	1 335,8	10 064,0	-	9 964,8	42 046,3	-
Культури зернові та зернобобові *(>= сумі рядків 1103-1110)*	1102	16 068,6	7 264,9	1 207,4	2 533,1	1 855,9	1 668,5	2 128,3	6 675,4	457,1	2 880,1	-	3 338,2	13 884,1	-
у тому числі пшениця	1103	10 007,0	4 401,9	389,8	1 616,7	1 349,5	1 045,9	1 333,5	4 271,6	289,4	1 889,6	-	2 092,6	7 348,4	-
кукурудза на зерно	1104	5 805,2	2 706,8	797,1	860,4	451,6	597,7	762,0	2 336,4	160,5	980,1	-	1 195,8	4 702,2	-
ячмінь	1105	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
жито	1106	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 833,5	-
овес	1107	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
гречка	1108	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
просо	1109	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
культури зернобобові сушені	1110	256,4	156,2	20,5	56,0	54,8	24,9	32,8	67,4	7,2	10,4	-	49,8	-	-
Боби сої	1111	6 390,9	2 752,0	304,0	928,6	871,9	647,5	825,5	2 813,4	181,3	1 336,7	-	1 295,4	-	-
Насіння льону-довгунця	1112	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Насіння ріпаку й кользи	1113	3 658,6	2 167,2	686,1	729,2	403,3	348,6	444,5	1 046,9	96,9	252,5	-	697,5	17 185,9	-
Насіння соняшнику	1114	16 805,2	5 578,3	994,1	1 072,5	1 619,4	1 892,3	2 540,0	8 686,9	533,4	4 267,6	-	3 885,9	10 905,1	-
Буряк цукровий фабричний	1115	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Шишки хмелю	1116	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Картопля	1117	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Культури овочеві відкритого ґрунту	1118	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Культури овочеві закритого ґрунту	1119	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Виноград	1120	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Культури плодові	1121	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Культури ягідні	1122	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

ДОДАТОК Д

ДОДАТОК Е

Журналу обліку витрат за культурами на
ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

№ п/п	Технологічна операція	Ресурс	Норма	Ціна, грн	Вартість грн/га	План	Факт	Відхилення
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Оранка	ПММ	22 л/га	64	1408	22 л	25 л	+ 3 л
2.	Культивація	ПММ	12 л/га	64	768	12 л	11 л	- 1 л
3.	Сівба	Насіння	220 кг/га	17	3740	220 кг	230 кг	+ 10 кг
4.	Внесення NPK	Добрива	120 кг/га	24	2880	120 кг	115 кг	- 5 кг
5.	Оприскування	ЗЗР	2,3 л/га	390	897	2,3 л	2,5 л	+ 0,2 л
6.	Збирання	ПММ	18 л/га	64	1152	18 л	20 л	+ 2 л
7.	…							

Лист деталізованого обліку ПММ за технологічними операціями на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

Підприємство: ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»
Підрозділ: рослинництво
Період: _____ 2025 р.
Поле № _____
Культура: _____

№ п/п	Дата виконання	Технологічна операція	Машина/ Агрегат	Норма, л/га	Факт, л/га	Площа, га	Факт, л	Відхилення л	Причина	Механізатор ПІБ	Підпис
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.		Оранка	Трактор + плуг	22	25	18	450	+54	Підвищена вологість грунту	Панов В.Б.	
2.		Культивація	Культиватор	12	13	18	234	+18	Несправність	Петров В.О.	
3.		Сівба	Сівалка	9	9	18	162	0	-	Панов В.Б.	
4.		Внесення ЗЗР	Обприскувач	8	7	18	126	-18	Оптимальний режим	Петров В.О.	
5.		Підживлення	Розкидач добрив	10	12	18	216	+36	Заміна агрегату	Панов В.Б.	
6.		Збирання	Комбайн	18	20	18	360	+36	Підвищенна вологість зерна	Петров В.О.	

Підпис агронома: _____
Підпис бухгалтера: _____
Дата:_____

ДОДАТОК Ж

Відомість розподілу загальновиробничих витрат за культурами на ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»

Підприємство: ПП «АГРОФІРМА «СИНЕРГІЯ ОРГАНІК»
Підрозділ: рослинництво
Період: _____ 2025 р.
База розподілу: _____
(площа посіву / прямі витрати / машино-години / інші)

№ п/п	Назва культури	Площа, га	База розподілу (показник)	Частка культури у базі розподілу, %	Сума загально-виробничих витрат за місяць, грн	Сума, що припадає на культуру, грн	Віднесення на рахунок 23
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Пшениця озима	550	550	22	1 280 000,00	281 600,00	2312
2.	Соняшник	420	420	17	1 280 000,00	217 600,00	2311
3.	Кукурудза	250	250	10	1 280 000,00	128 000,00	2311
4.	Ріпак озимий	395	395	16	1 280 000,00	204 800,00	2312
5.	Соя	740	740	29	1 280 000,00	371 200,00	2311
6.	Льон	158	158	6	1 280 000,00	76 800,00	2311
	Всього	*2513*	*2513*	*100*	*1 280 000,00*	*1 280 000,00*	-

Підпис агронома: _____
Підпис бухгалтера: _____
Дата:_____

ДОДАТКИ